

હઝરતે ફરમાવ્યું છે:—

“મુઠ્ઠા જેના વિષે ભલાઈ ધારે છે તેને દીનમાં સમજાવ્યું છે.”

બેહરતી એવર

અથવા

સ્વર્ગનું ઘરેણું.

. . ભાગ ૩ જો.

છપાવી પ્રગિય્મ હતી:—

અબ્દુરહીમ બિન મૌલવી ગુલામ મુહમ્મદ સાદિક
મેનેજર, ફતુખ ખાનચે સાદેકીયહ, રાંદેર. જી. સુરત.

રમઝાન સને ૧૩૪૮ હીજરી.

આવૃત્તિ ત્રીજી]

[પ્રત ૧૦૦૦

○ કીંમત ૬ આના. ○

૨૫૨૮

પ્રકાશકના બે બોલ.

હમદ અને સલાત પછી દીનના એક અદના સેવકની અરજ છે કે બેહેસ્તી ઝેવરના ત્રીજા ભાગની આ ત્રીજી આવૃત્તી છપાવી બહાર પાડતાં આનંદ થાય છે. કે પ્રથમની આવૃત્તીઓ ક્રમમાં આ વખતે કેટલોક સુધારો વધારો કરવામાં આવ્યો છે. સુધારથી એ, મતલબ નથી કે જે મસઅલાઓ ખોટા હતા તેને દુરસ્ત કરવામાં આવ્યા હોય બલકે જે ઇબારતથી રીત સમજમાં નહિ આવતી હતી તેમ એક બીજી મતલબ પણ તથી અર્થનું અનર્થ થઈ જતું હતું તેને સુધારી દેવામાં આવ્યું. અને જે કેટલીક જગ્યામાં નોટો પણ વધારવામાં આવી છે જે ઘણી ઉપયોગી છે. અને વધારામાં દરેક મસઅલાની સાથે દાખલા પણ આપવામાં આવ્યા છે કે આ મસઅલો કયાંથી કઈ કીતાબના આધારે લેવાયે છે તેનું નામ પણ લખવામાં આવ્યું છે તથી હવે કોઈ મક્કારી પેટ પુણુ મોલવી પણ એ મસઅલાઓને ખોટા ઠેરવી લેખા મુસલમાનોને બહેકાવે નહિ. વિષેસમાં દુઆ ગુલઝં છું કે ખુદાવન્દ કરીમ અમને અને તમને એમાં લખાએલ મસલાઓ ઉપર અમલ કરવાની તોફીક આપે અને ખાતેમો ખૈરની સાથે થાય આમીન.

લિ. અબ્દુર્રહીમ.

આ ત્રીજા ભાગમાં કેટલા વિષયોનો સમાવેશ થયો છે તેઓની લીસ્ટ.

વિષય	પાનું	વિષય	પાનું
રોજાનું અયાન.	૧	કુરબાનીનું અયાન.	૨૮
રમઝાન શરીફના રોજાનું અયાન	૨	અકીકાનું અયાન.	૩૩
ચાંદ જોવાનું અયાન.	૪	હજજનું અયાન.	૪૪
કઝા રોજાનું અયાન.	૫	મદીના શરીફની જિયારતનું અયાન.	૩૬
નઝર રોજાનું અયાન.	૬	મન્નત માનવાનું અયાન.	૩૭
નફિલ રોજાનું અયાન.	૭	કસમ ખાવાનું અયાન.	૩૯
જે ચીજોથી રોજો તુટતો નથી, અને જે ચીજોથી રોજો તુટે છે, અને કઝા, તથા કફરો વાજિબ થાય છે તેનું અયાન.	૮	કસમના કફરાનું અયાન.	૪૧
સેહરી અને ઇફતારનું અયાન	૧૧	ઘરમાં જવાના સમ ખાવાનું અયાન.	૪૨
કફરાનું અયાન.	૧૨	ખાવા પીવાની કસમ ખાવાનું અયાન.	૪૩
જે કારણથી રોજો તોડવો જાએ છે તેનું અયાન.	૧૩	નહી બોલવાના સોગન ખાવાનું અયાન.	૪૪
ફિદ્યાનું વર્ણન.	૧૫	વચવાની અને ખરીદવાની કસમનું અયાન	૪૪
એચ તેકાફનું વર્ણન.	૧૬	રોજા, નમાઝની કસમ ખાવાનું અયાન.	૫૫
ઝકાતનું અયાન.	૧૭	ઝુગડાં વિગેરેની કસમ ખાવાનું અયાન	૪૫
દેવાનું અયાન.	૨૧	દીનથી ફરી જવાનું અયાન.	૪૬
અયાન.	૨૩	ઝુબેહ કરવાનું અયાન.	
અને તેનું અયાન	૨૪	હલાલ અને હરામ ચીજોનું અયાન.	૪
	૨૬	પોશાક અને પરદાનું અયાન.	૪૮
		ગુલ્લ ગુલ્લ મસઅલાઓ.	૫૧
		કોઈ પહેલી ચીજ મળે તેનું અયાન.	૫૩
		વકફનું અયાન.	૫૪

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૫૧૮૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ સ્મરણું ઘરેણું

વિષય પૃ: ૪

હઝરતે ફરમાવ્યું છે:—

“ ખુદા જેના વિષે લલાઇ ધારે છે તેને દીનમાં સમજ આપે છે. ”

બેહરતી એવર અથવા સ્વર્ગનું ઘરેણું.

ભાગ ૩ જો.

~~અબ્દુલ્લાહ મુહમ્મદ સાદિક~~

છપાવી પ્રસિધ્ધ કર્તા:—

અબ્દુરહીમ બિન મોલવી ગુલામ મુહમ્મદ સાદિક
મેનેજર, કુતુબ ખાનચે સાહેબીયહ, રાંદેર, જી. સુરત.

રમઝાન સને ૧૩૪૬ હીજરી.

આવૃત્તિ ત્રીજી.]

[પ્રત ૧૦૦૦

સર્વ હક્ક ભષાંતર કર્તાએ પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે.

સુરત, ભાગાતાલાખ રોડ ઉપર આવેલા મુસ્લિમ-ગુજરાત પ્રેસમાં
અબ્દુલ્લાહ ફખરુદ્દીન સૈયિદે છાપી.

કીંમત છ આના.

સુભાષી
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોમીસનર સંગ્રહ
૫૭૨

૧૫૧૮૮

પ્રસ્તાવના.

તમામ તારીફ ખાદાને વાસ્તે છે. અને બેહદ દરદ અને સમાજ હઝરત મોહમ્મદ માટે અને તેવ ગુની આત્ર અને સલાયા માટે છે !

એ પછી ગુલામ મોહમ્મદ ખીં હાજી હાફિઝ સાદેક (ખુદા તેના હાલને સુધરેલા રાખે અને પોતાની મોહમ્મદ આપે,) કહે છે કે દલીલા અને વારંવારના અનુભવોથી એ વાત યકીન અને સાબેતીના દરમજનને પોંદચી ચુકી છે કે આ જમાનામાં મુસલમાનોની ખરાબીઓનો એક વધારે મોટો ભાગ ઓરતોની અભણતા છે. જેને સુધારવું જાહેર છે કે કેળવણી વગર ખીંતું કંઈ થઈ શકતું નથી. એ સવાલ તમામ અકકલવાળા અને કેળવણી પામેલા સાહેબોએ માન્ય કાઢ્યા છે. અને સર્વ એ વાતપર એકે મને છે.

હવે રહી એ વાત કે તે દીની કેળવણી છે કે દુન્યાની ? એ સવાલ પુછતાં અભીપ્રાયમાં વિરોધતા હોવી સંભવિત છે. પણ જરા ધ્યાન દોડાવતાં એ વાતનો ફેસલો સહેલાઈથી થઈ શકે છે. વાતચીત, ચાલચલણ અને લેણદેણનો આધાર સારી રીતભાત અને નેકીઓપર છે. અને સારી વર્તણૂક અને નેકીઓ દીની ઇલિમ સંપાદન કરવાથીજ હાંસલ થઈ શકે છે.

અને વાતચીત, ચાલચલણ અને લેણદેણમાં દરમીયાની રસ્તે ચાલવું એ વાત જ્યાં સુધી માણસના વિચારો સુધરેલા નહિ હોય ત્યાં સુધી થઈ શકતું જ નથી. કેમકે કોઈપણ સારા અને વખાણુલા લાયક કામના કર્તાથી તેના મનના વિચારો સુધરવા વગર થઈ શકવું એવું જ છે કે જાણે એક ગલાસની અંદર મુગ વગરનો ટુકોનો ટોરો હોય કે જે એ દહાડા કરતાં વધારે પ્રદુલ્લીત રહી શકે તો નહીં.

અને તેથીજ કરીને દુનીયાના ઇલિમનો આધાર મનના સુધરવા ઉપર આધાર રાખે છે. અને ઘણીજ દ્રઢતાથી એ વાતનો દાવો કરવામાં આવે છે કે મનના વિચારો સુધારવાને વાસ્તે દીની ઇલિમના જેવો કોઈપણ કાયદો કે મુકરર જીવેલી દ્રઢ વર્તણૂક જોખમદાર નહિ થઈ શકી અને નહિ થઈ શકે છે.

એ સિવાય દરમીયાની રસ્તે ચાલવું એ પણ દીની હુકમોમાં જેવી રીતે મળી આવે છે તેવી ખીંજે કંઈ પણ મળી આવતી નથી, કે જે રાજ્યદ્રવારી ઇલિમ જાણનારાઓ ઉપર હુપું નથી. તેથી કરીને જ્ઞાને વાસ્તે અને ખાસ કરીને ઓરતો વાસ્તે કેળવણી થવા માટે કોઈપણ જાહેર સાધન નથી. તો પ્રથમ બહુજ અવાચનું છે કે કોઈ ચોપાન્યું દીની ઇલિમની તમામ આખતોનું એવું લખાય કે જેમાં ખાસ કરીને અકીદાઓ ઇમાદતો સારી વર્તણૂકો અરસપરસના હકો અને મનને સુધારવાની કેળવણી અપાયેલી હોય અને તેનીજ સાથે દુનીયાના ગુજરાન અને વિદ્વાનોના અનુભવો અને ખચ્ચાંઓને કેળવણી આપવાની રીત અને તંદુરસ્તી જાળવી રાખવાની સુચનાઓ અપાયેલી હોય.

અસ્લાહ તઆલાનું લાખ લાખ શુકર છે કે ઘણી મુદતની આ મનની ઇચ્છા પુરી થઈ અને એવી અગત્યતા પુરી પાડવાને વાસ્તે બેહસ્તી ઝેવર નામનો એક રિસાલો દશ ભાગમાં ઉર્દુમાં હમીત મોહમ્મદ મોહમ્મદી અશરફઅલી સાહેબે રચ્યો જે રિસાલો અનેક પ્રેસોમાં છપાઈ પ્રગટ થયો અને ખોદા પાકના ફઝલથી તેના આ ત્રીજા ભાગે ગુજરાતીમાં ભાષાંતર થઈ પચ્લીકમાં પોતાનો દેખાવ આપ્યો.

બેહશતી એવર ભાગ ૩ નો.

ઘણો મહેરબાન રહમ કર્તા અલ્લાહના નાંમથી.

રોઝાનું બયાન.

હદીસ શરીફમાં રોઝાનો મોટો સવાબ વર્ણવેલો છે, અને અલ્લાહ તઆલા આગળ રોઝાદારનો મોટો રતબો છે.

નબી (સલ) એ ફરમાવ્યું છે કે જોણે ફક્ત અલ્લાહ તઆલાને જ વાસ્તે રમઝાનના રોઝા સવાબ સમજીને રાખ્યા તો તેના આગળા તમામ ગુનાહો બક્ષી દેવામાં આવે છે.

અને હઝરત નબી (સલ.) એ ફરમાવ્યું છે કે રોઝાદાર માણસના મોંની ગંધ અલ્લાહ તઆલા આગળ કસ્તુરીની સુગંધી કરતાં પણ વધારે પ્યારી છે * કયામતને દહાડે રોઝાનો અપાર સવાબ મળશે.

* એટલે કયામતના દિવસે રોઝાની દુર ગંધીને બદલે કસ્તુરીથી પણ વધુ શ્રેષ્ઠ સુગંધી રોઝાદારને આપવામાં આવશે અને તે સુગંધી ખુદાને બાગી

સિવાય છે કે રોજદરેને વાસ્તે ક્યામતને દહાડે અર્શની નીચે દસ્તરખ્યાન (જે ઘુગડા પર ખાણુ પીરસવામાં આવે છે તેના) ઉપર ખાણુ મુકવામાં આવશે તે લોકો તેના ઉપર બેસીને ખાણુ ખાશે, અને બીજા સૌ લોકો તો હજી હીસાબમાં જ ગુંથાયલા હશે તેથી કરીને તે લોકો (જેઓ સાથે હિસાબ કિતાબ થઈ રહેલો હશે) કહેશે કે આ લોકો કેવા છે કે ખાવા પીવામાં લાગેલા છે, અને અમે હજી હિસાબમાં જ ગુંથાયલા છીએ. તેઓને જવાબ દેવામાં આવશે કે એ લોકો રોજ રાખ્યા કરતા હતા, અને તમે નહીં રાખતા હતા.

રોજો પણ ઇસલામી દીનનો મોટો રૂકન (મોટો ભાગ) છે. જે માણસ રમઝાનના રોજો નહીં રાખશે તો મોટો ગુનોહ (તેનાથી) થશે, અને તેનો દીન કમજોર થઈ જશે.

૧ મસઅલો. રમઝાન શરીફના સેજા ગાંડા અને નાખાલેગ સિવાય દરેક મુસલમાન પર ફરજ છે, જ્યાંસુધી કોઈ ઉગર ન હોય ત્યાંસુધી રોજો છોડી દેશે ફરજ નથી, અને જે કોઈ માણસ રોજોની નજર કરે (માનતા માને) તે રોજો નજર કરવાથી ફરજ થઈ જાય છે, અને એ સિવાય બાકીના રોજો નક્કિ છે, જેમ તો સવાબ છે, અને નહીં રાખે તો કંઈ ગુનેહો નથી. પણ ઈદ અને બકરઅદિને દહાડે અને બકરઅદિ પછીના ત્રણ દિવસોમાં રોજો રાખવો હરામ છે. (દુર્રે મુખ્તાર-શામી. જી. બી.જી.)

૨ મસઅલો. જ્યારથી સવારની નમાઝનો વખત શુરૂ થાય છે, ત્યારથી લગ્નને સૂર્ય આથમે ત્યાંસુધી રોજાની નૈયતથી સૌ ખાવું અને પીવું છોડી દે, અને ઘણી સાથે સંભોગ (સોદખત) પણ

ખારી હશે અને આ બધાં તે સુગંધીના મળવાનું કારણ રૂપ છે એટલા મટિ આ પણ ખુદાને દુન્યામાં કસ્તુરીની સુગંધીથી વધુ ખારી છે. એનાથી એ મતલબ નથી કે દાતણ કરવામાં નહીં આવે અને મોઢામાં દુરંધી રહેવાદે.

કરે નહીં એનેજ શરએ (શરીફમાં) રોજો કહે છે. (શામી. જી. બી.જી.)

૩ મસઅલો. જીભથી નૈયત કરવી અને કંઈ ખોલવું જરૂરી નથી પણ જ્યારે દિલમાં એવું ધ્યાન હોય કે આજે મારો રોજો છે, અને આખો દિવસ કંઈ ખાવું પીવું અને સોદખત કરવી નહોય તો તેનો રોજો થઈ ગયો, અને જે કોઈ જીભથી પણ ખોલે કે “ઓ અલ્લાહ હું કાલે તારો રોજો રાખીશ” અથવા અર્વામાં ખોલે કે “એસામે ગદીન નવયતો.” તો પણ કંઈ હરકત નથી એ પણ સાચું છે. (દુ. મુ. જી. ૨)

૪ મસઅલો. અગર કોઈએ આખો દિવસ કંઈ ખાવું પીવું નહીં સવારથી સાંજ સુધી ભુખી અને તરસી રહી પણ મનમાં રોજાનો ઇરાદો નહતો, તેમ જ ભુખ પણ લાગી નહીં અથવા કોઈ બીજા સમયથી ખાવા પીવામાં આવ્યું નહીં તો તેનો રોજો નહીં થયો. જે મનમાં તેણી રોજાનો ઇરાદો કરી લેત તો રોજો થઈ જતો. (દુ. મુ.-શામી. જી. ૨)

૫ મસઅલો. શરએ (ના હુકમથી) થી રોજાનો વખત સવારથી શુરૂ થાય છે તેથી કરીને જ્યાંસુધી સવાર નહીં પડે, ત્યાંસુધી ખાવું પીવું વિગેરે સૌ જાય છે. કેટલીક ઓરતો પાછલી રાત્ર સેહરી ખાઈ રોજાની નૈયતની દોઆ પઢીને સૂઈ જાય છે, અને સમજે છે કે હવે નૈયત કાધા પછી કંઈ ખાવું પીવું નહિ જોઈએ. તેઓનો એ વિચાર ખોટો છે. જ્યાં સુધી સવાર નહીં પડે ત્યાંસુધી બેફકર ખાય પીએ અગર જે તેણીએ નૈયત કાધી હોય, અથવા નહીં કાધી હોય. (શામી. જી. ૨)

રમઝાન શરીફના રોજાનું બયાન,

૬ મસઅલો. રમઝાન શરીફના રોજાની જે રાતથી નૈયત કરીલે તો પણ ફરજ અદા થઈ જાય છે, અને અગર રાતના રોજો રાખવાનો ઇરાદો નહતો, અને સવાર પડી ગઈ તે છતાં એવું જ ધ્યાન રહ્યું કે આજે હું રોજો રાખીશ

* સવારથી મતલબ “સુખ્હ સાદિક” છે.

નહીં. પછી દહાડો ઉઝા બાદ વિચાર આવ્યો કે ફરજને છોડી દેવું ખુશ છે; તેથી કરીને હવે રોજાની નૈયત કરી લીધી ત્યારે પણ રોજો થઈ ગયો, પણ જે સવારે કંઈ ખાધું પીધું હોય તો નૈયત કરી શકતી નથી. (દ. સુ. શામી. ૭.)

૭ મસઅલો. અગર કંઈ ખાધું પીધું નહોય ત્યારે બપોર થાય તેના એક કલાક * આગળ રમઝાનના રોજાની નૈયત કરી લેવી જાયજ છે. (શામી ૭. ૨ દિવાયા ૭. ૧)

૮ મસઅલો. રમઝાન શરીફના રોજામાં માત્ર એટલી નૈયત કરવી બસ છે કે આજે મારો રોજો છે. અથવા રાતના એટલો વિચાર કરી લે કે કાલે મારો રોજો છે. ફક્ત એટલી નૈયતથી પણ રમઝાનનો રોજો અદા થઈ જશે. અગર નૈયત કરવામાં ખાસ એ વાતનો વિચાર નહીં કર્યો હોય કે રમઝાનનો રોજો છે કે ફરજ રોજો છે, ત્યારે પણ રોજો થઈ જશે. (શામી ૭. ૨)

૯ મસઅલો. રમઝાનના મહિનામાં અગર કોઈએ એવી નૈયત કીધી કે કાલે હું નફિલ રોજો રાખીશ; રમઝાનનો રોજો રાખીશ નહીં. એટલુંજ નહીં પણ એ રોજાની ફરી કદી કઝા રાખી લઈશ. ત્યારે પણ રમઝાનનોજ રોજો થશે નફિલ રોજો થશે નહીં. (દ. સુ. શામી.)

૧૦ મસઅલો. પાછલા રમઝાનનો રોજો કઝા થઈ ગયો હોતો અને આખા વરસ વિતી ગયો. હજી સુધી તેની કઝા રાખી નહીં; ફરી બ્યારે રમઝાનનો મહિનો આવ્યો ત્યારે તેજ કઝાની નૈયતથી રોજો રાખ્યો ત્યારે પણ રમઝાનનોજ રોજો થશે. અને કઝાનો રોજો થશે નહીં. કઝાનો રોજો રમઝાન પછી રાખે. (દ. સુ. શામી.)

* એનો કાચદો એવો છે કે પ્રથમ જેવું જેઠવું કે સુબહ સાદિક કેટલે થાગે થાય છે અને સુર્ય કેટલે વાજે આવે છે અને એની વચ્ચે કેટલા કલાકનો અંતર છે. ફરી તે કલાકનું અળધુ ગણી લેવું ત્યારે જે તે અળધાની અંદરજ નિયત કરી લીધી હશે તો રોજો થઈ જશે. અને જે અળધો અથવા એથી વધુ વખત પસાર થઈ ગયો હશે ત્યારે રોજો થશે નહીં એક કલાકનો વખત બચાવ અથે લખ્યો છે.

૧૧ મસઅલો. કોઈએ માનતા માની કે જે મારું કલાણું કામ થઈ જાય તો હું અદલાહ તઆલાને વાસ્તે એ રોજા અથવા એક રોજો રાખીશ ફરી બ્યારે રમઝાનનો મહિનો આવ્યો ત્યારે તેણીએ તેજ માનતાના રોજા રાખવાની નૈયત કીધી; રમઝાનના રોજાની નૈયત કીધી નહીં. ત્યારે પણ રમઝાનનોજ રોજો થયો. નજરનો રોજો અદા થયો નહીં. નજરના રોજા રમઝાન પછી ફરી રાખે. એ સૌનો સાર એ નીકળ્યો કે રમઝાનના મહિનામાં બ્યારે કોઈ રોજાની નૈયત કરશે તો રમઝાનનો રોજો થશે, બીજો કોઈ રોજો થશેજ નહીં. (દ. સુ. શામી.)

૧૨ મસઅલો. શાઆનની ૨૯ મી તારીખે જે રમઝાનનો ચાંદ દેખાય તો સવારમાં રોજો રાખો. અને જે નહીં દેખાય અથવા આકાશ પર વાદળાં હોય અને ચાંદ નજરે પડે નહીં તો સવારે રોજો રાખશો નહીં હદીસ શરીફમાં એવી રીતે રોજો રાખવાની મનાઈ આવેલી છે. એટલુંજ નહિ પણ શાઆન મહિનાના ત્રીસ દહાડા પૂરા કીધા પછી રમઝાનના રોજા શરૂ કરો. (દિવાયા ૭. ૧)

૧૩ મસઅલો. શાઆન મહિનાની ૨૯ તારીખે વાદળાં હોવાથી રમઝાન શરીફનો ચાંદ નહિ દેખાયો. ત્યારે સવારે નફિલ રોજો પણ રાખશો નહિ. પણ કદી એવી તક આવી લાગે કે હંમેશા પીરને દહાડે અને જુમેરાતને દિવસે અથવા બીજા કોઈ અમુક દહાડે રોજો રાખતી હતી અને કાલે તેજ દહાડો છે ત્યારે સવારે નફિલની નૈયતથી રોજો રાખવો બેહતર છે. ફરી અગર કોઈ ઠેકાણેથી ચાંદ થવાની ખબર આવી ગઈ ત્યારે તેજ નફિલ રોજાથી રમઝાનનો ફરજ રોજો) અદા થઈ ગયો. હવે તેની કઝા રાખે નહિ. (દિવાયા ૭. ૧)

૧૪ મસઅલો. વાદળાંના સખખથી (શાઆનની) ૨૯ મી તારીખે રમઝાનનો ચાંદ નહિ દેખાયો ત્યારે બપોર થાય તેથી એક કલાક પહેલાં સુધી કંઈ ખાશો પીશો નહિ. જે કોઈ

ઠેકણેથી ચાંદની ખખર આવી જાય તો હવે રોજાની નૈયત કરી લેશો અને જે ખખર નહિ આવે તો ખશો અને પીશો. (દુ. મુ. શામી છ. ૨)

૧૫ મસઅલો. (શાઆનની) ૨૯ મી તારીખે જે ચાંદ નહીં થયો તો એમ નહિ ધારશો કે કાલનો દહાડો રમઝાનનો તો નથી ગયા વરસના રમઝાનનો જે એક રોજો મારે માથે કઝા રાખવાનો છે ચાલો તે કઝા રાખી લઉં; અથવા કોઈ મન્નત માની હતી તેનો રોજો રાખી લઉં. તે દહાડે તો કઝાનો રોજો, કફફારનો રોજો અને નઝરનો રોજો રાખવો પણ મકરહ છે; કોઈપણ રોજો રાખવો નહિ જોઈએ. જે કઝા કે નઝરનો રોજો રાખી લીધો પછી કોઈ ઠેકણેથી ચાંદ થવાની ખખર આવી. ત્યારે પણ રમઝાનનોજ રોજો અદા થશે. કઝા અને મન્નતનો રોજો ફરીથી રાખે, અને જે ખખર નહિ આવી તો જે રોજાની નૈયત કાઢી હતી તેજ અદા થઈ ગયો. (શામી. છ. ૨)

ચાંદ જોવાનું ખયાન.

૧૬ મસઅલો. જે આસમાનપર વાદળોં હોય અથવા અંધકાર હોય એથી કરી રમઝાનનો ચાંદ દેખાયો નહીં; પણ એક પરહેજગાર દીનદાર સાચા માણસે આવીને ગવાહી દીધી કે મેં રમઝાનનો ચાંદ જોયો છે ત્યારે ચાંદ સામેત થઈ જશે. પછી તે સાક્ષી દેનારા મરદ અથવા ઓરત હોય. (તોપણ તે સાક્ષી સાચી ગણાશે.) (હિદાયા છ. ૧)

૧૭ મસઅલો. અને જે વાદળાંના સખઅથી ધંદનો ચાંદ દેખાયો નહીં ત્યારે એક માણસની ગવાહી માતઅર ગણાશે નહીં. પછી તે ગમે તેવો મોટો ભરોસેદાર આદમી કેમ ન હોય. પણ જ્યારે બે માતઅર પરહેજગાર મરદો અથવા એક દીનદાર મરદ અને બે દીનદાર ઓરતો પોતે ચાંદ જોયો છે એવી ગવાહી દીએ ત્યારે ચાંદ સામેત થશે. અને જે ચાર ઓરતો સાક્ષી દીએ ત્યારે પણ ગવાહી કમુલ રાખવામાં આવશે નહીં. (હિદાયા છ. ૧)

૧૮ મસઅલો. જે માણસ દીન ઉપર ચુસ્ત નથી પણ (કમીરા) ગુનાહો કરતો રહે છે જેમકે નમાઝ પઢતો ન હોય અથવા રોજા રાખતો ન હોય અથવા જુદું ખોટા કરે છે અથવા ખીજે કોઈ (કમીરા) ગુનાહો કરે છે, શરીઅતપર ચુસ્ત રીતે ચાલતો ન હોય, ત્યારે શરીઅતમાં તેની વાતનો કંઈપણ ભરોસો નથી. પછી ગમે તેટલી કસમો ખાઈને તે કેમ ખયાન નહીં કરતો હોય, એટલુંજ નહીં પણ એવાજ જે બે ત્રણ માણસો હોય તેઓ પણ ચાંદ વિષે ગવાહી દેવામાં માતઅર ગણાશે નહીં. (દુ. મુ. છ. ૨)

૧૯ મસઅલો. આ જે મશહુર છે કે જે દહાડે રજઅની ચોથી (તારીખ) હોય છે તેજ દહાડે રમઝાનની પહેલી હોય છે. એ વાતનો શરીઅતમાં જરા પણ ભરોસો નથી. જે ચાંદ નહીં થાય તો રોજો રાખવો નહીં જોઈએ. (દુ. મુ. શામી છ. ૨)

૨૦ મસઅલો. ચાંદ જોઈને એમ કહેવું કે ચાંદ જમુજ મોટો છે કાલનો માલમ પડે છે, ખુર છે. હદીસે શરીફમાં આવેલું છે કે એ (વાત કહેવી) કેયામતની નીશાની છે. * જ્યારે કેયામત પાસે આવશે ત્યારે લોકો એ પ્રમાણે કહ્યા કરશે. સાર એ કે ચાંદનું મોટું અથવા નાનું હોવું એપણુ ઓગણત્રીશ અથવા ત્રીશમું ચાંદ હોવાને વાસ્તે કંઈ માતઅર વાત નથી. તેમજ હિન્દુઓની વાતપર ભરોસો કરશો નહીં કે આજે ખીજ છે તો આજે ચાંદ નકરી છેજ. શરીઅતની રૂએ એ સૌ વાતો નકામી છે. (દુ. મુ. શામી છ. ૨)

૨૧ મસઅલો. જે આકાશ ખીલકુલ સાફ હોય (વાદળાં ન હોય) તો બે ચાર માણસોની ગવાહીથી પણ ચાંદ સામેત થશે નહીં; પછી તે ચાંદ ગમે તો રમઝાનનો હોય અથવા તો ધંદનો હોય, જે એટલા બધા માણસો, “અમે પોતે

* એની એ મતલબ છે કે કિયાતમની નજીક જે મોટી મોટી નિશાનીઓ જાહેર થશે તેમાંની એક આ પણ છે.

ચાંદ જોયો છે” એમ બયાન કરે, કે જેથી દિલ સાક્ષિ આપે કે એ સૌ જુદી વાત બનાવીને આપ્યા નથી, એટલા બધા લોકો જુદું બોલે એ કોઈ તરેહથી થઈ શકતુંજ નથી ત્યારે ચાંદ સામેત થશે. (હિદાયા. છ. ૧)

૨૨ મસઅલો. આખા શહેરમાં એ વાત મશહુર છે કે કાલે ચાંદ થઈ ગયો બહુ માણસોએ જોયો. બહુ શોધવા અને દુલ્લવા પછી પણ એવું કોઈ માણસ મળતું ન હોય કે જેણે પોતે ચાંદ જોયો હોય (એમ બયાન કરે) તો એવી ખબરનો કંઈ ખરોસો નથી. (શામી. છ. ૨)

૨૩ મસઅલો. કોઈએ રમઝાનનો ચાંદ પોતે એકલાએજ જોયો. તેના શિવાય શહેરમાં કોઈએ પણ જોયો નથી. પણ તે શરીઅત પ્રમાણે ચાલતો ન હોય (ફાસેક અથવા બિદઅતી હોય) ત્યારે તેની ગવાહીથી શહેરવાળા લોકો તો રોઝો રાખે નહીં. પણ તે માણસને પોતાને રોઝો રાખવો જોઈએ. અને હવે એકલા જોનારે ત્રીશ રોઝા પુરા કરી પછી હજી ઈદનો ચાંદ દેખાયો નહીં ત્યારે તે એકત્રીશમો રોઝો પણ રાખે (અને શહેરવાળાઓની સાથે ઈદ કરે.) એમ નહીં કે પોતાના ત્રીશ રોઝા પુરા થઈ ગયેલા સમજીને ચાંદ દેખાય તે પહેલાં ઈદ કરે (અને રોઝો છોડી દીધે.) (હિદાયા. છ. ૧)

૨૪ મસઅલો. અગર કોઈએ ઈદનો ચાંદ પોતે એકલાએ દોડો તેથી કરીને શરીઅતે (આલેમોએ) તેની ગવાહીને માતખર રાખી નહીં (કેમકે ઈદનો ચાંદ એક માણસની ગવાહીથી સામેત થતો નથી.) ત્યારે પેલા જોનારને પણ ઈદ કરવી દુરસ્ત નથી. સવારે રોઝો રાખે અને પોતાના ચાંદ જોવા પર ભરોસો કરે નહીં. અને રોઝાને તોડે નહીં. (હિદાયા. છ. ૧)

કઝા રોઝાનું બયાન.

૨૫ મસઅલો. હેઝના સમયથી અથવા ખીજા કોઈ કારણથી જે રોઝા જતા રહ્યા હોય. રમઝાન પછી બ્યાંસુધી અને ત્યાંસુધી જલદીથી તેઓની કઝા રાખે વાર લગાડે નહીં, વગર

કઝરે કઝા (રોઝા) રાખવામાં વાર લગાડવી ગુન્હો છે. (હિદાયા. છ. ૧)

૨૬ મસઅલો. રોઝાની કઝાઓમાં દિવસ અને તારીખ મુકરર કરીને કઝાની નિયત કરવી કે ફલાણી તારીખના રોઝાની કઝા રાખું છું (જેમકે રમઝાનની ૧૨ મી તારીખ જુમ્હાને દહાડે હતી, અને તેજ દિવસનો રોઝો કઝા થયો હતો તો હવે તેની કઝા રાખતી વખતે નિયત કરવી કે રમઝાનની ૧૨ મી તારીખના રોઝાની હું કઝા રોઝો રાખું છું.) એની કંઈ જરૂર નથી પણ જેટલા દહાડાના કઝા રોઝા હોય તેટલા જ કઝા રાખવા જોઈએ પણ જે જે રમઝાનના થોડા થોડા રોઝા કઝા રાખવાના આકી હોય તો વરસ મુકરર કરવાની જરૂર છે. એટલે એવી તરેહથી નિયત કરે કે “ફલાણી સાલના રોઝાની કઝા રાખું છું.” અથવા (ગયા સાલના આગળા સાલ (વરસ)ના રોઝાની કઝા રાખું છું; અથવા સને ૧૩૪૭ હીજરીના રમઝાનના રોઝાની કઝા રાખું છું, અથવા ૧૩૪૬ હીજરીના રમઝાનના રોઝાની કઝા રાખું છું. એવી તરેહથી. જે સુનની ગણતરી આવડતી હોય તો તે વરસનું નામ લીએ.) (શામી. છ. ૧)

૨૭ મસઅલો. કઝા રોઝાઓને વાસ્તે રાતથી નૈયત કરવી જરૂરી છે. અગર સવાર પડી જશે તે પછી નૈયત કરશે તો રોઝો દુરસ્ત થશે નહિ પણ તે નફિલ રોઝો થઈ ગયો. કઝા રોઝો ફરીથી રાખે. (હિદાયા. છ. ૧)

૨૮ મસઅલો. કફકારાના રોઝાનો પણ એજ હુકમ છે કે રાતની નૈયત કરવી જોઈએ. જે સવાર થઈ ગયા પછી નૈયત કરશે તો રોઝો (કફકારાનો) દુરસ્ત થશે નહિ. (પણ નફિલ થઈ જશે અને કફકારાનો ફરીથી રાખવો પડશે.) (હિદાયા. છ. ૧)

૨૯ મસઅલો. જેટલા રોઝા કઝા થઈ ગયા હોય. જોઈએ તો સૌ (રોઝાઓ)ને સામટા રાખે અને જોઈએ તો થોડા થોડા કરીને રાખે. એક તરેહથી રાખવા બંધ છે. (દ. મુ. છ. ૨)

૩૦ મસઅલો. હજી રમઝાનના રોઝા કઝાના રાખ્યા નથી અને ખીજો રમઝાન આવી પહોંચ્યો તો કંઈ હરકત નથી. પહેલાં રમઝાનના રોઝા રાખે, ઈદ થઈ ગયા ગઈ કઝા રોઝાઓ રાખે. પણ એટલી વાર લગાડવી એ ખુર છે. (હિદાય. ૭. ૧)

૩૧ મસઅલો. રમઝાનના મહિનામાં દિવસે બેહોશ (બેભાન) થઈ ગઈ અને એક દિવસ થી વધુ બેભાન રહી. ત્યારે તે દિવસ વતરક ખીજા દહાડાના રોઝાની કઝા રાખે. જે દહાડે બેભાન થઈ ગઈ હતી તેની કઝા રાખવી વાજેબ નથી. કારણ કે તે દિવસનો રોઝો નીયતના લીધે થઈ ગયો. હા, જે તે દિવસે રોઝો નહતો અથવા તે દહાડે ગળામાં કંઈ દવા નાંખવામાં આવી અને ગળાની નીચે ઉતરી ગઈ તો તે (પહેલા) દહાડાની કઝા પણ વાજેબ છે. (હિદાય. ૭. ૧)

૩૨ મસઅલો. અને જે રાતના બેભાન થઈ હોય ત્યારે પણ જે રાત્રે બેભાન થઈ તે એક દહાડાની કઝા વાજેબ નથી. આડી જેટલા દહાડા બેભાન રહી હોય તે સૌ (દહાડાઓ) ની કઝા વાજેબ છે. પણ જે તે રાત્રે (કે જે રાત્રે તે બેભાન થઈ) સવારે રોઝો રાખવાની નૈયત નહતી અથવા સવારમાં કોઈ દવા ગળામાં નાંખવામાં આવી ત્યારે તે દહાડાનો રોઝો પણ કઝા રાખે. (હિદાય. ૭. ૧)

૩૩ મસઅલો. જે તમામ રમઝાનમાં બેભાન રહે ત્યારે પણ કઝા રાખવી નેઈએ. સર્વે રોઝા માફ થઈ ગયા એમ સમજે નહિ. પણ જે ગાંડપણ થઈ ગયું અને આખો રમઝાન (મહિનો) ગાંડી રહી. ત્યારે તે રમઝાનના કોઈપણ રોઝાની કઝા વાજેબ નથી. અને રમઝાનના દહાડામાં જે કોઈ દહાડે ગાંડપણ જતું રહ્યું અને અક્કલ ઠેકાણે આવી ગઈ તો તે દહાડેથી રોઝા રાખવા શરૂ કરી દે અને જેટલા રોઝા ગાંડપણમાં ગયા હોય તેની કઝા પણ રાખે. (હિદાય. ૭. ૧)

નઝર (માનતા)ના રોઝાનું બયાન.

૩૪ મસઅલો. બ્યારે કોઈ નઝર (જે શરીરવતમાં જન્ય હોય તેવી) માને ત્યારે તેને પૂરી કરવી વાજેબ છે. જે (નઝરના રોઝા માની લીધા પછી) નહિ રાખશે તો ગુન્હેગાર થશે. (હિદાય. ૭. ૧)

૩૫ મસઅલો. નઝર બે પ્રકારની છે. (૧) એ છે કે દિવસ અને તારીખ મુકરર કરીને નઝર માની કે “ઓ અલ્લાહ! જે આજે ફલાણું કામ થઈ જાય તો કાલે તારો રોઝો રાખીશ” અથવા એમ કહે કે “ઓ અલ્લાહ! જે મારી ફલાણી મુરાદ (ઇચ્છા) પુરી થાય તો પરમ દહાડે જુમ્માને દિવસે રોઝો રાખીશ.” એવી માનતામાં જે રાતથી રોઝાની નૈયત કરે તોપણ દુરસ્ત છે. અને જે રાતથી નૈયત નહીં કાઢી હોય તો બપોર થયા તેથી એક કલાક પહેલાં નૈયત કરી લે એ પણ દુરસ્ત છે. નઝર અદા થઈ જશે. (દ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૩૬ મસઅલો. જુમ્માને દહાડે રોઝો રાખવાની નઝર માની અને બ્યારે જુમ્માનો દિવસ થયો ત્યારે ફક્ત એટલીજ નૈયત કાઢી કે “આજે મારો રોઝો છે.” એમ મુકરર નહિ કાઢી કે નઝરનો રોઝો છે; અથવા નફિલના રોઝાની નિયત કાઢી ત્યારે પણ નઝરનો રોઝો અદા થઈ જશે. પણ જે તે જુમ્માને દહાડે કઝા રોઝો રાખી લીધો અને નઝરનો રોઝો રાખવાનું યાદ નહિ રહ્યું અથવા યાદ તો હતું પણ જાણી નેઈને કઝા રોઝો રાખ્યો ત્યારે નઝર (માનતા) નો રોઝો અદા થશે નહિ પણ તેને માટે કઝા રોઝો ફરીથી રાખવો પડશે. (દ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૩૭ મસઅલો. અને ખીજા તરેહની નઝર એ છે કે દહાડો અથવા તારીખ મુકરર કાઢી નહિ અને નઝર માની, અને કહ્યું કે “ઓ અલ્લાહ! જે ફલાણું કામ થઈ જાય તો એક રોઝો રાખીશ એવી માનતાના (રોઝા) વાસ્તે રાતથી નિયત કરવી જરૂર છે. જે સવાર થયા પહેલાં નિયત કરશે તો નઝરનો રોઝો થશે નહિ,

પણ તે રોઝો નફિલ થઈ જશે (નઝરનો રોઝો ફરી રાખવો પડશે.) (દ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

નફિલ રોઝાનું બચાવ.

૩૮ મસઅલો. નફિલ રોઝાની નિયત જો એવી રીતે મુકરર કરે કે “હું નફિલનો રોઝો રાખું છું” તોપણ સહીદ છે. અને જો ફક્ત એટલી જ નિયત કરે કે “હું રોઝો રાખું છું” ત્યારે પણ દુસ્ત છે. (દ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૩૯ મસઅલો. અપોર થાય તેનાથી એક કલાક પહેલાં નફિલની નિયત કરી લેવી દુસ્ત છે. ત્યારે જો દહાડે દશ વાગે ત્યાંસુધી ધારો કે રોઝો રાખવાનો ઇરિદો નહોતો પણ હજુસુધી કંઈ ખાધું પીધું નથી ફરી મન થયું અને રોઝો રાખી લીધો તો દુસ્ત છે. (હિદાય. ૭. ૧)

૪૦ મસઅલો. રમઝાન શરીફના માહના સિવાય જે દહાડે ચાહે તે દહાડે નફિલનો રોઝો રાખી શકે છે. જેટલા વધારે રાખશે તેટલો સવાબ વધારે થશે. પણ ઇદને દહાડે અને બકરઈની દસમી, અગીઆરમી, બારમી અને તેરમી (મળીને) વરસમાં ફક્ત પાંચ દહાડા રોઝો રાખવો હરામ છે. (શામી. ૭. ૨)

૪૧ મસઅલો. કોઈ માણસ જો ઇદને દહાડે રોઝો રાખવાની માનતા માને ત્યારે પણ તે દહાડાનો રોઝો દુસ્ત નથી. તે (ઇદના દહાડા)ના બદલામાં કોઈ બીજો દહાડે રાખી લે. (શામી. ૭. ૨)

૪૨ મસઅલો. કોઈએ જો એવી માનતા માની કે હું આખા વરસના રોઝા રાખીશ. વરસમાં કોઈ દહાડાનો રોઝો છોડીસ નહિ. ત્યારે પણ મયકુર પાંચ દહાડા રમઝાનની ઇદ અને બકરઈ અને તેની પછીના ત્રણ દહાડા)ના રોઝા રાખે નહિ. બાકીના સૌ રાખે. પછી એ પાંચ રોઝાઓની કઝા રાખે. (દ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૪૩ મસઅલો. નફિલ રોઝો નૈયત કીધાથી વાજેબ થઈ જાય છે. ત્યારે સવારે + જો એમ નૈયત કીધી કે “આજે મારો રોઝો છે” ફરી તે રોઝાને તોડ્યો તો હવે તેની કઝા રાખવી જોઈએ. (હિદાય. ૭. ૧)

૪૪ મસઅલો. કોઈએ રાત્રે એવો ઇરિદો કીધો કે “હું કાલે રોઝો રાખીશ.” પણ પછી સવારે થાય તે પહેલાં ઇરિદો બદલાઈ ગયો અને રોઝો રાખ્યો નહિ ત્યારે [તેની] કઝા [રાખવી] વાજેબ નથી. [ફતહુલ. કદીર. ૭. ૨]

૪૫ મસઅલો. ધણીની રમ્લ વગર નફિલ રોઝો રાખવો (આરતને) દુસ્ત નથી. અગર તેની રમ્લ વગર રોઝો રાખી લીધો તો તે (રોઝાને) તોડાવવાથી તોડી નાંખવો દુસ્ત છે. ફરી જ્યારે તે કહે ત્યારે તેની કઝા રાખે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૪૬ મસઅલો. કોઈને ઘેર મેહમાન (પરોણાચે) ગઈ, અથવા કોઈએ દય્યવત કીધી (નોતર દીધું) ત્યારે જો તે (મેહમાન) ખાશે નહિ તો તે (નોતર દેનાર) નું દિલ દુખાશે અને તે નારાજ થશે, ત્યારે તેનું મન રાજ રાખવા સાથે નફિલ રોઝો તોડી નાંખવો દુસ્ત છે. અને (એથી ઉલટું જો નોતરે તેડનારે રોઝો રાખેલો હોય તો) મેહમાનને રાજ કરવા સાથે તેને પણ (નફિલ રોઝો) તોડી નાંખવો જાયઝ છે. (પછી તેની કઝા રાખે.) (દ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૪૭ મસઅલો. કોઈએ જો ઇદને દહાડે નફિલ રોઝો રાખી લીધો અને નૈયત કરી લીધી ત્યારે પણ તેને તોડી નાંખે અને તેની કઝા રાખવી પણ વાજેબ નથી. (દ. મુખ્તાર. ૭. ૨)

૪૮ મસઅલો. મોહરરમની દસમી તારીખે રોઝો રાખવો મુસ્તહબ છે. શરીફમાં આવેલું છે કે જે કોઈ એ રોઝો રાખશે તેના પાછલા એક વરસના ગુનાહો માફ થઈ જશે. (દ. મુખ્તાર-શામી. ૭. ૨)

૪૯ મસઅલો. એવીજ રીતે બકરઈની નવમી તારીખે રોઝો રાખવાથી બહુજ મોટા સવાબ છે. એ રોઝો રાખવાથી આગત એક વરસના ગુનાહો માફ થઈ જાય છે. અને જો

૧ અત્રે સવારથી મતલબ સુબહ સાદિક છે.

૨ આ હુકમ ત્યારે કે ધણી જ્યારે ઘરપર હોય.

૩ આ હુકમ ત્યારે છે કે જ્યારે મેહમાન ઘરવાળાના સાથે નહીં ખાવાથી દિલમાં ખોટું લાગે.

સાર ચાલથી નવમી બકર ધડિ સુધી લગોલગ રોજા રાખે તો ધણુંજ સાર છે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૫૦ મસઅલો. શય ખરાતની પંદરમી તારીખે અને ધડિ (રમઝાન થઈ ગય તે પછી શબ્વાલ મહિના)ના ૭ દહાડાઓમાં રોજા રાખવાનો ખીબ નહિલ રોજાઓ કરતાં વધારે સવાય છે. * (શામી. ૭. ૨.)

૫૧ મસઅલો. જો દર મહિનાની તેરમી ચાંદમી અને પંદરમી તારીખે ત્રણ દિવસ (લગોલગ) રોજા રાખ્યા કરે તો જાણે તેણે આખા વરસના લગોલગ રોજા રાખ્યા. હુઝુર (રસુલે ખુદા) સહ લક્ષ્ણો અલૌહે વ આલેહી વસલ્લમ એ પ્રમાણે રોજા રાખ્યા કરતા હતા. જો કોઈ (હમેશ મજકુર રોજા રાખવાની) હીમત ધરે તો એનો પણ બહુજ મોટો સવાય છે. (શામી. ૭. ૨.)

જો ચીનેથી રોજો તુટતો નથી અને જો ચીનેથી રોજો તુટે છે અને કઝા અથવા કફરો વાજેખ થાય છે તેઓનું બચાન,

૫૨ મસઅલો. જો રોજો રાખનાર ભુલથી કંઈ ખટ્કા લે અથવા ભુલથી પોતાના ઘણી સાથે સોદખત કરી લે તો તેનો રોજો તુટ્યો નથી. અગર ભુલી જઈને પેટ ભરીને ખાધું પીધું ત્યારે પણ રોજો તુટ્યો નથી. અગર રોજાને ભુલી જઈને કેટલીક વખત (રહી રહીને) ખાધું પીધું ત્યારે પણ રોજો તુટ્યો નહિ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૫૩ મસઅલો. એક માણસને જોયો કે (રોજાને) ભુલી જઈને ખાઈ પી રહેલો છે ત્યારે જો તે (ભુલીને ખાનારો માણસ એવા શકિતવાળો તાકાતવાન છે કે તેને રોજા રાખવાથી વધારે તકલીફ થતી નથી તે વખતે તેને રોજો યાદ દેવડાવવો વાજેખ છે, અને અગર કોઈ નાતાકાત માણસ હોય (એવો) કે જેને રોજાથી ધનિત પહોંચે છે, તો તેને યાદ દેવડાવે નહિ, ખાવા દે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

* એટલે તે નહિલ રોજાથી જેના વિષે કોઈ ખાસ ફીલત વર્ણન નહીં હોય.

૫૪ મસઅલો. દહાડે સુઈ ગઈ અને એવું સ્વપ્ન (ખવાય) જોયું કે જેથી નહાવાની હાજત થઈ ગઈ (એહતજામ થઈ ગયો) તો એના થી રોજો તુટ્યો નહિ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૫૫ મસઅલો. દિવસે સુરમો તેલ વિગેરે લગાડવું ખુશખો (સુગંધી) સુધવી દુરસ્ત છે, એનાથી રોજામાં કંઈ પણ નુકસાન આવતો નથી. પછી ગમે તે વખતે હોય. એટલુંજ નહિ પણ અગર સુરમો લગાડ્યા પછી થુકમાં અથવા નીટમાં સુરમાંના રંગ જણાય તોપણ રોજો નહિ મકરહ થશે અને તુટશે પણ નહિ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૫૬ મસઅલો. ઘણી ઘણીઆણીનું સાથે સુવું, અડકવું, ખાર કરવો એ સૌ દુરસ્ત છે. પણ જો જીવાનીનો એવા જોશ હોય કે એવા કામો કરવાથી સોદખત થઈ જવાની ખીક હોય ત્યારે એમ કરવું નહિ જોઈએ. (તે વખતે એમ કરવું) મકરહ છે. (દિલાયા. ૭. ૧)

૫૭ મસઅલો. હલક (ગળા) માં માખી ચાલી ગઈ અથવા આપો આપ ધુમાડો ચાલ્યો ગયો, અથવા ધુળ ચાલી ગઈ તો તેનાથી રોજો તુટ્યો નથી. પણ જો ગાણી જોઈને એમ કીધું ત્યારે રોજો તુટી ગયો. (દ. મુ. ૭. ૨)

૫૮ મસઅલો. કોયાન વિગેરે કંઈ સળગાવ્યું પછી તેને પોતાની પાસે રાખીને સુધ્યા કીધું તો રોજો જતો રહ્યો. એવીજ રીતે હુકકો (ખીડી) પીવાથી પણ રોજો જતો રહે છે. પણ એવા ધુમાડા સિવાય અત્તર, કેવડો, ગુલાબનો ફુલ, વિગેરે ખીજ ખુશખો સુધવી કે જેમાં ધુમાડો નથી દુરસ્ત છે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૫૯ મસઅલો. દાંતમાં ગોશનો રેશા અટકેલો હોય અથવા સોપારીની કતરણુ વિગેરે કંઈ ખીજ ચીજ હતી તેને ખિલાલથી કાઢીને ખાઈ લીધી, પણ મોહથી બહાર નહિ કાઢી, આપો આપ ગળામાં ચાલી ગઈ ત્યારે જીઓ અગર ચણાથી ઓછી હોય ત્યારે તો રોજો તુટ્યો નથી, અને જો ચણાની બરાબર અથવા ચણા કરતાં

વધારે હોય તો રોઝો તુટી ગયો. પણ જો મ્હોમાંથી અહાર કાઢી હતી પછી ગળી ગઈ તો (તે ચીજ ચણા કરતાં ઓછી હોય અથવા ચણા નેટલી હોય અથવા ચણા કરતાં વધારે હોય) દરેક લાલતમાં રોઝો તુટી ગયો. ત્રણેને માટે એકજ હુકમ છે. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૬૦ મસઅલો. થુક ગળવાથી રોઝો તુટતો નથી પછી ગમે તેટલો કેમ ન હોય. (દ. મુ. ૭. ૨)

૬૧ મસઅલો. પાન ખાધા પછી કોગળો કરીને મ્હો કુટ્ટી નાંખ્યું પણ થુકમાંથી લાલક (રતાશ) નહિ ગઈ તો તેથી કંઈ હરકત નથી. રોઝો થઈ ગયો. (દ. મુ. ૭. ૨)

૬૨ મસઅલો. રાત્રે ન્હાવાની લાગત થઈ પણ ગુસલ નહિ કીધું, હાડે ગુસલ કીધું ત્યારે પણ રોઝો થઈ ગયો. એટલુંજ નહિ પણ જો આખો દહાડો ન્હાય નહિ ત્યારે પણ રોઝો જશે નહિ. પણ એના (એટલે આખો દહાડો નાપાક રહેવાનો) ગુનો જુદો થશે (દ. મુ. ૭. ૧)

૬૩ મસઅલો. નાક એટલી બેરથી સણકી કે નીટ લલક (ગળા) માં કુતૂરી ગયું તો રોઝો તુટ્યો નથી. એવીજ રીતે મ્હોમાંની રાલ (પ્રવાહ) ગળી જવાથી પણ રોઝો જતો નથી. (દ. મુખ્તાર ૭. ૧ લી)

૬૪ મસઅલો. મ્હોમાં પાન દાખીને સુઈ ગઈ અને સવાર પડી જવા પછી જાગી ત્યારે રોઝો થયો નથી. કઝા રાખે. પણ કફફારો (તેના ઉપર) વાજેય થશે નહિ. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૬૫ મસઅલો. કોગળું કરતી વખતે ગળામાં પાણી ચાલ્યું ગયું અને રોઝો યાદ હતો તો રોઝો તુટી ગયો. કઝા રાખવી પડશે. કફફારો નથી. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૬૬ મસઅલો. આપોઆપ ઉલટી થઈ તો તેથી રોઝો તુટશે નહિ. પછી ઉલટી થોડી થઈ હોય કે વધારે પણ જો પોતે જાણી જોઈને ઉલટી કીધી અને મ્હો ભરીને ઉલટી થઈ તો રોઝો જતો રહેા. અને જો એનાથી થોડી હોય તો પોતે જાણી જોઈને કરવાથી પણ રોઝો તુટશે નહિ. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૬૭ મસઅલો. થોડી ઉલટી આવી પણ પછી આપોઆપ ગળામાં પાણી ચાલી ગઈ ત્યારે પણ રોઝો તુટ્યો નથી. પણ જો જાણી જોઈને પાણી ગળી જતો તો રોઝો તુટી જતો. (દ. મુ. ૭. ૨)

૬૮ મસઅલો. કાઠિએ કાંકરી આપી લોહાનો કકડો વિગેરે કાઠિ એવી વસ્તુ ખાધી જો લોહા ખાતા ન હોય તેમજ તે વસ્તુને દવા પ્રમાણે પણ ખાતા ન હોય તો તેનો રોઝો જતો રહેા. પણ કફફારો તેના પર નથી. અને જો એવી ચીજ ખાધી કે પીધી જો લોહા ખાય છે, અથવા કાઠિ એવી ચીજ ખાધી કે જો લોહા સાધારણ રીતે તો ખાતા નથી પણ દવાની માફક જરૂર પડે તે વખતે ખાય છે ત્યારે પણ રોઝો જતો રહેશે. અને કઝા (તેમજ) કફફારો વાજેય થશે. (હિદાયત ૭. ૧ લી)

૬૯ મસઅલો. જો મરદ સાથે સાલગન કરાવી ત્યારે પણ રોઝો રહેયો નહીં તેની કઝા પણ રાખે અને કફફારો પણ દાખે. જ્યારે મરદની પેશાબ કરવાની જગ્યાનો આગસો ભાગ અંદર ચાલ્યો ગયો તો કઝા તેમજ કફફારો વાજેય થઈ ગયા; પછી ગમે તો મની નહિ કે નહિ નીકળે. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૭૦ મસઅલો. જો મરદે પોતાની કાંઠા પાખાંનાની (હાથવાની) જગ્યામાં દાખલ કરી દીધી અને સાપારી અંદર ચાલી ગઈ ત્યારે પણ એરત અને મરદ બેકનો રોઝો જતો રહેયો અને કઝા તેમજ કફફારો અને વાજેય થઈ ગયાં. (દ. મુખ્તાર ૭. ૨)

૭૧ મસઅલો. રોઝાને તોડવાથી કફફારો ત્યારેજ વાજેય થાય છે કે જ્યારે રમઝાન શરીરમાં રોઝો તોડી નાંખે; અને રમઝાન શરીર સિવાય બીજા કાંઈ રોઝાને તોડવાથી કફફારો વાજેય થતો નથી. પછી ગમે તેમ તોડે; અને ગમે તો તે રમઝાનની કઝાનાજ રોઝા કેમ ન હોય. પણ જો તે રોઝાની નેયત રાખી નહિ કીધી હોય અથવા રોઝો તોડ્યા પછી તેજ દહાડે હેઝ આવી ગયો હોય તો તેના તોડવાથી કફફારો વાજેય નથી (હિદાયત ૭. ૧ લી)

૭૨ મસઅલો. કોઈએ રોજામાં તપખીર સુધી, અથવા કાનમાં તેલ નાંખ્યું, અથવા જીલ્લાખતે વાસ્તે હુકનો લીધો ત્યારે પણ રોજો જતો રહેયો. પણ ફક્ત કઝા વાજેય છે, કફફારો નથી. અને જો કાનમાં પાણી નાંખ્યું તો રોજો નહિ મર્યો. (હિદાયા જી. ૧ લી)

૭૩ મસઅલો. રોજામાં કોઈએ પેશાબની જગ્યાની અંદર કોઈ દવા કે તેલ દાખલ કર્યું. તો રોજો જતો રહેયો. કે કઝા વાજેય થઈ પણ કફફારો નથી. (દ. મુખતાર જી. ૨)

૭૪ મસઅલો. કોઈ જરૂરના સમયે દાઈ (સોઈપાણી) એ પેશાબની જગ્યામાં આંગળી નાંખી અથવા પોતે પોતાની આંગળી નાંખી પછી પૂરી આંગળી અથવા થોડી, આંગળી પાછી કાઢી અને ફરી નાંખી તો રોજો તુટી જશે. પણ કફફારો વાજેય નથી. અને બહાર કાઢ્યા પછી ફરીથી જો અંદર નહિ નાંખી તો રોજો તુટ્યો નથી. પણ પહેલીજ વાર નાંખતી વખતે જો પાણી વિગેરે કોઈપણ ચીજમાં આંગળી ભાંજેલી હશે તો પહેલીજ વખતે નાંખવાથી રોજો તુટી જશે. (દ. મુ. શામી જી. ૨)

૭૫ મસઅલો. મોઢામાંથી લોહી નીકળે છે તેને થુકની સાથે ગળી ગઈ તો રોજો તુટી ગયો. પણ લોહી થુક કરતાં ઓછું હોય અને લોહીનો સ્વાદ ગળામાં માલમ નહિ પડે ત્યારે રોજો તુટ્યો નથી. (દ. મુ. જી. ૨)

૭૬ મસઅલો. જો જીભથી કોઈ વસ્તુ ચાખીને થુકી દીધી તો રોજો તુટ્યો નથી, પણ વગર જરૂરે એમ કરવું મકરૂહ છે. પણ જો કોઈનો ઘણી ઘણોજ ગુસ્સાવાળો હોય અને બીક લાગે કે શાકની અંદર થીકું વિગેરે ખરાબ નહિ હશે તો બહુજ કકાશ થશે તેણીને મીઠું ચાખવું દુસ્ત છે મકરૂહ નથી. (દ. મુ. જી. ૨)

એ મસઅલો ચારતો વારતે છે જો મરદ પોતાની ઈંદ્રીમાં તેલ વિગેરે કંઈ નાખશે તો રોજો જશે નહિ.

૭૭ મસઅલો. પોતાને મોઢે કોઈ ચીજ ચાવીને નાના ખચ્ચાને ખવડાવવી મકરૂહ છે. પણ જો એવી જરૂર હોય અને લાચારીનો વખત હોય તો મકરૂહ નથી. (હિદાયા જી. ૧)

૭૮ મસઅલો. કોલસો ચાવીને દાંતોપર મનજન કરવો તેમજ બીજું કોઈ મનજન દાંતોપર લગાડવું મકરૂહ છે. જો તેમાંથી કંઈ ગળામાં કનરી જશે તો રોજો જતો રહેશે. અને મિસવાક (દાંતણી) દાંતો સાફ કરવા દુસ્ત છે. પછી મિસવાક તાજી હોય અથવાનો મુઝી હોય અગર લીમડાના ઝાડની મિસવાક છે અને તેની કડવાસ મોઢામાં માલમ પડે છે તો પણ મકરૂહ નથી. (દ. મુ. શામી. જી. ૨)

૭૯ મસઅલો. કોઈ આરત એ બાન સુતેલી હતી અથવા એ બાન લાલતમાં પડેલી હતી. તેનાથી કોઈએ સોખત કાપી તો રોજો જતો રહેયો ફક્ત કઝા વાજેય છે. કફફારો વાજેય નથી. અને મરદ પર કફફારો પણ વાજેય છે. (દ. મુખતાર શામી જી. ૨)

૮૦ મસઅલો. કોઈએ બૂલથી ખાઈ લીધું અને એમ સમજી કે મારો રોજો જતો રહેયો. અને તેથી કરીને ફરી જાણી જોઈને ખાધું તો હવે રોજો જતો રહેયો. ફક્ત કઝા વાજેય છે, કફફારો વાજેય નથી. (દ. મુ. જી. ૨)

૮૧ મસઅલો. જો કોઈને ઉલટી થઈ અને તે સમજી કે મારો રોજો જતો રહેયો એવા વીચારથી ફરી જાણી જોઈને ખાઈ લીધું અને રોજો તોડી નાંખ્યો ત્યારે પણ કઝા રોજો વાજેય છે. કફફારો વાજેય નથી. (દ. મુ. જી. ૨)

૮૨ મસઅલો. જો સુરમો લગાડ્યો અથવા ફરસ ખોલાવી, તેલ નાંખ્યું ફરી સમજી કે મારો રોજો તુટી ગયો. અને ફરી જાણી જોઈને ખાઈ લીધું ત્યારે કઝા અને કફફારો બંને વાજેય છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૮૩ મસઅલો. રમઝાનના મહિનામાં જો કોઈનો રોજો એકએક તુટી ગયો. તો રોજો તુટી જવા પછી પણ દહાડામાં કંઈ ખાવું પીવું દુસ્ત

નથી. આખો દહાડો રોઝો રાખનારાઓની પેઠે રહેવું વાળેય છે. (હિદાયતુ ૭. ૧)

૮૪ મસઅલો. કોઈએ રમઝાનના મહિનામાં રોઝાની નૈયતજ નહિ કીધી. તેથી કરીને ખાવું પીવું જરૂરી રાખ્યું તો તેણીના ઉપર કફફારો વાળેય નથી. કફફારો તેજ વખતે છે કે ન્યારે નૈયત કીધા પછી તોડી નાંખે. (હિદાયતુ ૭. ૧)

સેહરી ખાવી અને ઇફતાર કરવાનું ખયાન.

૮૫ મસઅલો. સેહરી ખાવી સુનત છે. જે ભૂખ ન હોય અને ખાવું ખાવાની ઇચ્છા ન હોય તો માત્ર એ ત્રણ ખારેકજ ખાઈ લે. અથવા કોઈ ખીજી વસ્તુ થોડી વધારે ખાઈલે કંઈ નહિ તો થોડું પાણી પણ પી લીએ. (મરાકિલ ફલાહ)

૮૬ મસઅલો. જે કોઈએ સેહરી નહિ ખાધી પણ કરીને એકાદ પાન ખાઈ લીધું તો પણ સેહરી ખાવાનો સવાય મળી ગયો. (મરાકિલ ફલાહ)

૮૭ મસઅલો. સેહરીમાં જ્યાં સુધી અને ત્યાં સુધી વાર લગાડીને ખાવું વધારે સાફ છે. પણ એટલી વાર નહી. લગાડે કે સવાર પડી જવા આવે, અને રોઝો થયો કે નહિ તેમાં શક પડે. (હિદાયતુ ૭. ૧)

૮૮ મસઅલો. જે રાતના સેહરી બહુજ જલદી ખાઈ લીધી પણ તંબાકુ, પાન, ચા, પાણી વિગેરે મોઢેસુધી ખાતી પીતી રહી. ન્યારે સવાર થવાને થોડી વાર રહી ગઈ ત્યારે કોગળો કરી લીધો ત્યારે પણ વાર લગાડીને ખાવાનો સવાય મળી ગયો. અને એનો પણ તેજ હુકમ છે જે કે વાર લગાડી ને ખાવાનો હુકમ છે. (મરાકી અને તલતાવી)

૮૯ મસઅલો જે રાતના સેહરી ખાવાને વાસ્તે આંખ ઉઘડી નહિ; ધરના સા માણસો સુઈ રહ્યા. ત્યારે સેહરી ખાધા વગર રોઝો રાખવો. સેહરી છુટી જવાથી રોઝાને છોડી દેવો ધણીજ નાહિંમતીનું કામ છે અને મોટો ગુનો છે.

૯૦ મસઅલો. જ્યાંસુધી સવાર નહિ પડે અને પોરોઠીઆનો વખત નહિ આવે જેનું

ખયાન નમાઝોના વખતોમાં ગુજરી ચુક્યું છે ત્યાંસુધી સેહરી ખાવી દુરસ્ત છે તેની પછી દુરસ્ત નથી. (મરાકિલ ફલાહ)

૯૧ મસઅલો. કોઈની આંખ મોઢે ઉઘડી અને એવા વિચાર તેને થયો કે હજી રાત ખાધી છે. એવા અનુમાનથી સેહરી ખાઈ લીધી. પછી માલમ પડ્યું કે સવાર થયા પછી સેહરી ખાધી છે. તો રોઝો થયો નથી. કઝા રોઝો રાખે. અને કફફારો વાળેય નથી. તોપણ કફ ખાવું પીએ નહિ રોઝો રાખનારાઓની પેઠે રહે. તેમજ જે સુર્ય આથમી ગયા એવા અનુમાનથી રોઝો ખોલ્યો. ફરી સુર્ય દેખાયો તો રોઝો જતો રહ્યો હવે એની કઝા રાખે. કફફારો વાળેય નથી. અને જ્યાં સુધી સુરજ આથમે નહીં ત્યાં લગી કંઈ પણ ખાવું પીવું દુરસ્ત નથી. (હિદાયતુ ૭. ૧)

૯૨ મસઅલો. જે એટલી વાર થઈ ગઈ હોય કે સવાર પડી જવાનો શક થઈ ગયો ત્યારે હવે કંઈ ખાવું મકરૂહ છે. અને એવે વખતે જે કંઈ ખાવું અથવા પાણી પી લીધું તો પુરૂ કીધું અને ગુનો થયો. પછી જે માલમ થયું કે તે વખતે સવાર પડી ગઈ હતી તો તે રોઝાની કઝા રાખે. અને જે કંઈ માલમ પડે નહીં; બિલકુલ શક રહી જાય તો કઝો રાખવી વાળેય નથી. પણ ખયાવની વાત એ છે કે તેની કઝા રાખી લેએ. (હિદાયતુ ૭. ૧)

૯૩ મસઅલો. મુસતલમ એ છે કે જ્યારે સુરજ ખાતરી પુરવક આથમી જાય ત્યારે તરત રોઝો ખોલી નાંખે વાર લગાડીને રોઝો ખોલવો મકરૂહ છે. (હિદાયતુ ૭. ૧)

૯૪ મસઅલો. વાદળને દહાડે જરા વાર લગાડીને રોઝો ખોલવો. જ્યારે સારી પેઠે ખાતરી થઈ જાય કે સુરજ આથમી ગયો હશે ત્યારે ઇફતાર કરવો અને ફક્ત ઘડીયાળ વિગેરેના ઉપર કંઈ પણ ભરોસા કરવો નહિ, જ્યાં સુધી કે તમારે દિલ સાક્ષી નહિ દીએ. કેમકે રખેને ઘડીયાળ કંઈ ખરાબર ન હોય. એટલુંજ નહિ અગર કોઈ અજાણ પાણી પોકારી દીએ અને હજી વખત

યથીએ કંઈ શક હોય ત્યારે પણ રોજો છોડવા દુસ્ત નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૯૫ મસઅલો. ખારેકથી રોજો ખોલવો ખેલતર છે. અથવા કોઈ મીઠી ચીજ હોય તેનાથી ખેલે. તે પણ નહિ હોય તો પાણીથી ખોલે. કેટલાક એવોતો અને કેટલાક મરદો મીઠાની કાંકરીથી ધકિતાર કરે છે, અને તેમાં સવાખ સમજે છે એ ખોટો અર્કોહો છે. (હિદાયા ૭. ૧)

૯૬ મસઅલો. જ્યાં સુધી સુરજના ધુખામાં શક રહે ત્યાં સુધી ધકિતાર કરવો જન્યજ નથી. (હિદાયા. ૭. ૧)

કફકારાનું ખયાન.

૯૭ મસઅલો. રમઝાન શરીફના રોજોને તેહી નોખવાનો કફકારો એ છે કે એ મલિના લગો લગ રોજી રાખે. થોડા થોડા કરીને રોજી રાખવાદુસ્ત નથી. જે કોઈ સખઅથી વચ્ચે એ એક રોજી નહિ રાખ્યા તો હવે ફરીથી એ મલિનાના રોજી રાખે. પણ જેટલા દલાડા હેઝના સખઅથી જતા રહ્યા હોય તે માફ છે. તેઓના છુટી જવાથી કફકારામાં કંઈ નુકશાન નહિ આવ્યો. પણ પાક થવા પછી તરત ફરી રોજી રાખવા શરૂ કરે અને સાહ રોજી પુરા કરી લીએ. (શામી. ૭. ૨)

૯૮ મસઅલો. નફાસથી વચમાં રોજી છુટી જાય પુરા રોજી લગોલગ નહિ રાખી શકે તો પણ કફકારો સહી થયો નથી સૌ રોજી ફરીથી રાખે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૯૯ મસઅલો. કોઈ દુખ કે બીમારીના સખઅથી, કફકારાના રોજી રાખવામાં, જે વચમાં કેટલાક છુટી ગયા ત્યારે પણ તદુસ્ત થયા પછી ફરીથી રોજી રાખવા શરૂ કરે. (શામી. ૭. ૨)

૧૦૦ મસઅલો. જે વચમાં રમઝાનનો મલિના આવી ગયો તોપણ કફકારો અદા થયો નહિ (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૧ મસઅલો. અગર કોઈને રોજી રાખવાની શક્તિ નહીં હોય તો સાહ ફકીરોને સમાજ સાંજ પેટ ભરીને ખાણું ખવાડી દે જેટલું તેઓથી ખવાય ખુબ પેટ ભરીને ખાય. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૨ મસઅલો. તે ફકીરોમાં જે કેટલાંએક નાનાં બચ્ચાં હોય તો જન્યજ નથી. તે બચ્ચાંઓના બદલામાં બીજા ફકીરોને ફરી ખવાડે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૩ મસઅલો. જે ઘડની રોટલી હોય તો ફક્ત રોટલીજ ખવાડવી પણ દુસ્ત છે. અને જે જવ, ખાજરી, ગુવાર વિગેરેની રોટલી હોય તો તેની સાથે કંઈ દાળ વિગેરે દેવી જોઈએ જેની સાથે રોટલી તેઓ ખાય. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૪ મસઅલો. જે ખાણું નહિ ખવાડે પણ સાહ ગરીબોને કાચુ અનાજ દીએ તોપણ જન્યજ છે. દરેક ફકીરને એટલું દીએ કે જેટલું ફિત્રના સદકામાં દેવાય છે. અને સદકાએ ફિત્રનું ખયાન ધનિશાઅલ્લાહો તઆલા ઝકાતના વિભાગમાં આવશે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૫ મસઅલો. જે તેટલા અનાજની કીમત ઈઈ દીએ તોપણ જન્યજ છે. જે કોઈ બીજાની કહ્યું કે તમે મારા તરફથી કફકારો અદા કરી દો, અને સાહ ફકીરોને ખવાડી દો અને તેણે તેના તરફથી ખાણું ખવડાવી દીધું અથવા કાચુ અનાજ ઈઈ દીધું ત્યારે પણ કફકારો અદા થઈ ગયો. અને જે તેના કહ્યા વગર કોઈએ તેના તરફથી આપી દીધું તો કફકારો સહી થશે નહિ. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૬ મસઅલો. જે એકજ ફકીરને સાહ દલાડા સુધી સવાર સાંજ ખાણું ખવાડ્યું અથવા સાહ દલાડા સુધી કાચુ અનાજ અથવા કીમત દેતી રહી ત્યારે પણ કફકારો સહી થઈ ગયો. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૭ મસઅલો. જે સાહ દલાડા સુધી લગોલગ ખવાડ્યું નહિ પણ વચમાં કેટલાક દલાડા આંતરાના ગયા તો કંઈ હરકત નથી એ પણ દુસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૦૮ મસઅલો. જે સાહ દલાડાનો અનાજ હિસાબ ગણીને એક ફકીરને એકજ દલાડા ઈઈ દીધો તો દુસ્ત નથી. તેમજ એકજ ફકીરને એકજ દલાડે સાહ વખત ઈઈ દીધું તોપણ

એકજ દહાડાનો અદા થયો. એક કમ સાદ ફકીરને ફરી દેવું જોઈએ એવીજ રીતે કીંમત દેવાનો પણ હુકમ છે. એટલે એક દહાડામાં એક ફકીરને એક રોજાના બદલાથી વધારે દેવું જાયજ નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૦૯ મસઅલો. જો કોઈ ફકીરને ફિત્રાના સદકાથી વજનમાં કમતી દીધું તો કફકારો સહી થયો નહિ. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૧૦ મસઅલો. જો એકજ રમઝાનના બે કે ત્રણ રોજા તોડી નાંખ્યા તો એકજ કફકારો વાજેજ છે. પણ જો એ બે રોજા એકજ રમઝાનના નહિ હશે તો જુદો જુદો કફકારો દેવા પડશે. (દ. મુ. ૭. ૨)

જે કારણથી રોજો તોડવો જાયજ છે તેનું બયાન.

૧૧૧ મસઅલો. એકાએક એવી ખીમાર પડી ગઈ કે જે રોજો નહિ તોડશે તો જનનું જોખમ થશે, અથવા ખીમારી બહુજ વધી જશે તો રોજો તોડી નાંખવો દુરસ્ત છે. જેમકે એકાએક પેટમાં એવું દરદ થઈ આવ્યું કે એવેન થઈ ગઈ અથવા સાપ કરડ્યો તો દવા પી લેવી અને રોજો તોડી નાંખવો જાયજ છે. તેમજ જો એવી તરસ લાગી કે મરી જવાની ખીફ છે ત્યારે પણ તોડી નાંખવો દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૧)

૧૧૨ મસઅલો. ગર્ભવતી ઓરતને કોઈ એવી વાત આવી પડી જેથી તેની જનનનો અથવા બચ્ચાની જનનનો ખોફ છે. ત્યારે રોજો તોડી નાંખવો જાયજ છે. (દ. મુ. ૭. ૧)

૧૧૩ મસઅલો. ખાણું રાંધવાથી બેહદ તરસી થઈ અને એવી અકળામણ થઈ ગઈ કે હવે છવી શકતી નથી ત્યારે રોજો ખોલી નાંખવો દુરસ્ત છે પણ જો તેણીએ જાણી જોઈને એટલું બધું કામ કરાવ્યું કે જેના સખયથી તેણીની એવી હાલત થઈ ગઈ તો તે ગુન્હેગાર થશે. * (દ. મુ. ૭. ૧)

* પરંતુ એવી હાલતમાં પણ રોજો ખોલવો દુરસ્ત છે.

જે કારણથી રોજો નહિ રાખવો જાયજ છે તેનું બયાન.

૧૧૪ મસઅલો. જો એવી ખીમારી છે કે રોજાથી નુકશાન થાય છે, અને એવી ખીફ છે કે જે રોજો રાખશે તો ખીમારી વધી જશે અથવા ધણે મોડે સારી થશે, અને જનને જોખમ થશે તો રોજો નહિ રાખે. જ્યારે સારી સાય ત્યારે તેની કંઝા રાખી લે. પણ ફક્ત પોતાના મનમાં એવો વિચાર કરવાથી રોજો છોડવો દુરસ્ત નથી. પણ જ્યારે કોઈ મુસલમાન દીનદાર હકીમ અથવા ડાક્ટર કહી દે કે રોજો તમને નુકશાન કરશે ત્યારે છોડવો જોઈએ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૧૫ મસઅલો. જો હકીમ કે ડાક્ટર કહેર હોય અથવા શરીરવતના હુકમો પર ચુસ્ત રીતે ચાલતા ન હોય તો તેના કહેવાપર કંઈ પણ ભરોસા નથી માત્ર તેના કહેવાથી રોજો રાખવો છોડ નહિ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૧૬ મસઅલો. જો હકીમે તો કંઈ કહ્યું નથી પણ તેના પોતાના અનુભવ છે અને કંઈ એવી નિશાનીઓ માલમ પડી જેથી ફરીને ક્ષિત એવી ગવાહી દે છે કે રોજો નુકશાન કરશે ત્યારે પણ રોજો રાખે નહિ, અને જો પોતે અનુભવી નહિ હોય અને તે ખીમારીની પણ તેણીને ખબર ન હોય, ત્યારે ફક્ત કારણનો કંઈ પણ ભરોસો નથી. જો દીનદાર હકીમના ખતાવ્યા વગર એ પોતાના અનુભવ વગર પોતાના માત્ર વિચારથીજ રમઝાનનો રોજો તોડશે તો કફકારો દેવા પડશે, અને જો રોજો નહિ રાખશે તો ગુન્હેગાર થશે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૧૭ મસઅલો. જો ખીમારીથી તન દુરસ્ત થઈ ગઈ પણ હજી શરીરમાં શક્તિ નથી અને રોજો રાખવાથી ફરી ખીમાર પડી જવાની ખીફ છે ત્યારે પણ રોજો નહિ રાખવો જાયજ છે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૧૮ મસઅલો. જો કોઈ મુસાફરીમાં હોય તો તેને પણ દુરસ્ત છે કે રોજો નહિ રાખે પછી તેની કંઝા કદી રાખી લીએ. અને મુસાફ

રીના તેજ અર્થ છે જેનું બ્યાન નમાઝના મસ-
અલાઓમાં થઈ ચુક્યું છે એટલે ત્રણ મનઝલ
જવાનો ઇશિદો હોય. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૧૯ મસઅલો. મુસાફરીમાં જે કંઈ
ઠગ ન થાય જેમકે રેલની સવારી છે, અને
ધારે છે કે સાંજ સુધી ઘેર પહોંચી જઈશ,
અથવા પોતાની સાથે તમામ તરેલનો આરામ
લેવાનો સામાન તૈયાર છે: તો એવા વખતે રોઝો
રાખવો બહેતર છે, અને જે રોઝો નહિ રાખે
અને કઝા કરે તોપણ કોઈ ગુનો નથી. પણ
રમઝાન શરીફની જે ફજીલત છે તેનાથી દુર
રેહશે, અને જે રસ્તામાં રોઝાના સખખથી તક-
લીફ અને બેચેની હોય તો એવે વખતે રોઝો
નહિ રાખવો બહેતર છે. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૦ મસઅલો. જે માંદગીથી સારી
નહિ થઈ અને તેમાં જ મરી ગઈ. અથવા હજી
ધર નહિ પોહચી અને મુસાફરીમાં જ મરી ગઈ
તો જેટલા રોઝા ખીમારીના સખખથી અથવા મુસા-
ફરીના કારણથી છોડી દેવાયલા હોય તેઓને વાસ્તે
આખેરતમાં તેણીના પર કંઈ લિસાય કિતાય
અથવા અજામે થશે નહિ; કેમકે તેણીને કઝા
રાખવાની દુરસતજ નહીં મળી. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૧ મસઅલો. જે ખીમારીમાં દસ
રોઝા ગચ્છે હતાં ફરી પાંચ દહાડા સારી રહી પણ
કઝા રોઝા રાખ્યા નહિ તો પાંચ રોઝા ભો માફ
છે. માત્ર પાંચ રોઝા રાખવા વાસ્તે તેના પર
સવાલ થશે, અને જે પૂરા દસ દહાડા સારી રહી
તો પૂરા દસ દહાડાની પકડ થશે. તેથી કરીને
જરૂર છે કે જેટલા રોઝાઓ વાસ્તે તેના પર આખે-
રતમાં પકડ થવાની હોય તેટલા દહાડાનો ફિદ્યો
દેવા વાસ્તે વસીયત કરીને મરી જાય જયારે કે
તેણીની પાસે માલ હોય, અને ફિદ્યાનું બ્યાન
આગળ આવે છે. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૨ મસઅલો. તેમ જ મુસાફરીમાં જે
રોઝા નહિ રાખ્યા હોય ફરી ઘર પોહોંચ્યા પછી
મરી ગઈ તો જેટલા દહાડા ઘરમાં રહી છે ફક્ત
તેટલાજ દહાડાની પકડ થશે. તેણીને પણ જોઈએ

કે ફિદ્યાની વસીયત કરી જાય, જે રોઝા તેણી-
નાથી વધારે છોડી દેવાયલા હોય તો તેનો સવાલ
થશે નહિ. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૩ મસઅલો. જે રસ્તામાં પંદર દહાડા
રેહવાની નૈયતથી થોભી ગઈ, તો હવે રોઝો
છોડવો દુરસ્ત નથી કેમકે શરીઅત મુજબ હવે
તે મુસાફર રહી નહીં. પણ જે પંદર દહાડા કરતાં
ઓછી મુદત રહેવાનો ઇશિદો હોય તો રોઝો નહિ
રાખવો દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૧૨૪ મસઅલો. ગર્ભવંતી સ્ત્રી અને
ધવડાવનારી સ્ત્રીને જયારે પોતાના જીવની અથવા
બચ્ચાના જીવની કંઈ ખીક હોય ત્યારે રોઝો
નહિ રાખે. પછી કદી કઝા રાખી લે. પણ જે
તેનો ધણી માલદાર હોય કે કોઈ ધવાડનારીને
રાખાને ધવડાવી શકતો હોય તો દુધ પીવડાવવાની
સ્થિતિમાં માને રોઝો છોડી દેવો દુરસ્ત નથી.
પણ જે તે એવું બચ્ચું હોય કે પોતાની
મા સિવાય બીજા કોઈનું દુધ નહિ પીતું હોય
તો એવા વખતે માને રોઝો નહિ રાખવો દુરસ્ત
છે. (શામી. ૭. ૨)

૧૨૫ મસઅલો. કોઈ ધવડાવનારી સ્ત્રી
એ દુધ પીવડાવવા વાસ્તે નોકરી કીધી પછી
રમઝાન, આવી લાગ્યો અને રોઝાથી બચ્ચાની
જનની ખીક છે ત્યારે ધવડાવનારીને પણ રોઝો
નહિ રાખવો દુરસ્ત છે. (શમી. ૭. ૨)

૧૨૬ મસઅલો. સ્ત્રીને હેઝ આવ્યું અથવા
બચ્ચું ખેદ થયું અને નકાસ થઈ ગયો ત્યારે હેઝકે
નકાસ રહે ત્યાં સુધી રોઝો રાખવો દુરસ્ત નથી.
(લિદ્યા. ૭. ૧)

૧૨૭ મસઅલો. જે રાતના પાક થઈ
ગઈ તો હવે સવારના રોઝો છોડે નહિ. જે રાત્રી
નહિ ન્હાઈ હોય તોપણ રોઝો રાખીલે અને
સવારના ન્હાઈલે. અને જે સવાર થયા પછી
પાક થઈ તો હવે પાક થયા પછી રોઝાની નૈયત
કરવી દુરસ્ત નથી. અને કંઈ આવું પીવું પણ
દુરસ્ત નથી: હવે આખો દિવસ રોઝો રાખનારાઓની
માફક રહે. (લિદ્યા. ૭. ૧)

૧૨૮ મસઅલો. એવીજ રીતે ને કોઈ દહાડાની વખતે મુસલમાન થઈ અથવા દિવસની વખતે જુવાન થઈ તો હવે આખો દહાડો કંઈ ખાવું પીવું દુરસ્ત નથી. અને ને કંઈ ખાઈ, પી લીધું તો રોજાની કઝા નવી મુસલમાન થયલી તેમજ નવી જુવાન થયલી સ્ત્રીના ઉપર વાજેય નથી. (હિદયા ૭. ૧ લી)

૧૨૯ મસઅલો. મુસાફરીમાં રોજો નહિ રાખવાનો ઇરાદો હતો પણ બપોર થાય તેથી એક કલાક આગળ પોતાને ઘેર પોંદચી ગઈ અથવા એવે વખતે પંદર દહાડા રેહવાની નૈયત થી કોઈ ઠેકાણે રહી ગઈ. અને હજી કંઈ ખાવું કે પીવું નથી. તો હવે રોજાની નૈયત કરી લે. (હિદયા ૭. ૧)

ફિદયાનું વર્ણન

૧૩૦ મસઅલો. કોઈ એવી ઘરડી થઈ ગઈ કે રોજો રાખવાની તાકાત તેમાં રહી નહિ. અથવા એવી માંદી છે કે હવે સારા થવાની તેને આશા નથી. અને રોજો રાખવાની તાકાત પણ તેમાં નથી તો તે રોજો રાખે નહિ. અને દરેક રોજાના બદલામાં એક ફકીરને ફિત્રાના સદકા જેટલું અનાજ દીએ. અથવા સન્નાર સાંજ તેને પેટ ભરીને ખવડાવે. શરીરવ્યતમાં એને ફિદયો કહે છે. અને ને અનાજના બદલામાં તેટલાજ અનાજની કીંમતના પૈસા તેને દઈ દીએ, ત્યારે પણ દુરસ્ત છે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૩૧ મસઅલો. ફિદયાના ધડ ને થોડા થોડા કરીને કેટલાક મિસકીનોને દઈ દીએ તો પણ સહીહ અને જાયઝ છે. (દુર્રે મુખ્તાર)

૧૩૨ મસઅલો. ફરી ને તેમાં તાકાત આવી ગઈ અથવા માંદાપણથી સારી થઈ ગઈ ત્યારે સૌ રોજા કઝા રાખવા પડશે અને ને ફિદયો દીધો હોય તેનો સવાબ જુદો મળશે (હિદયા ૭. ૧ લી)

૧૩૩ મસઅલો. કોઈને માથે ધણા રોજાં કઝા હતા અને મરતી વખતે વસીયત કરી ગઈ કે મારા રોજાઓના બદલામાં ફિદયો દઈ

દેજે, તો તેના માલમાંથી તેનો વલી ફિદયો દઈ દીએ. અને કફન, દફન, અને કરજ અદા કરીધા પછી જેટલો માલ રહે તેના ત્રીજા ભાગમાંથી ને તમામ ફિદયો દેવાય તેટલો માલ વધતો હોય તો ફિદયો દેવા વાજેય થશે. ÷ (દ. મુ. શામી ૭. ૨)

૧૩૪ મસઅલો. ને તેણીએ વસીયત નહિ કરીધી પણ વલીએ પોતાના માલમાંથી ફિદયો દઈ દીધો ત્યારે પણ ખુદા અરહમુરરાહેમીનથી ઉમ્મેદ રાખે કે રખેને તે કમુલ કરી લીએ અને હવે રોજાઓ વાસ્તે પકડ કરે નહિ. અને વસીયત મરનારે નહિ કરીધી હોય તો મરનારના માલમાંથી ફિદયો દેવો જાયઝ નથી. તેમજ ને માલના ત્રીજા ભાગ કરતાં ફિદયો વધી જાય તો વસીયત કરીધી હોય તે છતાં તમામ વારસો રાજી નહિ થાય ત્યાં સુધી વધારે દેવું જાયઝ નથી. પણ ને તમામ વારસો રાજી ખુશી થઈ જાય તો બંને તરેહથી ફિદયો દેવો જાયઝ છે. પણ નાખાલેગ વારસની રજાનો શરીરવ્યતમાં કંઈ વિશ્વાસ નથી. ખાલેગ વારસો પોતાનો ભાગ જુદો કરીને તેમાંથી દઈ દીએ તો દુરસ્ત છે. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૩૫ મસઅલો. ને કોઈની નમાઝો કઝા થઈ ગઈ હોય અને તે વસીયત કરીને મરી જાય કે મારી નમાઝોના બદલામાં ફિદયો દઈ દેજે તેનો પણ એજ હુકમ છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૩૬ મસઅલો. દરેક વખતની નમાઝોને એટલોજ ફિદયો છે કે જેટલો એક રોજાનો છે. એ હિસાબથી દિવસ અને રાતની મળીને પાંચ ફરજ અને એક વિત્ર, છ નમાઝોના બદલામાં એંસી રૂપીઆ ભારના શેરના હિસાબે એક અઘોળા કમ પોણાઅઘ્યાર શેર ધડ દીએ પણ બચવાને અર્થે પૂરા આર શેર આપે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૩૭ મસઅલો. કોઈને માથે ઝકાત બાકી છે હજી દીધી નથી તો વસીયત કરી

÷ અને ને સવે ફિદયા અપાય એટલો માલ ન હોય તો જેટલો પણ નિકળે તેટલો આપી દેવો જોઈએ.

જવાથી તેનું પણ અદા કરવું વારસોપર વાજેય છે * જે વસીયત નહિ કાઢી અને વારસોએ પોતાની રાજપુત્રીથી દઈ દીધી તો ઝકાત અદા નહિ થઈ. (દ. મુ. ૭.)

૧૩૮ મસઅલો. જે વસી મરનાર તરફથી કાઢી રાખી લીએ અથવા તેના તરફથી કાઢી નમાઝો પઢી લીએ તો એ દુરસ્ત નથી એટલે તેને માથેથી કુતરો નહિ. (હિદાય ૭. ૧)

૧૩૯ મસઅલો. વગર કારણે રમઝાનનો રોઝો છોડી દેવો દુરસ્ત નથી. અને બહુજ મોટો ગુનો છે. એમ નહિ સમજે કે એના બહલામાં એક રોઝો કાઢી રાખી લઈશ કેમકે હદીસ શરીફમાં આવેલું છે કે રમઝાનના એક રોઝાના બહલામાં જે આખો વરસ રોઝો રાખતીજ રહે તો પણ તેટલો સવાબ નહિ થશે જેટલો કે રમઝાનનો એક રોઝો રાખવાથી મળતો. (તરગીય તથા મિશકાત.)

૧૪૦ મસઅલો. જે કોઈએ પોતાના ગુનાને લીધે કમનસીબે રોઝો નહિ રાખ્યો તો લોકોની સામે કંઈ ખાતર પીએ નહિ. તેમજ એમ પણ નહિ કહે કે આજે મારો રોઝો નથી. કેમકે ગુનો કરીને તે ગુનાને બહુર કરવું એ પણ ગુનો છે. ત્યારે જે તે સૌ લોકો આગળ કહી દેશે તો બેચકો ગુનો થશે. એક તો "રોઝો નહિ રાખવાનો. અને બીજો લોકો આગળ બહુર કરવાનો. એ વાત મશહુર છે કે "મુદ્રપાકથી ચોરી નથી તો બહુઓની શી ચોરી?" એ ખોટી વાત છે. એટલુંજ નહિ પણ જે લોકો કોઈ ઉઝરથી રોઝો નહિ રાખતા હોય તેઓને પણ લાયક છે કે સૌની રૂબરૂમાં ખાતર પી. (દ. મુ. શામી. ૭. ૧)

૧૪૧ મસઅલો. જ્યારે દીકરા દીકરી રોઝો રાખવા લાએકના થઈ ગયે તો તેઓને

* ફક્ત, દફન અને કરઝ આપ્યા પછી જે માલ ખર્ચે તેની ગ્રાજ પાત્રીમાંથી વસીયત મુજબ ઝકાત આપવું પણ વાજિબ છે જેમકે રોઝાનો ફિદ્યો એક ત્રિયાઉસ માલમાંથી કાઢવામાં આવે છે.

પણ રોઝાનો હુકમ કરે. અને જ્યારે હસ વરસની ઉમ્મરના થઈ ગય ત્યારે મારીને રોઝો રખાવે. જે તમામ રોઝા નહિ રાખી શકે તો જેટલા રાખી શકે તેટલા રખાવે (દ. મુ. ૭. ૨)

૧૪૨ મસઅલો. જે નાખાલેગ છોકરા છોકરી રોઝો રાખીને તોડી નાંખે તો તેની કાઢી રખાવે નહિ. પણ જે નમાઝની નૈયત કરીને તોડી નાંખે તો તેને તેઓની પાસે ફરીથી પઢાવે. (હિદાય ૭. ૧)

એઅતેકાફનું બયાન.

રમઝાન શરીફની ૨૦ મી તારીખે સુરજ ડુબે તેથી થોડા વખત પહેલાંથી ૨૯ કે ૩૦ મી તારીખ એટલે જે દહાડે દઈને ચાંદ દેખાય તે દહાડે, દહાડો આથમે ત્યાં સુધી પોતાના ઘરમાં જ્યાં નમાઝ પઢવાને વાસ્તે જગ્યા મુકરર કાઢી હોય તે જગ્યાએજ મગજુતીથી બેસી રહેવું એને એઅતેકાફ કહે છે.

એનો બહુજ મોટો સવાબ છે. જે એઅતેકાફ શરૂ કરે તો ફક્ત પિસામ ગળજર અથવા ખાવા પીવાની નાચારીઓને વાસ્તે તો ત્યાંથી ઉઠવું જાય છે. અને જે ખાણું પાણી દેનારો કોઈ હોય તો ખાવા પીવા વાસ્તે પણ નહિ ઉઠે. હમેશ તેજ જગ્યાએ રહે અને ત્યાંજ સુએ. અને બહુતર એ છે કે નકામી નહિ રહે. કુરઆને શરીફ પઢતી રહે, નફિસો અને તસબીહો જેની તૈશીક થાય તેમાં લાગી રહે અને જે હેઝ કે નફાસ આવી ગયે તો એઅતેકાફ છોડી દે, તેમાં દુરસ્ત નથી. * અને એઅતેકાફમાં મરદની સાથે સોદયત કરવી, કોટી કરવી, બેઠવું પણ દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

÷ અને મહોં એઅતેકાફ એવી મસીદમાં કરે કે જ્યાં પાંચે વખત જમાઅત થતી હો.

* પરંતુ પવિત્ર થયા પછી ખાસ તે દિવસના એઅતેકાફની કાઢી જરૂરી છે. ત્યારે જે એ કાઢી રમઝાનમાં કરીતો રમઝાનનોજ રોઝો બસ થશે. અને જે રમઝાન પછી કાઢી કરશે તો તે દિવસે રોઝો રાખવો પણ જરૂરી છે.

ઝકાતનું બયાન.

જેની પાસે માલ હોય અને તેની ઝકાત તે નહિ કાઢતી હોય તો તે અલ્લાહ તઆલાની આગળ ધણીજ ગુનેગાર છે. કયામતને દહાડે તેણીના ઉપર સખત અજાબ થશે. હઝરત રસુલુલ્લાહે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “જેની પાસે સોનું ચાંદી હોય અને તે તેની ઝકાત નહિ દેતો હોય તો કયામતને દહાડે તેને વાસ્તે અગ્નીની તખતીઓ બનાવાશે. ફરી તેઓને જલ્દનમની આગપર તપાવીને તેની બન્ને પાંસળીઓ અને કપાળ અને પીઠપર ડામ દેવામાં આવશે. અને જ્યારે તે ટાઢી પડી જશે ત્યારે ફરીથી ગરમ કરી લેવામાં આવશે.”

અન હઝરત નબીએ (અસે.) એ ફરમાવ્યું કે “જેને અલ્લાહે માલ દીધો અને તેણે ઝકાત નહિ દીધી તો કયામતને દહાડે તેનો માલ ઝેરી ગંજે સાથ બનાવવામાં આવશે. તે તેની ગરદનમાં વિંટળાઈ જશે. તે તેના બન્ને નડયા તોડશે અને કરડશે. અને કોઈએ કે હુજ તારો માલ છુ, હુજ તારો ખર્ચનો છુ.” ખુદા બખાવે. વાઝ એટલા અજાબને કોણ સહન કરી શકશે? થોડી લાલચને વાસ્તે એવી મુશીબત ભેગિવવી બહુજ મુખામતની વાત છે. ખુદાતઅલાનીજ નદાવેલી દોહતને ખોદાના માર્ગમાં નહિ દેવી કેટલી નામોનાસંજ અને ખુરી વાત છે.

૧ મસઅલો. જેની પાસે સાડી-બાવન તોલા * ચાંદી હોય અથવા સાડાસાત તોલા સોનું હોય અને એક વરસ સુધી આકી રહે

* અને રૂપીઆના વજનથી ચોપન રૂપીઆ તેર આની અને ત્રણ રતી ચાંદી અને સાત રૂપીઆ બાર આની અને સાત રતી સોનું થયું એ હિસાબ થી હઝરત ફતેમાં [રહી]ની મહેર આસરે રૂપીઆ ૧૩૭ની થઈ. અને એ સૌ હિસાબ જે વાત મશહુર છે કે મિસકાવ ઠા માશાનો છે તેના ઉપરથી છે અને જે હિસાબ બતે કરવામાં આવ્યો તો તેમાં કોઈ ઠેકાણે વધ થઈ નીકળે છે તેથી કરીને જે કોઈ બચાવ રાખવા માંગે તો તે એવી રીતે કરે કે ઝકાત આકીસ રૂપીઆબાર ચાંદી અને છ રૂપીઆબારમાં પાંચ રતી

તો વરસ પૂરું થતાં તેની ઝકાત દેવી વાજેય છે. અને જે એનાથી કમી હોય તો તેનાપર ઝકાત વાજેય નથી. અને જે એના કરતાં વધારે હોય તો ત્યારે પણ ઝકાત વાજેય છે. (દુ. મુ. શામીજ. ૧)

૨ મસઅલો. કોઈની પાસે આઠ તોલા સોનું ચાર કે છ મહીના સુધી રહ્યું ફરી તે કમી થઈ ગયું અને બેત્રણ મહીના પછી ફરી પૈસો મળીગયો ત્યારે પણ ઝકાત દેવી વાજેય છે. મતલબ એકે જ્યારે વરસની શરૂઆતમાં કે આખરમાં પૈસાવાળો થઈ જાય અને વરસની વચ્ચે કેટલાક દહાડા તે ગણતરીથી ઓછા રહી જાય ત્યારે પણ ઝકાત વાજેય થાય છે. વચ્ચે થોડા દહાડા કમી થઈ જાય ત્યારે પણ ઝકાત માફ થતી નથી. પણ રેશ માલ જતો રહે અને તે પછી પાછો દ્રવ્ય મળી જાયતો જ્યારથી ફરી મળેલો છે ત્યારથી એક વરસનો હિસાબ લગાડાશે. (હિદાય. જ. ૧)

૩ મસઅલો. કોઈની પાસે આઠ કે નવ તોલા સોનું હતું પણ વરસ દહાડો પૂરો થાય તે પહેલાં જતું રહ્યું અને વરસ પૂરો ગુજર્યો નહિ તો ઝકાત વાજેય નથી. (હિદાય. જ. ૨)

૪ મસઅલો. કોઈની પાસે બસો રૂપીયા છે. અને એટલાજ રૂપીઆની તે કરજદાર પણ છે, તો મેળીના ઉપર ઝકાત વાજેય નથી. પછી આખા વરસ સુધી રહે અથવા નહિ રહે. અને જે દોહસો રૂપીઆનું દેવું હોય તો પણ ઝકાત વાજેય નથી કેમકે દોહસો રૂપીઆ દેણમાં જતા રહ્યા ત્યારે ફક્ત પચાસ રૂપીઆ રહી ગયા

કમ સોનામાં હીએ અને શીંગના સદકામાંએ સીરૂપીયા લારના સેરથી બસેર થકે દઈદીએ અને ગલીજા નજસતને માટે સાડાવણ માસાથી બચે અને ફતેમાં [રહી]ની મહેરમાં આરતને વાસ્તે બચાવ એમાં છે કે સો રૂ.થી વધારે માંગે નહિ અને યાદ રાખવું જોઈએ કે અમે તમામ તોલમાં લખતોના તોલા માશાને માતબર ગણ્યો છે જેની રૂએ અગ્રેજ સિદકાનો રૂપીઆ સાડાઅગ્યાર માશાનો થાય છે. જે શેહરોમાં તોલાનું વજન કમી કે વધારે હોય તેના ઉપરથી હિસાબ કરી લેશે.

અને પચાસ રૂપીઆમાં ઝકાત વાળેય થતી નથી. (હિદાય. ૭. ૧)

૫ મસઅલો. જો બસો રૂપીઆ પાસે હોય અને એકસો રૂપીઆનું માથે કરજ હોય તે એક સો રૂપીઆની ઝકાત વાળેય છે. (હિદાય. ૭. ૧)

૬ મસઅલો. સોના ચાંદીના ઘરેણા અને વાસણ અને સાચી શીત કિનારી સોના ઉપર ઝકાત વાળેય છે. પછી તે પહેરતી હોય અથવા બંધ રાખતી હોય, અને કદી પણ પહેરતી ન હોય. મતલબ એ કે ચાંદી સોનાની દરેક ચીજમાં ઝકાત વાળેય છે. પણ જો ઉપર બતાવેલા વજનથી ઓછી હોય તો ઝકાત વાળેય થશે નહિ (હિદાય. ૭. ૧)

૭ મસઅલો. સોનું કે ચાંદી જો ખરા ન હોય પણ તેમાં કંઈ ભેળ હોય જેમકે દાખલા તરીકે ચાંદીમાં કલ્લઈ ભેળવેલી છે. ત્યારે જુઓ કે ચાંદી વધારે છે કે કલ્લઈ, જો ચાંદી વધારે હોય તો તેના ઉપર ચાંદીનોજ હુકમ લાગુપડશે, અને ઉપર જણાવેલા મુજબ તેનું વજન હોય તો ઝકાત વાળેય છે. અને જો કલ્લઈ વધારે છે, તો તેને ચાંદી સમજશે નહિ પણ કલ્લઈ સમજશે. ત્યારે જો હુકમ પીત્તળ, ત્રાંચુ, લોહ અને કલ્લઈ વિગેરે ચીજોનો છે. જેમકે આગળ બયાન કરવામાં આવશે, તેજ હુકમ એનો પણ છે. (હિદાય. ૭. ૧)

૮ મસઅલો. કોઈની પાસે નહિ તેટલું પુરું સોનું છે અને નહિ એટલી ચાંદી છે. પણ થોડું સોનું છે અને થોડી ચાંદી છે. તો હવે જો બંનેની કીંમત સાથે ગણતાં જો સાડાબાવન તોલા ચાંદીની ખરાબર થઈ જાય અથવા સાડા સાત તોલા સોનાની ખરાબર થઈ જાય તો ઝકાત વાળેય છે. અને જો બંને ચીજો એટલી થોડી વજનની હોય કે બંનેની કીંમત નહિ તેટલી ચાંદી જેટલી થાય છે અને નહિ તેટલા સોના જેટલી થાય છે તો ઝકાત વાળેય નથી. અને

જો સાના અને ચાંદી તેટલી પુરેપુરી હોય તો કીંમત ગણવાની કંઈ જરૂર નથી+ (દ. મુ. ૭.૨)

૯ મસઅલો. ધારો કે કોઈ વખતે પચ્ચીસ રૂપીયાનું એક તોલું સોનું મળે છે. અને એક રૂપીઆની દોઢ તોલો ચાંદી મળે છે, અને કોઈની પાસે એ તોલા સોનું અને પાંચ રૂપીયા પોતાના જરૂરી કામકાજથી વધારે છે, અને એક વરસ સુધી તે એમજ પડ્યા રહ્યા, તો તેના ઉપર ઝકાત વાળેય છે. કેમકે એ તોલા સોનું પચાસ રૂપીયાનું થયું અને પચાસ રૂપીયાની ચાંદી પોણાસો તોલા થઈ ત્યારે એ તોલા સોનાની જો તમે ચાંદી ખરીદસો તો પોણાસો તોલા મળશે અને તમારી પાસે પાંચ રૂપીયા છે. એ હિસાબથી જેટલા અંદાજ ઉપર ઝકાત વાળેય થાય છે તેના કરતાં વધારે માલ થઈ ગયો. પણ જો તમારી પાસે ફક્ત એ તોલા સોનુંજ રહેતે અને તે સિવાય રૂપીઆ કે ચાંદી કંઈ રહેતે નહિ તો ઝકાત વાળેય નહિ થાત. (દ. ૭. ૨)

૧૦ મસઅલો. એક રૂપીયાની ચાંદી એ તોલા મળે છે. અને કોઈની પાસે ફક્ત ત્રીસ રૂપીયા છે તો તેના પર ઝકાત વાળેય નથી. અને ત્રીસ રૂપીયાની ચાંદી તો સાડ તોલા થઈ એમ તેના પર હિસાબ લગાડવામાં આવશે નહિ, કેમકે રૂપીઓ તો ચાંદીનોજ થાય છે અને જ્યારે ફક્ત ચાંદી કે ફક્ત સોનું કોઈની પાસે હોય તો વજન પર હિસાબ ગણાસે કીંમત પર નહિ (દ. મુ. ૭.૨)

૧૧ મસઅલો. કોઈની પાસે સો રૂપીયા પોતાના ખર્ચ કરતાં વધારે રાખેલા હતા પછી વરસ પુરું થાય તે પહેલાં પચાસ રૂપીયા ખીજ મળી ગયા તો પચાસનો હિસાબ જુદો ગણાશે નહિ, પણ તેજ રૂપીઆ સાથે તેઓને મેળવી દેવામાં

x એટલે સોનાની ઝકાત તેના નિસાબ પ્રમાણે અલગ આપે, અને ચાંદીની ઝકાત તેના નિસાબ પ્રમાણે અલગ આપે, અને જો એવી સુરતમાં પણ કીંમત આંકો આપવા ચાહે તો એવી શરતે આપવું જાએજ થશે કે જેમાં ગરીબોનું હિત સમાવ્યું હોય.

આવશે, અને જ્યારે તે સો રૂપીઆ ઉપર વરસ વિતી જશે ત્યારે પુરા દોઢસોની ઝકાત વાજેય થશે, અને એમ સમગ્રશે કે જાણે પુરા દોઢસો રૂપીઆ પર વરસ વિતી ગયો. (હિદાયા. ૭. ૧)

૧૨ મસઅલો. કોઈની પાસે સો તોલા ચાંદી હતી પછી વરસ પુરું થાય તે પહેલાં એ ચાર તોલા સોનું આવી ગયું અથવા નવ કે દશ તોલા સોનું મળી ગયું. ત્યારે પણ તેનો હિસાબ જુદો ગણવામાં આવશે નહિ પણ તે ચાંદી સાથે મેળવીને ઝકાતનો હિસાબ કરવામાં આવશે તો જ્યારે તે ચાંદી પર એક વર્ષ પુરું વિતી જશે ત્યારે તે તમામ માલપર ઝકાત વાજેય થશે. (હિદાયા. ૭. ૧)

૧૩ મસઅલો. સોનું અને ચાંદી એ સિવાય જેટલી ચીજો છે, જેમકે લોઢું, તાંબુ, પીત્તળ ગીલીટ, કલ્હ વિગેરે અને એ ચીજોના અનેલા વાંસણ વિગેરે અને યુગડાં જેડા અને એ ઉપરાંત જે કંઈ રાચરચીયું હોય તેનો એવો હુકમ છે કે જે તેણી તેને વેચતી હોય, અને વેપાર કરતી હોય ત્યારે જુઓ કે તે માલ કેટલો છે. જે તે માલ એટલો હોય કે તેની કીંમત સાડીયાવન તોલા ચાંદી અને સાડાસાત તોલા સોનાની કીંમતની બરાબર હોય તો જ્યારે સાડા પુરું થાય તો તે વેપારનો માલ + ઉપર ઝકાત વાજેય છે, અને જે એટલો ન હોય તો તેમાં ઝકાત વાજેય નથી, અને જે માલ વેપારનો વાસ્તે રાખેલો નથી તો તેમાં ઝકાત વાજેય નથી. પછી ગમે તેટલો માલ કેમ ન હોય. જે હજારો રૂપીઆનો માલ હોય તો પણ ઝકાત વાજેય નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૪ મસઅલો. ઘરનો સામાન જેવું કે પીત્તળની મોટી દેગો, થાળીઓ અને લગન. ખુનચા, ખાવા પીવાના વાસણ, અને રહેવાનું

* વેપારી માલમાં ઝકાત વાજેય છે. જે કે રાત્રે દિવસનો ખરચ પણ એજ આમદનીની ઉપર આધાર હોય અથવા બીજી કોઈ આવકથી ખરચ ચાલતો હોય એ માલ ઉપર દરેક મુસ્તમાં ઝકાત વાજેય છે.

ઘર, અને પહેરવાના યુગડાં અને સાચા મોતીઓના હાર વિગેરે. એ ચીજોમાં ઝકાત વાજેય નથી. પછી તે ગમે તેટલા કેમ ન હોય અને ગમે તો રોજ વપરાતા હોય, અને ગમે તો નહિ વપરાતા હોય, કોઈ પણ રીતે ઝકાત વાજેય નથી. માત્ર જે એ વેપારનો માલ હોય તો ઝકાત વાજેય છે. ખુલાસો એ કે સોના ચાંદી સિવાય બીજો જે કંઈ માલ હોય જે તે વેપારનો માલ હોય તો ઝકાત વાજેય છે. નહિતો તેમાં ઝકાત વાજેય નથી. (દ. મુખતાર. ૭. ૨)

૧૫ મસઅલો. કોઈની પાસે પાંચ દશ ઘર છે, અને તેણી તેઓને બાડે આપે છે. ત્યારે એ ઘરોપર પણ ઝકાત વાજેય નથી. પછી ગમે તેટલી કીંમતનાં કેમ ન હોય. તેમજ જે કોઈ ખસો ચારસો રૂપીયાનાં વાસણ ખરીદી તેને બાડે ફરવું છે તો તે ઉપર પણ ઝકાત વાજેય નથી. મતલબ કે બાડે આપવાની વસ્તુ ઉપર ઝકાત વાજેય થતી નથી. (ફતાવા કાઝીખાન. ૭. ૧)

૧૬ મસઅલો. પહેરવાના એવજ પોશાક ગમે તેટલી વધારે કીંમતનાં હોય તેમાં ઝકાત વાજેય નથી. પણ તેમાં સાચી જરીનું કામ હોય કે જે તેમાંથી જરી છુટી પાડવામાં આવે તો સાડા બીસ તોલા અથવા એ કરતાં વધારે નીકળે તો ચાંદી પર ઝકાત વાજેય છે, અને જે તેટલું ન હોય તો ઝકાત વાજેય નથી. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૧૭ મસઅલો. કોઈની પાસે ચાંદી અથવા સોનું છે, અને કેટલોક વેપારનો માલ છે, તો સૌને મેળવી જુઓ કે જે તેની કીંમત સાડા આવન તોલા ચાંદી અથવા સાડા સાત તોલા સોનાની બરાબર થાય છે તો ઝકાત વાજેય છે. અને જે એટલી ન હોય તો વાજેય નથી. (હિદાયા ૭. ૧)

૧૮ મસઅલો. વેપારનો માલ તેજ ગણાશે કે જેને એજ ધરિદથી ખરીદ કીધો હોય કે તેનો વેપાર કરીશું. ત્યારે જે કોઈએ પોતાના ઘર ખરચ વાસ્તે અથવા લગન વિગેરેના ખરચને

વાસ્તે ચોખા ખરીદ કીધા પછી વિચાર કીધો કે લાવો તેનો વેપાર કરીએ તો તે માલ વેપારનો ગણાશે નહિ, અને તેની ઉપર ઝકાત વાજેય નથી. (હિદાયા. છ. ૧)

૧૯ મસઅલો. જે કોઈની પાસે તમારે કરજ હોયું થાય છે. તો તેના ઉપર પણ ઝકાત વાજેય છે. પણ હોયું ત્રણ તરેહનું છે. એકે તો એ કે રોકડ રૂપીયા અથવા સોનું ચાંદી કોઈ ને કરજે દીધાં, અથવા વેપારનો માલ વેચ્યા તેનું હોયું છે; અને એક વરસ અથવા એ ત્રણ વરસ પછી હોયું વસુલ થયું ત્યારે જ તે રકમ એટલી હોય કે જેના ઉપર ઝકાત વાજેય થાય તો તે સૌ વરસોની ઝકાત દેવી વાજેય છે, અને જે એક વખતે હોયું નહિ વસુલ થાય તો જ્યારે તેમાંથી + અગ્યાર રૂપીયા મળે ત્યારે તેટલાની ઝકાત દેવી વાજેય છે.

અને જે એનાથી ઓછા મળે તો વાજેય નથી. ફરી જ્યારે અગ્યાર રૂપીયા બીજા મળે તો તેની ઝકાત દઈ દીએ. એવીજ રીતે ઝકાત દેવી જરી રાખે અને જ્યારે દીએ તો તમામ વરસોની દીએ. જો તેને જે હોયું એના કરતાં ઓછું હોય તો ઝકાત વાજેય થશે નહિ. પણ જે તેની પાસે કંઈ બીજે માલ * પણ હોય અને બંનેને મેળવતાં રકમ પુરી થઈ જાય તો ઝકાત વાજેય થશે. (દ. મુ. શામી. છ. ૨)

૨૦ મસઅલો. જે રોકડ કંઈ દીધું નથી, અને નહિ વેપારનો માલ વેચ્યો, પરંતુ કોઈ એવી ચીજ વેચી હતી જે વેપારની નહી હતી, જેવી કે પહેરવાનાં લુગડાં વેચ્યાં, અથવા ઘરનું સામાન વેચ્યું અને તેની કીંમત બાકી છે, અને તે એટલી છે જેટલી કે ઝકાતને વાસ્તે હોવી જાઈએ. ફરી તે કીંમત કેટલા વરસ પછી વસુલ મળી તો સૌ વરસોની ઝકાત દેવી વાજેય છે, અને જે તે સૌ એક વખતે વસુલ નહી

થાય પણ થોડી થોડી કરીને મળે તો જ્યાં સુધી પોણાપંચાવન રૂપીયા નહિ વસુલ મળે ત્યાં સુધી ઝકાત વાજેય નથી. જ્યારે પોણાપંચાવન રૂપીયા મળી જાય તો સૌ વરસોની ઝકાત દેવી વાજેય છે.

૨૧ મસઅલો. ત્રીજી તરેહ એ છે કે ધણીની પાસે મેહેર લેવી બાકી છે તે ધણા વરસો પછી મળી તો તેની ઝકાતનો હિસાબ જે દિવસે તે મેહેર મળી તે દિવસથી છે. તેના આગળા વરસોની ઝકાત વાજેય નથી. પણ જે હવે તેણીની પાસે રાખેલી રહે અને તેના ઉપર એક વરસ વીતી જાય તો ઝકાત વાજેય થશે, નહિતો વાજેય નથી. (દ. મુ. શામી. છ. ૨)

૨૨ મસઅલો. જે કોઈ પૈસાદાર માણસ જેનાપર ઝકાત વાજેય છે વરસ ગુજરે તે પહેલાંથી ઝકાત દઈ દીએ, અને વરસ પુરો થવાની રાહ નહિ જુએ તો એ પણ જાય છે. અને ઝકાત અદા થઈ જાય છે, અને જે તે માલદાર નહિ હોય પણ કેયેથી પૈસા મળવાની આશા હતી, એવી આશાથી માલ મળવા અગાઉ તેણીએ ઝકાત દઈ દીધી. ત્યારે આ ઝકાત અદા થશે નહિ. જ્યારે માલ મળી જાય અને તેના ઉપર એક વરસ વિતી જાય ત્યારે ઝકાત દેવી જોઈએ. (હિદાયા. છ. ૧)

૨૩ મસઅલો. માલદાર માણસ જે કેટલાક વરસોની ઝકાત આગળથી જ દઈ દીએ તો એ પણ જાય છે. પણ જે કોઈ વરસમાં માલ વધી ગયો તો તેટલા વધારાની ઝકાત ફરી દેવી પડશે. (દ. મુ. છ. ૩)

૨૪ મસઅલો. કોઈની પાસે સૌ રૂપીયા તેની જરૂર કરતાં વધારે રાખેલા છે, અને સૌ રૂપીયા બીજે દેકાણેથી મળવાની આશા છે. હવે તેણીએ પુરા ખસો રૂપીયાની ઝકાત વરસ પુરો થાય તે પહેલાં દઈ દીધી, એ પણ દુરસ્ત છે. પરંતુ જે વર્ષ પૂરું થતાં રૂપીયા હિસાબથી ઘટી ગયા તો, ઝકાત માફ થઈ ગઈ, અને તે પ્રથમનું આપેલું નહિલ સદકો થઈ ગયો. (દ. મુ. શામી. છ. ૨)

+ હિસાબ ગણતાં ૧૦૦૦ થાય છે. થોડુંક વધારવાથી પૂરા અગ્યાર લખી દીધા પણ બચાવ એમાં છે કે આઠ રૂપીયા વસુલ મલવાથી દઈ દીએ.

* તે માલ જે. પર ઝકાત વાજીય થતી હોય.

૨૫ મસઅલો. કોઈના માલ પર પુરૂં એક વરસ વિતી ગયું પણ હજી તેણે ઝકાત નહિ કાઢી હતી કે એટલામાં તમામ માલ ચોરી થઈ ગયો અથવા કોઈ બીજી તરેહથી જતો રહ્યો તો ઝકાત પણ માફ થઈ ગઈ, અને જે પોતે પોતાનો માલ કોઈને દીધો અથવા કોઈ પણ તરેહથી જાણી નેઈને પોતે બરખાદ કરી દીધો ત્યારે જેટલી ઝકાત વાજેય થઈ હતી તેટલી માફ નહિ થઈ, પણ દેવી પડશે. (હિદાય- ૭. ૧ હ. મુ. ૭. ૨)

૨૬ મસઅલો. વરસ પુરૂં થયા પછી કોઈએ પોતાનો માલ ખેરાત કરી દીધો ત્યારે પણ ઝકાત માફ થઈ ગઈ. (હિદાય. ૭. ૧)

૨૭ મસઅલો. કોઈની પાસે બેસો રૂપીયા હતા. એક વરસ પછી તેમાંથી એક સો રૂપીયા ચોરી થઈ ગયા. અથવા એકસો રૂપીયા લીલાદ દઈ દીધા. x માત્ર એકસોની ઝકાત માફ થઈ ગઈ. ફક્ત સો રૂપીયાની ઝકાત દેવી પડશે. (હિદાય. ૭. ૧-૬. મુ. ૭. ૨)

ઝકાત અદા કરવાનું (દેવાનું) બ્યાન.

૨૮ મસઅલો. બ્યારે માલ ઉપર પુરૂં વરસ ગુજરી જાય તો તરતજ ઝકાત દાદ દેવી નેઈએ. નેક કામમાં દીલ કરવી ફીક નથી, કે રખેને એકાએક મોત આવી જાય, અને એનો બોજો પોતાની ગરદન પર રહી જાય. જે વરસ પુરૂં થયા પછી ઝકાત નહિ દીધી તે અહીં સુધી કે બીજું વરસ પણ ગુજરી ગયું તો ગુનેગાર થઈ, હજી પણ તૈયારી કરીને બંને વરસોની ઝકાત દઈ દીએ. સાર એ કે પોતાની આખી ઉમરમાં કોઈ પણ વખતે જરૂર દઈ દીએ બાકી રાખે નહિ. (હ. મુ. ૭. ૨)

૨૯ મસઅલો. જેટલો માલ હોય તેનો ચાલીસમો ભાગ ઝકાતમાં દેવો વાજેય છે એટલે

સો રૂપીયામાં અઢી રૂપીયા, અને ચાલીસ રૂપીયામાં એક રૂપીયા. * (હ. મુ. ૭. ૨)

૩૦ મસઅલો. જે વખતે ઝકાતના રૂપીયા કોઈ ગરીબને દીએ તે વખતે પોતાના મનમાં એટલું વિચારી લીએ કે હું ઝકાત આપું છું. જે તેણીએ એવી નૈયત નહિ કાઢી એમજ દઈ દીધા તો ઝકાત અદા નહિ થઈ ફરીથી દેવી નેઈએ, અને એ જેટલું દાંડું હશે તેનો સવાબ જુદો મળશે. (હ. મુ. ૭. ૨)

૩૧ મસઅલો. જે ફકીરને દેતી વખતે એ નૈયત નહિ કાઢી તો બ્યાં સુધી તે ફકીર પાસે તે માલ રહે ત્યાં સુધી એ નૈયત કરી લેવી ફરજત છે. હવે નૈયત કરી લેવાથી પણ ઝકાત અદા થઈ જશે. પણ જે ફકીરે ખર્ચા નાંખ્યો તે વખતે નૈયત કરવી ફોકટ છે; હવે ફરીથી ઝકાત દીએ. (હ. મુ. ૭. ૨)

૩૨ મસઅલો. કોઈએ ઝકાતની નૈયતથી બે રૂપીયા કાઢીને જુદા રાખ્યા કે બ્યારે એને સેવા લાયક કોઈ મળશે તો તેને દઈશ. ફરી બ્યારે ફકીરને દઈ દીધા તે વખતે ઝકાતની નૈયત કરવી બૂલી ગઈ તો પણ ઝકાત અદા થઈ ગઈ. પણ જે ઝકાતની નૈયતથી કાઢીને જુદા નહિ મુકે તો ઝકાત અદા થતે નહિ. (હ. મુ. ૭. ૨)

૩૩ મસઅલો. કોઈએ ઝકાતના બે રૂપીયા કાઢ્યા તો તેનો અખત્યાર છે કે ગમે તો એકનેજ સૌ દઈ દીએ અથવા થોડું થોડું કરીને કેટલાક ગરીબોને દીએ. અને ગમે તો તેજ દહાડે સૌ દઈ દીએ અથવા થોડું થોડું કરીને કેટલાક મહિનાઓમાં દીએ. (હ. મુ. ૭. ૨)

૩૪ મસઅલો. વધારે સાઈ એજ છે કે એક ગરીબને એટલું દઈ દીએ કે તે દહાડે તેને પુરતું પડે. કોઈ બીજા પાસે તેને માંગવાની જરૂર પડે નહિ. (હ. મુ. ૭. ૨)

૩૫ મસઅલો. એકજ ફકીરને એટલો માલ દઈ દેવો કે જેટલો માલ હોવાથી ઝકાત

* અને જે કોઈને બક્ષીસ આપી દે અથવા પોતે ખર્ચા નાખે તો ઝકાત વાજી રહેશે.

* આ હિસાબ કરવાની રીત બતાવી છે. કે આવી રીતે ઝકાત વાજી થાય છે. નહીં તો ચાલીસ રૂપીયામાં ઝકાત વાજી થતી નથી.

વાળેય થાય છે, મકરૂં છે. પણ જો ઈ દીધો તો ઝકાત અદા થઈ ગઈ. અને તેનાથી કમ દેવું જાય છે, મકરૂં પણ નથી (હિદાયા ૭. ૧)

૩૬ મસઅલો. કોઈ ઝેરત કરજ લેવા આવી અને એ વાતની ખબર છે કે તે એવી કંગાલ અને મુશ્કેલ છે કે કદી તે અદા કરી શકશે નહિ. અથવા એવી પચાવી પડનાર છે કે કરજ લીધા પછી અદા કરતી નથી. તેવી ઝેરતને કરજને નામે ઝકાતનો પૈસો ઈ દીધો, અને પોતાના મનમાં વિચારી લીધું કે હું ઝકાત દઉં છું તો ઝકાત અદા થઈ ગઈ. અગર જો તે પોતાના મનમાં એજ સમજે કે મને કરજ દીધેલો છે. (દુ. મુ. શામી ૭. ૨)

૩૭ મસઅલો. જો કોઈને બક્ષીસ તરીકે કંઈ દીધું પણ મનમાં એવી નૈયત કીધી કે હું ઝકાત દઉં છું ત્યારે પણ ઝકાત અદા થઈ જશે. (દુ. મુ. શામી ૭. ૨)

૩૮ મસઅલો. કોઈ ગરીબ માણસ ઉપર તમારા ફસ રૂપિયા લેણા છે અને તમારા માલની ઝકાત પણ દમ રૂપિયા કે એ કરતાં વધારે છે. ત્યારે તેને ઝકાતની નૈયતથી પોતાનું લેણું માફ કરી દીધું, તો ઝકાત અદા નહિ થઈ. પણ તે માણસને જો ઝકાતની નૈયતથી દસ રૂપિયા ઈ દેશો તો ઝકાત અદા થઈ જશે. હવે એજ રૂપિયા પોતાના લેણામાં તેનાથી લઈ લેવા દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. ૭. ૨)

૩૯ મસઅલો. કોઈની પાસે ચાંદીનાં એટલાં ધરેણાં છે કે હિસાબ ગણતાં ત્રણ તોલા ચાંદી ઝકાતની થાય છે. અને બગરમાં ત્રણ તોલા ચાંદી એ રૂપિયા વેચાય છે, તો ઝકાતમાં એ રૂપિયા દેવા જાય નથી. કેમકે એ રૂપિયાનું વજન ત્રણ તોલા થતું નથી, અને ચાંદીની ઝકાતમાં બ્યારે ચાંદી દેવાય તો વજનનો હિસાબ ગણાશે. કીંમતનો હિસાબ ગણાશે નહિ. પણ એવી હાલતમાં જો એ રૂપિયાનું સોનું અથવા એ રૂપિયાના પૈસા અથવા લુગડું અથવા કોઈ બીજી ચીજ ઈ દીધી અથવા ત્રણ તોલા ચાંદી

ઈ દીધે તો દુરસ્ત છે. ઝકાત અદા થઈ જશે. (દુ. મુ. શામી ૭. ૨)

૪૦ મસઅલો. ઝકાતના રૂપિયા પોતે પોતાના હાથે નહીં દીધા, પણ કોઈ બીજાને દીધા કે તમે ઈ દેજો એ પણ જાય છે. હવે તે માણસ દેતી વખતે જો ઝકાતની નૈયત નહિ કરે તો પણ ઝકાત અદા થઈ જશે. (દુ. મુ. શામી ૭. ૨)

૪૧ મસઅલો. કોઈ ગરીબને દેવા સાડ તમે એ રૂપિયા કોઈને દીધા પણ તેણે તેજ રૂપિયા ફરીરને દીધા નહિ જો કે તમે તેને દીધા હતા, પણ પોતાની પાસેથી એ રૂપિયા તમારા તરફથી દીધા. અને એવો વિચાર કીધો કે તે રૂપિયા હું લઈ લઈશ. ત્યારે પણ ઝકાત અદા થઈ ગઈ. પણ તેમાં શરત એ છે કે તમારા રૂપિયા તેની પાસે હોવા જોઈએ. અને હવે તે માણસ પોતાના એ રૂપિયાના બદલામાં તમારા પેલા એ રૂપિયા લઈ લીધે. પણ તમારા દાવેલા રૂપિયા જો તેણે પ્રથમ ખરચ્યા નાંખ્યા અને તે પછી પોતાના રૂપિયા ગરીબને દીધા તો ઝકાત અદા થઈ નહિ. અથવા તમારા રૂપિયા તેની પાસે રાખેલા તો જો, પણ પોતાના રૂપિયા દેતી વખતે તેણે નૈયત એવી રીતે નહિ કીધી કે તે રૂપિયા હું લઈ લઈશ. ત્યારે પણ ઝકાત અદા થઈ નહિ. હવે પેલા એ રૂપિયા ફરીથી ઝકાતમાં દીધે. (દુ. મુ. શામી ૭. ૨)

૪૨ મસઅલો. જો તમે રૂપિયા નહિ દીધા પણ એટલું કદી દીધું કે તમે મારા તરફથી ઝકાત ઈ દેશો. તેથી કરીને તેણે ઝકાત ઈ દીધી તો અદા થઈ ગઈ. અને જેટલું તેણે તમારા તરફથી દીધું છે હવે તમારી પાસેથી લઈ લે. (દુ. મુ. શામી ૭. ૨)

૪૩ મસઅલો. જો તમે કોઈને કંઈ કહ્યું નહિ: અને તેણે તમારી રજા વિના તમારા તરફથી ઝકાત ઈ દીધી ત્યારે ઝકાત અદા નહિ થઈ. હવે જો તમને મનગુરુ પણ હોય ત્યારે પણ દુરસ્ત નથી. અને જેટલું તમારા તરફથી

દીધું છે તેટલું વસત કરવાનું તેને તમારાથી હક નથી. (દુ. મુ. શામી. છ. ૨)

૪૪ મસઅલો. તમે એક માણસને પોતાની ઝકાત દેવા વાસ્તે બે રૂપીયા દીધા ત્યારે તેને અખત્યાર છે કે પોતે કોઈ ગરીબને દીધે અથવા કોઈ બીજાને સોંપે કે તમે આ રૂપીયા ઝકાતમાં દઈ દેશો. અને નામ બતલાવવાની જરૂર નથી કે ફલાણીના તરફથી એ ઝકાત દેશો. અને તે માણસ તે રૂપીયાને જો પોતાના કોઈ સગાજાલાને કે માયાપતે ગરીબ સમજીને દેશે તો પણ બચક છે. પણ જો તે પોતે ગરીબ હશે તો પોતાને લઈ લેવું દુરસ્ત નથી. પણ જો તમે એમ કહી દીધું હોય કે તમને જોઈએ તેમ એને વાપરશો. અને જો જોઈએ તેને આપશો તો પોતાને લેવું પણ દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. શામી. છ. ૨)

પાકની ઝકાતનું બયાન.

૪૫ મસઅલો. કોઈ શહેર કાંફરોના કબજામાં હતું અને તેજ લોકો ત્યાં વસ્તા હતાં, ફરી મુસલમાનોએ તે શહેર ઉપર ચઢાઈ કાઢી, અને લડાઈ કરીને તે શહેર તેઓથી છીનવી લીધું, અને ત્યાં ઇસ્લામી દીનનો ફેલાવો કાઢ્યો, અને મુસલમાન પાદશાહે કાંફરોથી જીતીને શહેરની તમામ જમીન તેજ મુસલમાનોને વહેંચી આપી તો એવી જમીનને શરીઅતમાં ઉશરી કહે છે. અને તે શહેરના તમામ લોકો જો પોતાની ખુશીથી મુસલમાન થઈ ગયા. લડવાની જરૂર પડી નહિ ત્યારે પણ તે શહેરની તમામ જમીન ઉશરી કહેવાશે. અને અરબસ્તાનની તમામ જમીન પણ ઉશરી છે. (દુ. મુ. છ. ૩)

૪૬ મસઅલો. જો કોઈના આપદાદાઓના વખતથી એજ ઉશરી જમીન યરાયર ચાલતી આવે છે, અથવા કોઈ એવા મુસલમાન પાસેથી ખરીદ કાઢી જેની પાસે એવીજ રીતે ચાલી આવે છે. તો એવીજ જમીનમાં જે કંઈ પેદા થાય તેમાં પણ ઝકાત વાજે છે. અને તેની રીત એવી રીતે છે કે જો ખેતરને પાણી પીવડાવવું નહિ પડતું હોય ફક્ત વરસાદના પાણીથી

પાક થઈ ગયો અથવા નદી કે નાળું કે દરયાને કિનારે બિનાશમાં કોઈ ચીજ રોપી, અને તે જો વગર પાણી દીધે પેદા થઈ ગઈ તો એવા ખેતરમાં જેટલું પાક્યું છે તેનો દસમો ભાગ ખેરાત કરી દેવો વાજે છે. એટલે દસ મણમાંથી એક મણ અને દસ શેરમાં એક શેર. અને જો ખેતરને કાસ અથવા કોઈ બીજી રીતે પાણી પાઈને પકવેલું છે તો પાકનો વીસમો ભાગ ખેરાત કરે. એટલે વીસ મણમાં એક મણ અને વીસશેરમાં એક શેર. અને એજ હુકમ બાગ બગીચા વિગેરેનો પણ છે. એવી જમીનમાં ગમે તેટલી થોડી ચીજ પાકે તોપણ એ સદકો ખેરાત કરવો વાજે છે. એાછા વધારામાં કંઈ ફરક નથી. (દુ. મુ. છ. ૨)

૪૭ મસઅલો. અનાજ, શાક, તરકારી, મેવો, ફળફળાદી, ફુલ વિગેરે જે કંઈ પેદા થાય સૌનો એજ હુકમ છે. (દુ. મુ. છ. ૨)

૪૮ મસઅલો. ઉશરી જમીન અથવા પહાડ કે જંગલથી જો મંચ કાઢવામાં આવ્યું તો તેમાં પણ એ સદકો વાજે છે. (દુ. મુ. છ. ૨)

૪૯ મસઅલો. કોઈએ પોતાના ઘરમાં કોઈ કાડ રોપ્યું અથવા કોઈ ભાડપાલો અથવા કોઈ બીજી વસ્તુ રોપી અને તેમાં ફલ લાગ્યું તો તેમાં એ સદકો વાજે નથી. (શામી. છ. ૨)

૫૦ મસઅલો. જો ઉશરી જમીનને કોઈ કાંફર ખરીદી લીધે તો તે ઉશરી રહેતી નથી. ફરી જો તે કાંફર પાસેથી કોઈ મુસલમાન ખરીદે અથવા કોઈ બીજી રીતે તે મુસલમાનને મળી જાય. ત્યારે પણ તે ઉશરી નહિ રહેશે. (શામી. છ. ૨)

૫૧ મસઅલો. એ વાત કે એ દસમો કે વીસમો ભાગ દેવો કોને માથે છે, જમીનના માલીકને માથે છે કે જે પકવે તેને માથે છે, એ મસઅલામાં દીનના આલેમોમાં ઘણાજ મોટા મોટા માંહે મતફર છે. પણ અમે સહેલાઈને વાસ્તે એજ બતલાવ્યા કરીએ છીએ કે પકવનારને માથે

છે. તેથી કરીને જે ખેતર ગણોતે દીધેલું હોય પછી તે ગણોત ગમેતો અનાજના બદલામાં હોય અથવા રૂપીયાના બદલામાં પણ ખેડનારનેજ માથે મચકુર ઝકાતછે. અને જે ખેતર ભાગમાં હોય તો માલિક અને ખેડુત બંને પોતપોતાના હિસ્સામાંથી ભાગ પડતી ઝકાત દીએ. (દ. મુ. ૭. ૨)

જે લોકોને ઝકાત દેવી દુરસ્ત છે તેઓનું બ્યાન.

પર મસઅલો. જેની પાસે સાડા બાવન તોલા ચાંદી અથવા સાડા સાત તોલા સોનું અથવા એટલીજ કીંમતનો વેપારનો માલ હોય તેને શરએ શરીફમાં માલદાર કહે છે. એવા માણસને ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત નથી અને તેને ઝકાતનો પૈસો લેવો અને ખાવો પણ હલાલ નથી. એવીજ રીતે જેની પાસે એટલીજ કીંમતનો કોઈ માલ હોય જે વેપારનો તો નથી પણ તેની જરૂર કરતાં વધારે છે, તેપણ માલદાર છે. એવા માણસને પણ ઝકાત દેવી જાયઝ નથી. અગરજે એવા માલદારને પોતે પણ ઝકાત દેવી વાજેય નથી. (દ. મુ. ૯. ૨)

પ૩ મસઅલો. અને જેની પાસે એટલો માલ નથી પણ થોડો માલ છે. અથવા બિલકુલ નથી એટલે એક દહાડો પોતાનું ગુજરાન કરી શકે એટલો પણ નથી, તેને ગરીબ કહે છે. એવા માણસને ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત છે, અને એવા લોકોને લેવું પણ દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

પ૪ મસઅલો. મોટી મોટી રાંધવાની દેગો અને મોટા પાથરવાના ગાલીયા, શેત્રંગ વિગેરે કે જેઓની વરસોમાં એકાદ વખત કોઈ લગ્ન વિગેરેમાં જરૂર પડતી હોય, અને રોજ તે વપરાતા ન હોય તે જરૂરી સામાનમાં ગણાશે નહિ. (શામી. ૭. ૨)

પ૫ મસઅલો. રહેવાનું ઘર, પહેરવાનાં કપડાં, અને કામગીર વાસ્તે નોકર, ચાકર અને ઘરનાં રાચ રચીલાં, વાસણુ વિગેરે જે ધણુ કરીને વાપરવામાં આવતા હોય એ સૌ જરૂરના

સામાનમાં ગણાય છે, મજકુર ચીજોને હોવાથી તેણી માલદાર ગણાશે નહિ. પછી તે ચીજો ગમે તેટલી કીંમતની કેમ ન હોય. તેથી કરીને તેણીને ઝકાતનો પૈસો દેવો જાયઝ છે. એવીજ રીતે વિદ્વાન (આલેમ) માણસ પાસે તેના ઈલિમને લાયકની અને તેના કામની કીતાબો પછી ગમે તેટલાની કેમ ન હોય જરૂરની વસ્તુઓમાં દાખલ છે. (શામી ૭. ૨)

પ૬ મસઅલો. કોઈની પાસે પાંચ દશ ઘરો છે. જેને તેણી ભાડે આપે છે. અને તેની આમદનીથી પોતાનું ગુજરાન કરે છે. અથવા એકાદ ગામ છે. કે જેની આમદની આવે છે, પણ બાલબચ્ચાં અને ઘરના માણસોનો એટલો ખરચો છે કે સારી રીતે ગુજરો થઈ શકતો નથી, પણ ખરચની અડચણ પડે છે. અને તેણીની પાસે એવો કોઈ માલ પણ નથી, જેમાં ઝકાત વાજેય થાય તો એવા માણસને પણ ઝકાત દેવી દુરસ્ત છે. (શામી. ૭. ૨)

પ૭ મસઅલો. કોઈની પાસે હજાર રૂપીયા રોકડા છે. પણ તે પૂરા હજાર રૂપીયાનો કે અનાથી વધારેનો કરજદાર છે. તો તેવાને પણ ઝકાતનો પૈસો દેવો જાયઝ છે. અને જે કરજને હજાર રૂપીયાથી ઓછો હોય તો જુઓ કે કરજ પતાવી દેતાં કેટલા રૂપીયા બાકી રહે છે. જે એટલા બચી રહે કે જેટલામાં ઝકાત લાગુ પડે છે, તો તેને ઝકાતના પૈસા દેવા દુરસ્ત નથી. અને જે એના કરતાં ઓછા બાકી રહે તો દેવું દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

પ૮ મસઅલો. એક માણસ પોતાના ઘર આગળ તો ઘણો માલદાર છે પણ સફરમાં કંઈ એવો વખત આવી પડ્યો કે તેની પાસે કંઈ ખરચ વાસ્તે રહ્યું નહિ બધો માલ ચોરી થઈ ગયો અથવા બીજા કોઈ કારણથી તેની પાસે હવે ઘર પહોંચવા જેટલો ખરચ નથી. એવા માણસને પણ ઝકાતનો પૈસો દેવા જાયઝ છે. એવીજ રીતે જે હજાર પડનારની પાસે રસ્તામાં ખરચો ખુટી ગયો, અને તેના ઘરમાં ઘણી દોલત છે, તેને પણ ઝકાત દેવી દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૫૯ મસઅલો. ઝકાતનો પૈસો કોઈ કફરને દેવો જાયઝ નથી. મુસલમાનોનેજ દીએ, અને ઝકાત, ઉશર અને ફિત્રનો સદકો, અને મન્નત, અને કફરા સિવાય બીજી ખેરાત કફરને પણ દેવી દુરસ્ત છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૬૦ મસઅલો. ઝકાતના પદસાથી મસીદ બંધાવવી, કે કોઈ વગર વાકી વારેસના મુઝાનું* કફન દફન કરવું, મુઝાના તરફથી તેનું કરજ ભરી દેવું, અથવા કોઈ બીજા સારા કામમાં ખર્ચવું દુરસ્ત નથી. જ્યાં સુધી તે (ઝકાત) ના હકદારને નહિ દેવામાં આવે ઝકાત અદા થશે નહિ. (દ. મુ. જી. ૨)

૬૧ મસઅલો. પોતાની ઝકાતનો પૈસો પોતાના માઆપ, દાદા, દાદી, નાના, નાની, પરદાદો વિગેરે જેઓથી કે તેણી જનમી હોય તેઓને દેવું દુરસ્ત નથી. તેમજ પોતાની ઓલાહ અને છોકરાના છોકરા કે તેના છોકરા કે નવાસા વિગેરે જેઓ કે એની ઓલાહમાં ગણાતા હોય તેઓને પણ દેવું દુરસ્ત નથી. તેમજ ધણી પોતાની ઓરતને અને ધણીઆણી પોતાના મરદને ઝકાત હઈ શકતાં નથી. (હિદાયતી જી. ૧)

૬૨ મસઅલો. મયકુર સગાઓ શિવાય બીજા સૌ સગાઓને ઝકાત દેવી દુરસ્ત છે. જેવા કે ભાઈ, બેન, ભત્રીજા, ભાણેજ, કાકા, કોઈ, માશી, મામો, સાવકીમા, સાવકો આપ, સાવકો દાદો, સાસુ, સસરા વિગેરે, સાને દેવું દુરસ્ત છે. (શામી. જી. ૨)

૬૩ મસઅલો. નાઆલેગ છોકરાનો આપ પૈસાવાળો હોય તો તેને ઝકાત દેવી દુરસ્ત નથી

* મુરદાનું લા વારેસ હોવું કઈ જરૂરી નથી. જે વારેસવાલુ હોય તો પણ તેના કફન, દફન કરવાથી ઝકાત અદા થશે નહીં હા; જે ઝકાતની નીયતથી રૂપીઆ તેના ગરીબ વારસાને આપવામાં આવે, અને તેઓ તે રૂપીઆને પોતાના તરફથી કફન દફનમાં ખર્ચી નાખે તો જાએઝ છે. અત્રે જ વારેસ એટલા માટે લખવામાં આવ્યું કે ધણે લાગે લોકો લા વારેસોનીજ મદદ કરે છે.

અને જે છોકરા છોકરી આલેગ થઈ ગયા અને તેઓ પોતે તો માલદાર નથી પણ તેઓનો આપ પૈસાવાળો છે, તો તેઓને જે ઝકાત દેશે તો જાયઝ છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૬૪ મસઅલો. જે નાનાં બચ્ચાઓનો આપનો પૈસાદાર નથી પણ તેની મા પૈસાવાળી છે તો તે બચ્ચાને ઝકાત દેવી જાયઝ છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૬૫ મસઅલો. સૈયદોને અને અલવીયોને તેમજ જેઓ હઝરત અબ્બાસની અથવા હઝરત મક્રૂરની અથવા હઝરત અક્રીલની અથવા હઝરત હારેસ બિન અબ્દુલ મુતલેબ (રઝીયલ્લાહોઅન હુમ)ની ઓલાહમાં હોય તેઓને ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત નથી. તેમજ જે શફકો સરીઅતમાં વાજેબ હોય તેઓને તે સદકો કોઈ દીએતો દુરસ્ત નથી. જેમકે નઝર, કફરા, ઉશર, ફિત્રનો સદકો. એ શિવાય બીજા કોઈ પણ સદકો, ખેરાતનું દેવું તેઓને દુરસ્ત છે. (હિદાયતી. જી. ૧)

૬૬ મસઅલો. ધરના નોકરો, દરબારો દાઈ, મામા વિગેરેને પણ ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત છે. પણ તે ઝકાતનો પૈસો દેવો તેઓના પગારમાં તેને ગણે નહિ. પણ પગાર ઉપરાંત તેઓને અલોસ તરીકે દીએ. અને દિલમાં ઝકાત દેવાની નીયત કરે તો દુરસ્ત છે. (દ. મુ. શામી. જી. ૨)

૬૭ મસઅલો. જે બચ્ચાને તમે નાનપણમાં ધવાડ્યું હોય તેને અને જે સ્ત્રીએ નાનપણમાં તમને ધવાડ્યા હોય તે સ્ત્રીને પણ ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત છે. (શામી. જી. ૨)

૬૮ મસઅલો. એક ઓરતની મેહેર હઝાર રૂપીયા છે. પણ તેનો ધણી બહુજ ગરીબ છે

૧ “સૈયદો” એટલે હઝરત ફાતેમા (રઝી.) ની ઓલાહ “અલવીયો” એટલે હ. અક્રી (રઝી.) ની ઓલાહ જે ફાતેમા (રઝી.) થી ન હોય. અને આપના કાકા હઝર અબ્બાસની ઓલાહ અને હઝરત મક્રૂર તથા હઝરત અક્રીલ જેઓ આપના કાકાભાઈ થતા હતા તેમની ઓલાહ અને હઝરત હારિસ બીન મુતલેબ જેઓ આપના કાકા થતા હતા તેમની ઓલાહને પણ ઝકાતના પૈસાઆપવું દુરસ્ત નથી.

કે દર્દી શકતો નથી તો એવી ઓરતને પણ ઝકાતના પૈસા દેવા દુરસ્ત છે અને જો તેનો ધણી અમીર છે પણ મેહેર દેતો નથી; અથવા તેણીએ પોતાની મેહેર માફ કરી દીધી; ત્યારે પણ ઝકાતનો પર્ધો તે સ્ત્રીને દેવો દુરસ્ત છે. અને જો એવી આશા હોય કે જ્યારે હું માંગીશ ત્યારે તે (ધણી) દર્દી દેશે, કંઈ દીલ કરશે નહિ તો એવી ઓરતને ઝકાતનો પૈસો દેવો દુરસ્ત નથી (દ. મુ. ૭. ૨)

૬૬ મસઅલો. એક માણસને હકદાર સમજીને ઝકાત દીધી. પછી જણાયું કે પૈસા વાળો છે, અથવા સૈયદ છે, અથવા અધારી રાતમાં કોઈને દીધા પછી માલમ પડ્યું કે તે તો મારી મા હતી, અથવા મારી દીકરી હતી, અથવા કોઈ એવું સગું હતું કે જેને ઝકાત દેવી જાયઝ નથી; તો એ સૌ હાલતમાં ઝકાત અદા થઈ ગઈ. બીજી વખતે ફરીથી દેવી વાજેય નથી. પણ લેનારને જો માલમ પડી જાય કે એ ઝકાતનો પૈસો છે અને હું ઝકાત લઈ શકતો નથી. ત્યારે તે નહિ લીએ અને પૈસા પાછા દર્દી દીએ. અને જો દીધા પછી માલમ પડી આવે કે જેને દીધું તે ભ્રષ્ટ્ર છે. તો ઝકાત અદા થઈ નહિ ફરીથી દીએ. (હિદાય. ૭. ૧ લી)

૭૦ મસઅલો. જો કોઈના ઉપર શક હોય કે તે પૈસાવાળો છે, કે ગરબુ છે તો જ્યાં સુધી ચોક્કસ માલમ નહિ પડે તેને ઝકાત દીએ નહિ. જો ચોક્કસ રીતે તપાસ કર્યા વગર દર્દી દીધો તો વિચાર કરે કે મનનું વક્તવ્ય કઈ તરફ વધારે છે. જો દિલ એવી ગવાડી દીએ કે તે ફરી છે. તો ઝકાત અદા થઈ ગઈ; જો મનમાં એવી લાગણી થાય કે તે માલદાર છે તો ઝકાત અદા થઈ નહિ, ફરી દીએ. પણ જો દીધા પછી એમ માલમ પડે કે તે ખરેખર ગરીબજ છે. તો ફરીથી નહિ દીએ; ઝકાત અદા થઈ ગઈ. (હિદાય. ૭. ૧ લી)

૭૧ મસઅલો. ઝકાત દેવામાં અને ઝકાત સિવાય બીજા સદકા કે ખેરાતમાં સાથી વધારે પોતાના સગાબધાઓનું ધ્યાન રાખે કે પહેલાં

તેઓનેજ દીએ. પણ તેઓને એમ નહીં જણાવે કે એ સદકા, ખેરાતની ચીજ છે, જેથી તેઓને ખોટું લાગે નહિ. હદીસ શરીફમાં આવેલું છે કે સગાબધાઓને ખેરાત દેવાથી બમણો સવાબ મળે છે. એક તો ખેરાત કરવાનો અને બીજો પોતાના સગાબધાઓના ઉપર આભાર કરવાનો. ફરી તેઓને દીધા પછી જો કંઈ વધે તે બીજાઓને દીએ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૨)

૭૨ મસઅલો. એક શેહેરની જકાત બીજા શેહેરમાં મોકલવી મકરહ છે. પણ જો બીજા શેહેરમાં તે ઝકાત મોકલનારના સગા રહેતા હોય અને તેઓપર મોકલી; અથવા એ શેહેર કરતાં તે શેહેરના લોકો વધારે મોલતાજ છે; અથવા તે લોકો દીનના કામમાં લાગેલા છે, તેઓને (ઝકાતનો માલ) મોકલાવી દીધો તો મકરહ નથી. કેમકે તાલેમુલ ઇસ્મો (મદરસાઓમાં દીની ઇલિમ પદનારાઓ) અને દીનપર ચુસ્ત ચાલનારા આવેમોને દેવું મોટું સવાબ છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

ફિત્રના સદકાનું બયાન.

૧ મસઅલો. જે મુસલમાન એવો માલદાર હોય કે તેનાપર ઝકાત વાજેય હોય અથવા તેનાપર ઝકાત વાજેય તો નથી પણ, જરૂરની ચીજો કરતાં તેની પાસે એટલી કીંમતનો સામાન અને માલ છે કે જેના ઉપર ઝકાત વાજેય થાય છે; તો તેના ઉપર ઇત્તે દિવસે સદકો દેવો વાજેય છે. પછી ગમે તો તે વપારના માલ હોય કે વેપારનો ન હોય. અને ગમે તો તેના ઉપર એક વરસ ગુજરી ગયો હોય અથવા નહિ વિત્યો હોય અને એવા સદકાને શરીઅતમાં ફિત્રનો સદકો કહે છે. (હિદાય. ૭. ૧ લી)

૨ મસઅલો. કોઈની પાસે રેહવાનું બહુ મોટું ઘર છે. કે જો વેચવામાં આવે તો હઝાર પાનસોને વેચાય. અને પેહેરવાના બહુજ કીમતી લુગડાં છે પણ તેમાં ગોટા ઝિનારી કંઈ મળે નહિ અને નોકરી બગવાને બે ચાર નોકરો છે. ઘરમાં પાનસો હઝાર રૂપીયાનો જરૂરી સામાન પણ

છે, પણ ઘરેણા નથી. અને તે સૌ, કામમાં વપરાય છે. અથવા કેટલોક સામાન પણ છે જે જરૂરી સામાન કરતાં વધારે છે. અને કેટલીક ગોટા કિનારી અને ઘરેણાં પણ છે. પણ તે એટલાં નથી કે જેટલાંનાં ઉપર ઝકાત વાળેય થાય છે; તો એવા માણસ પર ફિત્તો સદકો વાળેય નથી. (હિદાયત ૭. ૧)

૩ મસઅલો. કોઈના બે ઘર છે. એકમાં પોતે રહે છે અને બીજું બાકી પડેલું છે, અથવા બાકી દીધેલું છે. ત્યારે આ બીજું ઘર જરૂર કરતાં વધારે છે. ત્યારે જે તેની કીંમત એટલી થાય છે કે જે રકમ પર ઝકાત વાળેય થાય છે તો તેણીના ઉપર ફિત્તો સદકો વાળેય છે. અને એવી ઝોરત (કે મરદ) ને કોઈ ઝકાત દીએ તો જાયઝ નથી. જે તેજ ઘર (નીઆમદની) થી તેણી પેટ ભરતી હોય તો એ મકાન પણ જરૂરી સામાનમાં ગણાશે અને તેણી ઉપર ફિત્તો સદકો વાળેય થશે નહિ. અને એવી ઝોરત (કે મરદ) ને ઝકાતનો પૈસો લેવો અને કોઈને તેઓને દેવો દુરસ્ત થશે. મતલબ એ થયો કે જેને ઝકાત સદકોનો પૈસો લેવો દુરસ્ત છે, તેણીના ઉપર ફિત્તો સદકો વાળેય નથી. અને જેને સદકોનો અને ઝકાતનો પૈસો લેવો દુરસ્ત નથી તેણીના ઉપર ફિત્તો સદકો વાળેય છે. (દ. મુ. ૭. ૨)

૪ મસઅલો. કોઈની પાસે જરૂર કરતાં વધારે સામાન છે પણ તેણી કરજદાર પણ છે. તો કરજને આદ કરીને જુઓ કે શું બાકી રહે છે. જે એટલી કીંમતનો સામાન બાકી રહે કે જેટલાની ઉપર ઝકાત વાળેય થાય છે. તો ફિત્તો સદકો વાળેય છે. અને જે એ કરતાં કમી બાકી રહે તો વાળેય નથી, (હિદાયત ૭. ૧ લી)

૫ મસઅલો. (રમઝાનની) ધંદિને દલાડે જ્યારે સવાર પડી કે તેજ વખતે ફિત્તો સદકો વાળેય થાય છે. ત્યારે જે કોઈ સવાર પડે તે પેહલાં ગુજરી ગયું તો તેના પર ફિત્તો સદકો વાળેય નથી. તેના માલમાંથી દેવાય નહિ. (દ. મુ. ૭. ૨)

૬ મસઅલો. વધારે સાઈ એ છે કે જે વખતે મરદો નમાઝને વાસ્તે ઈદગાહ જતા હોય તે પેહલાંજ સદકો ધંદિ દીએ. જે તે પેહલાં નહિ દીધું તો કંઈ ભરત નથી પછી દીએ. (દ. મુ. ૭. ૨)

૭ મસઅલો. કોઈએ ફિત્તો સદકો ધંદિ થાય તે પેહલાં રમઝાનમાં ધંદિ દીધો, ત્યારે પણ અદા થઈ ગયો હવે ફરીથી દેવો વાળેય નથી. (દ. મુ. ૭. ૨)

૮ મસઅલો. જે કોઈએ ધંદિને દલાડે ફિત્તો સદકો દીધો નહિ તો માફ થયો નથી. હવે પછી કોઈ પણ દલાડે ધંદિ દેવો જોઈએ. (હિદાયત ૭. ૧)

૯ મસઅલો. ફિત્તો સદકો ફક્ત પોતાના તરફથીજ દેવો વાળેય છે. બીજા કોઈના + તરફથી દેવો વાળેય નથી. બચ્ચાંઓની તરફથી તેમજ, મા બાપ તરફથી ઘણી તરફથી, અથવા કોઈ બીજા તરફથી, કોઈના તરફથી પણ દેવો વાળેય નથી. (હિદાયત ૭. ૧ લી)

૧૦ મસઅલો. જે નાની ઉંમરના બચ્ચા પાસે એટલો માલ હોય કે જેટલો માલ હોવાથી ફિત્તો સદકો વાળેય થાય છે, જેમ કે તેનું કોઈ સગું મરી ગયું તેના માલમાંથી તે બચ્ચાને વારસો મળ્યો. અથવા કોઈ બીજા તરફથી માલ મળ્યો તો તે બચ્ચાના માલમાંથી ફિત્તો સદકો દીએ. પણ જે તે બચ્ચું ધંદિને દલાડે સવાર થયા પછી જન્મ્યું હોય તો તેના તરફથી ફિત્તો સદકો દેવો વાળેય નથી. (હિદાયત ૭. ૧ દ. મુ. ૭. ૨)

૧૧ મસઅલો. કોઈએ કોઈ ઉજરને લીધે રમઝાનના રોઝા નહિ રાખ્યા તેના ઉપર પણ સદકો વાળેય છે. અને જેણે રોઝા રાખ્યા તના પર પણ વાળેય છે. બંનેમાં કંઈ ફરક નથી. (દ. મુ. ૭. ૨)

+ એ હુકમ ઝોરતો વાસ્તે છે. અને મરદ પર તો નાબાલેગ આલાદ તરફથી પણ દેવો વાળેય છે. પણ જે તે આલાદ માલદાર હોય તો બાપને માથે વાળેય નથી, પરંતુ તેઓના માલમાંથી દીએ અને બાલેગ આલાદ તરફથી દેવો વાળેય નથી પણ જે કોઈ છાકરો (કે છાકરી) ગાંડો હોય તો તેના તરફથી પણ દીએ.

૧૨ મસઅલો. ધકિનો લોટ, ધકિં અથવા ધકિનો સનુ (ધકિને લુંછને ધંટીમાં દબે છે તેને સનુ કહે છે) ફિત્રના સદકામાં દીએ તો એંસી રૂપીઆ ભારના શેરને દિસામે એટલે અંગ્રેજી તોલથી પોણાઅશેર નવટાંક પણ અચાવની રૂએ પુરા અસેર (એટલે આપણે ત્યાં ગુજરાતના આરશેર) અથવા કંઈ વધારે દઈ દેવા જોઈએ કેમકે વધારે હોવાથી કંઈ હરકત નથી સાઈ છે. અને જો જવકે જવનો લોટ (આટો) દીએ તો એના કરતાં (એટલે ધકિં કરતાં) અમણા દેવા જોઈએ. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૩ મસઅલો. જો ધકિં અને જવ મિલાય કંઈ ખીજી અનાજ જેમકે ચણા કે જુવાર દીએ તો એટલી દીએ કે તેની કીંમત તેટલા ધકિં અથવા તેટલા જવની અસાખર થઈ જાય જેટલા કે ઉપર ખયાન થયા. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૪ મસઅલો. જો ધકિં જવ નહિ દીધા પણ તેટલા ધકિં અને જવની કીંમત દીધી તો એ સૌ કરતાં વધારે સાઈ છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૫ મસઅલો. એક માણસનો ફિત્રનો સદકો એકજ રૂપીરને દીએ અથવા થોડા થોડા કરીને કેટલાક ગરીબોને બહેંચે અને રીતે દુરસ્ત છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૬ મસઅલો. જો કેટલાક માણસોનો ફિત્રનો સદકો એકજ રૂપીરને દઈ દીધો એ પણ દુરસ્ત છે. (દ. મુ. જી. ૨)

૧૭ મસઅલો. ફિત્રનો સદકો તે લોકોનેજ દેવો જાય છે કે જેઓને ઝકાત લેવાનો હક છે, (દ. મુ. જી. ૨)

કુરઆનીનું ખયાન.

કુરઆની કરવાનો બહુજ મોટો સવાબ છે. રસુલુલ્લાહે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે કુરઆનીના

* પરંતુ તે એટલા જણના ન હોય કે જે સર્વેના મળી ઝકાતના નિસાખને કે ફિત્રના સકાના નિસાખને પહોંચી જાય. જેથી કરી આટલું બધું એકજ માણસને આપવું મકરૂહ છે.

દલાડામાં કુરઆનીથી વધારે કોઈ ચીજ અલ્લાહ તઆલાને પસંદ નથી. તે દલાડાઓમાં એ કામ તમામ નેકીઓથી વધારે સાઈ છે. ÷ અને કુરઆની કરતી વખત એટલે ખુબેહ કરતી વખતે લોહીનું ડીપું જમીનપર પોંદચે તે પહેલાંજ અલ્લાહ તઆલાની આગળ મકબુલ (પસંદ) થઈ જાય છે. ત્યારે ખુબ ખુશીની સાથે અને દિલ ખોલીને કુરઆની કર્યા કરો. અને હઝરતે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “કુરઆનીના બદનપર જેટલા વાળ હોય છે તે દરેક વાળના બદલામાં એક એક નેકી લખાય છે.” સુબહાનલ્લાહ ! જરા વિચારો તો કે એના કરતાં વધારે કયો સવાબ હશે કે એક કુરઆની કરવાથી હઝરો અને લાખો નેકીઓ મળી જાય છે ? ઘેરાના બદન પર જેટલા વાળ હોય છે જો કોઈ સવારથી સાંજ સુધી ગણે તો પણ ગણી રહે નાહ. ત્યારે ત્યાર કરશે કે કેટલી નેકીઓ થઈ ?

દીનદારીની મોટી વાત તો એ છે કે જે કોઈના ઉપર કુરઆની કરવી વાજેઅ નહિ હોય તો પણ એટલા અપાર અને અનહદ સવાબની લાલચે કુરઆની કરી દેવી જોઈએ. કેમકે જ્યારે એ દલાડા ચાલ્યા જશે ત્યારે આવી મોટી નેઅમત ક્યાં લામેલ થશે ? અને એવી એલલાઈથી એટલી બધી નેકીઓ કેવી રીતે મેળવી શકશે ? અને જો ખોલ પાકે માલદાર અને અમીર બનાવી હોય તો લાયક એ છે કે જ્યારે પોતાના તરફથી કુરઆની કરે ત્યારે જે સગા બહાલા મરી ગયાં હોય જેવાકે મા આપ વિગેરે તેઓના તરફથી પણ કુરઆની કરી દીએ કે જેથી તેઓની રૂલત એટલો મોટો સવાબ પહોંચે.

હઝરત (સલ) અને આપ (સલ) ની ખીખીઓ. (રહી), પોતાના પીર વિગેરેના તરફથી કુરઆની કરે. અને નહિ તો ઓછામાં ઓછું એટલું તો જરૂર કરે કે પોતાના તરફથી કુઆની કરે કેમકે માલદારપર વાજેઅ છે. જેની પાસે દોલત વિગેરે સડ કંઈ હોય અને કુઆની કરવી

÷ એટલે ફરજ કામો સિવાય ખીજ સર્વે નેક કામોથી ઉત્તમ છે.

તેના ઉપર વાળેય છે, છતાં તેણીએ કુર્બાની નહિ કીધી તેના કરતાં વધારે કમનસીબ અને (સવાખથી દુર રહેનાર) ખીજું કોણ હશે? અને યુનો રહી ગયો તે તો જુદો.

જ્યારે કુરબાનીના જનાવરને કિયલા તરફ સુવાડે ત્યારે પહેલાં એ દોઝા પડે. “છન્ની વજજહુતો વજહુયા (લિલ્લીઝી ફતર રસમાયાતે વલ અરદા હુનીફ વમા અના મિનલ મુશરેકીન. છન્ના સ્લાતી, વ નોસોડી, વ મહુયાયા વ મમાતી લિલ્લાહ રખીલ આલમીન, લાશરીક લહુ વ બે ઝાલેકા ઉમિન્તો વ અના મિનલ મુસલેમીન. અલ્લાહુમ મિનકા વ લક.

ફરી ખિસમિલ્લાહે અલ્લાહો અકબર કહીને ઝુબેલ કરે. અને ઝુબેલ કીધા પછી એ દોઝા પડે. અલ્લાહુમ્મા તકબ્બલહો મિન્ની કમા તકબ્બલતા મિન હબીબેકા સૈયદના મોહમ્મદીં વ વ ખલીલેકા હબરાહીમ અલૈહેમસ સલાતો વસ્સલામ.

૧ મસઅલો. જેનાપર ફિતનો સદકો વાળેય છે તેનાપર અકરમદિના દલાયતોમાં કુરબાની કરવી પણ વાળેય છે. અને જે તેટલો માલ નહિ હોય કે જેટલો હોવાથી ફિતનો સદકો વાળેય થાય છે તો તેનાપર કુરબાની પણ વાળેય નથી. તે છતાં જે કુર્બાની દીએ તો ઘણાજ સવાખ મેળવશે. (હિદાયા જી. ૨)

૨ મસઅલો. મુસાફરપર કુરબાની વાળેય નથી (હિદાયા જી. ૨)

૩ મસઅલો. અકરમદિની દસમી તારીખથી લઈને બારમી તારીખે સુરજ હુબે ત્યાં સુધી કુરબાની કરવાનો વખત છે. પછી ગમે તે દિવસે કુરબાની કરે. પણ કુરબાની કરવાનો સાથી વધારે

÷ મિન્ની એ શબ્દ તે વખતે જાહે કે જ્યારે પોતાને માટે ઝુબેલ કરતી હોય પણ જે ખીજને વાસ્તે ઝુબેલ કરતી હોય તો મિન્નીને ઠેકાણે મીન કહીને તેનું નામ લીએ.

સારો દલાડો અકરમદિનો દિવસ છે પછી અગ્યારમી તારીખ અને પછી બારમી તારીખ (હિદાયા જી. ૨)

૪ મસઅલો. અકરીદની નમાઝ થાય તે પેલલાં કુરબાની કરવી દુરસ્ત નથી. જ્યારે લોકો નમાઝ પઢી રહે ત્યારે કુરબાની કરે. પણ જે કોઈ ઓરત (કે મરદ) કોઈ ગામડાંમાં રહેતી હોય તો ત્યાં સવારની નમાઝ થઈ રહી કે કુરબાની કરવી દુરસ્ત છે. શેહેર અને કસબાના રહેનારા (ઈદની) નમાઝ પછી કુરબાની કરે (હિદાયા જી. ૨)

૫ મસઅલો. જે શેહેરની રહેનાર કોઈ ઓરત (કે મરદ) પોતાની કુરબાનીનું જનાવર કોઈ ગામમાં મોકલી દીએ. તો તેની કુરબાની ઈદની નમાઝની પેલલાં પણ દુરસ્ત છે. અગરજે તે પોતે શેહેરમાંજ લાજર રહે પણ જ્યારે કુર્બાની ગામડામાં મોકલાવી દીધી ત્યારે નમાઝથી પેલલાં કુરબાની કરવી દુરસ્ત થઈ ગઈ. ઝુબેલ થઈ જાય તે પછી તેને મંગાવી લે અને તેનું માંસ ખાએ. (હિદાયા જી. ૨)

૬ મસઅલો. બારમી તારીખ સુરજ હુબે તે પેલલાં કુરબાની કરવી દુરસ્ત છે. જ્યારે સુરજ હુબી ગયો તે વખતે કુરબાની કરવી દુરસ્ત નથી. (દ. સુ. જી. ૫)

૭ મસઅલો. દસમી તારીખથી બારમી તારીખ સુધી જ્યારે મનમાં આવે ત્યારે કુરબાની કરે. ગમેતો દિવસે અને ગમેતો રાત્રે. પણ રાત્રે ઝુબેલ કરવું ફીક નથી ખુશ છે, કે રખેને કોઈ રગ (નસ) કપાય નહિ અને કુરબાની દુરસ્ત નહિ થાય. (હિદાયા જી. ૨)

૮ મસઅલો. (અકરીદની) દસમી અને અગ્યારમી તારીખ સફરમાં હતી ફરી બારમી તારીખે સુરજ આવે તે પહેલાં ઘેર પોંદચી ગઈ. અથવા પંદર દલાડા કોઈ ઠેકાણે રહેવાની નેયત કરી લીધી તો હવે તેણીપર કુરબાની કરવી વાળેય થઈ ગઈ. તેમજ પેલલાં એટલો માલ નહિ હતો કે જેથી કુરબાની વાળેય થાય ફરી બારમી તારીખે સુરજ હુબે તે પેલલાં કોઈ

ઠેકાણેથી માલ મળી ગયો તો કુર્યાની કરવી વાળેય છે. (શામી. દુ. મુ. છ. ૨)

૯ મસઅલો. પોતાની કુર્યાનીને પોતાને હાથે ઝુમેહ કરવું ખેલતર છે. જે પોતે ઝુમેહ કરવા નહિ જાણતી હોય તો કોઈ બીજાને હાથે ઝુમેહ કરાવી લે. અને ઝુમેહ કરતી વેળાએ ત્યાં જનાવરની પાસે ઉભું રહેવું વધારે સાચું છે. અને જે કોઈ એવી જગ્યા હોય કે પડદો કરવાના સમયથી લોકો સામે આવી શકતી નથી તો ત્યાં ઉભા નહી રહેવામાં કંઈ હરકત નથી. (હિદાયા છ. ૨)

૧૦ મસઅલો. કુર્યાની કરતી વખતે ઝ્યાનથી નૈયત પઢવી અથવા દોઆ પઢવી જરૂરી નથી, જે મનમાં એવું ધ્યાન કાઢું કે હું કુર્યાની કરું છું અને ઝ્યાનથી કંઈ પઢી નહિ માત્ર બિસમિલ્લાહે અદ્દાહે અકબર કહીને ઝુમેહ કરી દીધું તોપણ કુર્યાની દુરસ્ત છે. પણ જે યાદ હોય તો તે દોઆ પડવી બહેતર છે જે કે ઉપર બયાન કરવામાં આવી (જુઓ કુર્યાનીની ફઝીલના બયાનમાં.) (શામી. છ. ૫)

૧૧ મસઅલો. કુર્યાની ફક્ત પોતાના તરફથીજ દેવી વાળેય છે, પોતાની ઓલાદ તરફથી વાળેય નથી. એટલુંજ નહિ પણ જે નાઆલેગ (નાની કમ્મરની) ઓલાદ માલદાર હોય તો પણ તેના તરફથી કરવી વાળેય નથી. નહિ પોતાના માલમાંથી અને નહિ તે (ઓલાદ)ના માલમાંથી. જે કોઈએ તેના તરફથી કુર્યાની કરી દીધી તો નફિલ થઈ ગઈ. પણ પોતાનાજ માલમાંથી (એવી નફિલ કુર્યાની કરવી હોય તો) કરે. તે નાઆલેગ બચ્ચાના માલમાંથી કદી પણ કરે નહિ. (દુ. મુ. છ. ૫)

૧૨ મસઅલો. બકર, ઘેટું, મેટું, ગાય, બળદ, ભેંસ, પાડો અને ઉંટ ઉંટડી એટલાજ જનાવરોની કુર્યાની દુરસ્ત છે. બીજા કોઈ જનાવરની કુર્યાની દુરસ્ત નથી. (દુ. મુ. છ. ૫)

૧૩ મસઅલો. ગાય, ભેંસ, અને ઉંટમાં શાત માણસો ભાગીયા થઈને કુર્યાની કરે તો

પણ દુરસ્ત છે. પણ તેમાં શરત એ છે કે કોઈનો હિસ્સો સાતમા ભાગ કરતાં ઓછો નહિ હોય અને સૌની નીયત કુર્યાની અથવા અકીકો કરવાની હોય. માત્ર ગોશ ખાવાની નહીં હોય. જે કોઈનો હિસ્સો સાતમા ભાગ કરતાં ઓછો હશે તો કોઈની કુર્યાથી દુરસ્ત થશે નહિ જેનો પૂરો ભાગ છે તેની પણ અને જેનો સાતમા ભાગ કરતાં ઓછો છે તેની પણ (દુરસ્ત થશે નહિ) (હિદાયા છ. ૩ શામી છ. ૫)

૧૪ મસઅલો. જે ગાયમાં સાત માણસો કરતાં ઓછા લોકો ભાગીયા થયા જેવાકે પાંચ માણસો કે છ માણસો શરીક થયા અને તે સૌ લોકો બરાબરના ભાગીયા છે. ત્યારે પણ સઉની કુર્યાની દુરસ્ત છે અને જે આઠ માણસો શરીક થયા તો કોઈની કુર્યાની દુરસ્ત થશે નહિ. (હિદાયા છ. ૩)

૧૫ મસઅલો. કુર્યાનીને વાસ્તે કોઈએ ગાય ખરીદી કીધી અને ખરીદી કરતી વખતે એવી નૈયત કીધી કે જે કોઈ બીજાને માણસ મળી જશે તો તેને પણ એ ગાયમાં ભાગ્યો કરી લેશું અને ભાગનાં કુર્યાની કરશું તે પછી કેટલાક બીજા લોકો તે ગાયમાં શરીક થઈ ગયા તો એ દુરસ્ત છે અને જે ખરીદ કરતી વખતે તેની નૈયત ભાગીયો કોઈને કરવાની નહોતી, પણ પુરી ગાય પોતાના તરફથી કુર્યાની કરવાનો ઇશદો રાખતી હતી, ત્યારે હવે તેમાં કોઈને ભાગીદાર થવું હીક તો નથી, તો પણ જે કોઈને ભાગીયો કરી લીધો ત્યારે જોવું જેઈએ કે જેણે (પોતાની કુર્યાનીમાં બીજાને) ભાગીયો બનાવ્યો છે તે પૈસાદાર છે કે ગરીબ છે કે જેના પર કુર્યાની વાળેય નથી. જે પૈસાદાર હોય તો (એવી રીતે ભાગીયા થવું દુરસ્ત છે. અને જે ગરીબ છે તો દુરસ્ત નથી. (હિદાયા છ. ૨ શામી. છ. ૫)

૧૬ મસઅલો. જે કુર્યાનીનું જનાવર કંથે ખોવાઈ ગયું તેથી કરીને બીજા ખરીદ

કાધુ, ફરી તે પહેલુ (ખોવાયલુ) મળી આવ્યું ÷ ત્યારે ને પૈસાદારપર એવો પ્રસંગ આવે તો એકજ જનાવરની કુર્યાની તેનાપર વાળેય છે. અને ને ગરીબ માણસપર એવો વખત આવી બન્યો તો બંને જનાવરોની કુર્યાની તેના ઉપર વાળેય થશે. (હિદાય ૭. ૨)

૧૭ મસઅલો. સાત માણસ ગાયમાં ભાગીયા થયા ત્યારે માંસ વહેંચતી વખતે અટકાઈ નહિ બહેંચી લીએ પણ સારી રીતે તોલીને બહેંચી લીએ. નહિ તો કોઈનો ભાગ ઓછા કે વધારે રહેશે તો વ્યાજ થઈ જશે અને ગુનો થશે. પણ ને ગોશની સાથે મુડી પાયા અને ચામડાને મેળવી લીએ તો ને બાળુએ મુડી પાયા કે ચામડું હશે તે તરફ ને માંસ કમી હશે તો દુરસ્ત છે. પછી ગમે તેટલું માંસ ઓછું કેમ ન હોય. ને તરફ માંસ વધારે હતું તે તરફ મુડી પાયા ને સામેલ કાઢ્યા તો પણ વ્યાજ થઈ ગયો અને ગુનો થયો (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૮ મસઅલો. બકર એક વરસથી ઓછી ઉમ્મરનું દુરસ્ત નથી. ત્યારે પુરા એક વરસનું હોય ત્યારે કુર્બાની નયઝ છે. અને ગાય તેમજ બેંસ બે વરસથી ઓછી ઉમ્મરની દુરસ્ત નથી, પુરા બે વરસની હોય તોજ કુર્બાની દુરસ્ત છે. અને હાંટ પાંચ વરસથી ઓછી ઉમ્મરનો નહીં હોવો જોઈએ. અને મેંટું કે ઘેટું ને એવું મોટું અને જાડું હોય કે (જોવાથી) એક વરસનું માલમ પડતું હોય. અને એક વરસનાં ઘેટાં અને મેઢાંઓમાં છોડી દઈએ તો કંઈ ફરક માલમ પડે નહિ, એવી હાલતના છ મહિનાના મેઢાં અને ઘેટાંની કુર્યાની પણ દુરસ્ત છે. અને

÷ બંનેમાંથી કોઈ પણ એકની કરે પરંતુ એમાં એટલો ખુલાસો છે કે ને પ્રથમના જનાવરની કુર્યાની કરે ત્યારે તો ઠીક છે. પણ ને તેમાંથી બીજા જનાવરની કુર્યાની કરવાનો વિચાર હોય તો જોતુ જોઈએ કે આ ઓછી કીમતનું પહેલા કરતાં તો નથી. ને કમ કીમતનું હોય તો તેટલા પૈસા ગરીબોને ખેરાત કરી દેવું મુસ્તહબ છે.

ને એવું ન હોય તો એક વરસનું હોવું જોઈએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૯ મસઅલો. ને જનાવર આંધળું હોય અથવા કાણું હોય કે એક આંખના ત્રીજા ભાગ જેટલી આંખની રેશની અથવા એથી વધારે જતી રહેલી હોય, અથવા એક કાન ત્રીજા ભાગ કે તે કરતાં વધારે કપાઈ ગયો હોય અથવા પુંછડી ત્રીજા ભાગ જેટલી અથવા તેથી વધારે કપાયેલી હોય તો તે જનાવરની કુર્બાની દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૦ મસઅલો. ને જનાવર એવું ખાડું હોય કે ફક્ત ત્રણ પગથીજ ચાલતું હોય એથો પગ મુકી શકતુંજ ન હોય. અથવા એથો પગ મુકે છે પણ તેનાથી ચાલી શકતું નથી તેની કુર્યાની પણ દુરસ્ત નથી અને ને ચાલતી વખતે પગ (ને ખોડું છે.) જમીનપર ટેકીને ચાલતો હોય અને ચાલવામાં તેનાથી મદદ લેતું હોય, પણ લંગડાતું ચાલે છે, તો તેની કુર્યાની દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૧ મસઅલો. એટલો કમજોર બિલકુલ મરકટ (મરણુ તોલ) જનાવર નેનાં હાલતોમાં બિલકુલ ગુદો નહિ રહ્યો હોય તેની કુર્યાની દુરસ્ત નથી. અને ને એટલો બધો કમજોર નહિ હોય તો તેના નયઝ હોવાથી કંઈ નુકશાની નથી. તેની કુર્યાની દુરસ્ત છે. પણ સારા તંદુરસ્તી ભરેલા જનાવરની કુર્યાની ફરવી વધારે સારી છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૨ મસઅલો. ને જનાવરને બિલકુલ દાંત ન હોય તેની કુર્યાની દુરસ્ત નથી. અને ને કેટલાક દાંત પડી ગયા હોય પણ જેટલા પડી ગયા તેના કરતાં વધારે ખાડા છે તો તેની કુર્યાની દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૩ મસઅલો. ને જનાવરને તે પેદા થયું ત્યારથી કાન ન હોય તેની કુર્યાની પણ દુરસ્ત નથી. અને ને કાન તો છે પણ બિલકુલ નાના નાના છે તો તેની કુર્યાની દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૪ મસઅલો. જે જનાવરને તે પેદા થયું ત્યારથી શીંગડાં ન હોય અથવા શીંગડાં હતા પણ દુટ્ટી ગયાં તેની કુરઆની દુરસ્ત છે. પણ જે તે બિલકુલ જડમુળથી દુટ્ટી ગયાં હોય તો કુરઆની દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૫ મસઅલો. ખરસી કાઢેલા બકરા અને મેદાની કુરઆની દુરસ્ત છે. જે જનાવરને ખસ થયલી હોય તેની કુરઆની પણ દુરસ્ત છે. પણ જે ખસને લીધે તદ્દન નબળુ થઈ ગયું હોય તો દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૬ મસઅલો. કુરઆની વાસ્તે જનાવર ખરીદ કાઢ્યા પછી કોઈ એવી ખાડ તેમાં થઈ આવી જેથી કુરઆની દુરસ્ત નથી, તો તેના બદલામાં બીજું જનાવર ખરીદ કરીને કુરઆની કરે પણ જે તે માણસ ગરીબ હોય કે જેના પર કુરઆની કરવી વાજેય નથી તો તેવા માણસને વાસ્તે જાયઝ છે કે તેજ જનાવરની કુરઆની કરી દે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૭ મસઅલો. કુરઆનીનું માંસ પોતે ખાય અને પોતાના સગાં બહાલાંઓને દીએ, અને ફકીરોને ખેરાત કરે. વધારે સાદું એ છે કે ઓછામાં ઓછો ત્રીજો ભાગ ખેરાત કરે. ખેરાત કરવામાં ત્રીજા ભાગથી ઓછું કરે નહિ. પણ જે કોઈએ થોડુંજ માંસ ખેરાત કાઢ્યું તો પણ કોઈ ગુનો થયો નહિ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૮ મસઅલો. કુરઆનીનું ચામડું જેમએ તો એમજ ખેરાત કરી દે અથવા તેને વેચી તેની કીંમત ખેરાત કરે. અને તે ચામડાની કીંમતના પૈસા એવા માણસોને દીએ કે જેઓને ઝકાતનો પૈસા દેવો જાયઝ છે. અને કીંમતના જે પૈસા મળ્યા છે. તેજ પૈસાઓને ખેરાત કરી દેવા જેમએ. જે તે પૈસા કોઈ કામમાં ખરચી નાખ્યા અને તેટલાજ પૈસા પોતાની પાસેથી દઈ દીધા તો ફીક કાઢ્યું નહિ. પણ તે ખેરાત અદા થઈ જશે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૯ મસઅલો. એ ચામડાની કીંમતને કોઈ મરીદ સમારવાના અથવા બીજા કોઈ નેક

કામમાં લગાડવી દુરસ્ત નથી. ખેરાતજ કરવી જેમએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૦ મસઅલો. જે ચામડાને પોતાના કામમાં લીએ જેમકે તેની ચાલણી બનાવી લીધી, અથવા મસક, કે ડોલ, અથવા મુસલ્લો બનાવો એ પણ જાયઝ છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૧ મસઅલો. માંસ કે ચરબી અથવા છીંછડાં કંઈ પણ કસાઈને મજુરીના પેટામાં નહિ દીએ. પણ મજુરી પોતાની પાસેથી જુદી દીએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૨ મસઅલો. કુરઆની (ના જનાવરને બાંધવા અને ઢાંકવા વાપરેલી તે) ની દોરડી કે ઓઢો વિગેરે સહ ચીજોને ખેરાત કરી દે. (શામી. ૭. ૫)

૩૩ મસઅલો. કોઈના ઉપર કુરઆની વાજેય નહિ હતી પણ તેણે કુરઆનીની નૈયતથી જનાવર ખરીદી લીધું ત્યારે હવે તે જનાવરની કુરઆની કરી દેવી વાજેય થઈ ગઈ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૪ મસઅલો. કોઈના ઉપર કુરઆની વાજેય હતી પણ કુરઆનીના ત્રણે દલાલ મજુરી ગયા પણ તેણે કુરઆની કાઢી નહિ. ત્યારે એક બકરાની અથવા એક ઘેડાની કીંમત જેટલા પૈસા ખેરાત કરી દે. અને જે બકડું (અથવા બીજું કોઈ જનાવર) ખરીદી લીધું હતું તો તેજ જનાવરને ખેરાત કરી દે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૫ મસઅલો. જેને કુરઆની કરવાની માનતા (નજર) માની; પછી તે કામ જેને વાસ્તે માનતા માની હતી પુરું થઈ ગયું, ત્યારે હવે કુરઆની કરવી વાજેય છે. પછી (ત નજર માનનારો) ગમે તો પૈસાવાળો હોય કે ન હોય અને તે માનતાની કુરઆનીનું તમામ માંસ ફકીરોને ખેરાત કરી દે. પોતે નહિ ખાય તેમજ પૈસાવાળા લોકોને પણ નહિ દીએ. (જે તે લુલથી પોતે ખાધું હોય અથવા પૈસાવાળા લોકોને ખવાડ્યું હોય તો) જેટલું પોતે ખાધું અથવા પૈસાવાળા માણસોને દીધું હોય તેટલું (માંસ) ફરીથી ખેરાત કરવું પડશે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩૬ મસઅલો. ને પોતાની મરજીથી કોઈ ગુજરી ગયેલા માણસને સવાય પોહોંચાડવાની નૈયતથી કુરઆની કરે તો તેનાં માંસમાંથી પોતે ખાવું ખીજતોએને ખવડાવવું બહેંચવું સૌ દુરસ્ત છે, જેવી રીતે કે પોતાની કુરઆનીને વાસ્તે હુકમ છે. (શામી. જી. ૫)

૩૭ મસઅલો. પરંતુ ને કોઈ મરનાર વસિયત કરી ગયું હોય કે મારા માલમાંથી મારા તરફથી કુરઆની કરવામાં આવે અને તેની વસીયત પ્રમાણે તેના માલમાંથી કુરઆની કરવામાં આવે તો આ કુરઆનીના બધા ગોસ્ત વગેરેને ખેરાત કરી દેવું વાજબ છે. (શામી. જી. ૫)

૩૮ મસઅલો. ને કોઈ માણસ અહીં લાગર નથી અને ખીજત માણસે તેના વગર કહે તેના તરફથી કુરઆની કરી તો આ કુરઆની સહી થઈ નહીં. અને ને કોઈ જનવરમાં એવા માણસનો ભાગ રાખ્યો જે લાગર નથી તેમ તેના હુકમ પણ નથી, તો એની સાથે ખીજતોએની પાંજુ કુરઆની સહી થશે નહીં. (આલમગીરીયા જી. ૬)

૩૯ મસઅલો. ને કોઈ જનવર કોઈને ભાગે દીધો કે તો એ જનવર તે પાલનારના માલિકપણામાં નથી. પણ તે અસલ માલિકનું જ છે એટલા માટે ને કોઈએ તે પાલનાર પાસેથી ખરીદી કુરઆની આપી તો કુરઆની થઈ નહીં. ને એવું જનવર ખરીદવું હોય તો અસલ માલિકથી જેણે ભાગે દીધું હોય ખરીદ કરવું. (આલમગીરી ૭. ૫)

૪૦ મસઅલો. ને એક જનવરમાં કેટલાક માણસો ભાગીદાર છે અને તે બધા ગોસ્તને આપસમાં વહેંચી નહિ લેતાં એક દેકાણે ફટ્ટીરો અને ખેશીઓને વહેંચી આપે અથવા

* અને આ કુરઆની પણ કુરઆનીના જ દીવસમાં કરવામાં આવે પરંતુ ને કોઈ જગ્યાને એ મહાવરો હોય કે માત્ર ઝુબહ કરવાને પણ કુરઆની કહેતા હોય તો અને આ મન્ત માનનારની પણ એજ મતલબ હોય તો આ સુરતમાં કુરઆનીના દિવસોની કેદ રહેશે નહીં

પકાવીને ખવાડી દીએ તોપણ જાયઝ છે અને વહેંચણી કરશે તો તેમાં બરાબરી જરૂરી છે. (શામી. જી. ૫)

૪૧ મસઅલો. કુરઆનીની ખાલની કીમત મજુરીના અદલામાં આપવી જાયઝ નથી, કેમકે એને ખયરાત કરવું જરૂરી છે. (શામી. જી. ૫)

૪૨ મસઅલો. કુરઆનીનો ગોસ્ત કાફિરોને પણ દેવો જાયઝ છે પરંતુ મેલનતાણાના પેટામાં અપાય નહિ. (આલમગીરીયા જી. ૬)

૪૩ મસઅલો. અને કોઈ જનવર ગાભણ હોય તો તેની કુરઆની જાયઝ છે. અને ને અચ્ચુ જીવતું નીકળે તો તેને પણ ઝુબેદ કરી દે. (શામી. જી. ૫)

અકીકાનું બયાન.

૧ મસઅલો. જેને છોકરો કે છોકરી પેદા થાય તો તેને વાસ્તે બેદતર છે કે (જે દલાડે અચ્ચુ પેદા થયું તે દલાડથી) સાતમે દલાડે તેનું નામ રાખે, અને અકીકો કરે. અકીકો કરવાથી તમામ બકાઓ દુર થઈ જાય છે, અને આફતોથી (અચ્ચુ) બચેવું રહે છે. (શામી. જી. ૫)

૨ મસઅલો. અકીકો કરવાની રીત એ છે કે જે છોકરો (પેદા થયો) હોય તો બે બકરાં કે બે ઘેટાં અને છોકરી (અવતરી) હોય તો એક બકરો કે ઘેટું ઝુબેદ કરે. અથવા કુરઆનીની ગાય જે ભાગમાં કુરઆની થવાની હોય તેમાં છોકરા વાસ્તે બે બાગ અને છોકરી વાસ્તે એક ભાગ લઈ લીએ. અને (અચ્ચાના) માથાના વાળ બોડાવી નાંખાવે. અને વાળના બરાબર ચાંદી કે સોનું તોલીને ખેરાત કરી દે. અને ને મન ચાહે તો અચ્ચાના માથામાં કેસર (અફરાન) લગાડે. (શામી. જી. ૫)

૩ મસઅલો. ને (અચ્ચુ પેદા થયા પછી) સાતમે દલાડે અકીકો નહિ કરે તો જગ્યાએ કરે ત્યારે સાતમો દલાડો હોવાનું ધ્યાન રાખે, એ વધારે સારું છે અને તેની રીત એમ છે કે જે દલાડે અચ્ચુ પેદા થયું હોય તેનાંથી એક દલાડો અગાઉ અકીકો કરી નાંખે. એટલે ને જુમ્માને

દિવસે પેદા થયું હોય તો (આવતી) જીભેરાતે અકીકો કરી નાંખે. અને જો જીભેરાતે પેદા થયું હોય તો (આવતા) ખુધને દહાડે કરી નાંખે. ગમે ત્યારે કરે તે હિસાબથી સાતમો દહાડો પડશે. (ફતાવા હામેદીયહ જી. ૨)

૪ મસઅલો. એ જો રિવાજ (થઈ ગયેલો) છે કે જો વખતે બચ્ચાના માથાપર અસ્ત્રો રાખવામાં આવે છે, અને હજમ માથું બોડવું શરૂ કરે છે કે તરતજ તેજ વખતે બકરું જીભેલ કરવામાં આવે છે; એ બિલકુલ નકામી રસમ છે. શરીરઅતમાં સૌ જનયજ છે; ગમે તો માથું બોડી રહ્યા પછી જીભેલ કરે. અથવા જીભેલ કાઢ્યા પછી માથું બોડાવે. * પુરાવા અને દલીલો વગર એવી રસમો ઘડી કાઢવી નહીં કામ છે. (મિશકાત જી. ૨)

૫ મસઅલો. જો જનાવરની કુરઆની જનયજ નથી તેનો અકીકો પણ કરવો દુરસ્ત નથી. અને જેની કુરઆની દુરસ્ત છે. તેને અકીકામાં વાપરવું પણ જનયજ છે. (કુરઆનીમાં કયા કયા જનાવર દુરસ્ત નથી તેનું બયાન કુરઆનીમા મસઅલાઓમાં જુઓ.) (શામી. જી. ૫)

૬ મસઅલો. અકીકાનું ગોશ ગમે તો કાપ્યું જોઈએ. અને ગમે તો રાંધીને જોઈએ, અને ગમે તો નોતર કરીને (દબાવત ઈતિ) ખવડાવે, સૌ દુરસ્ત છે. (શામી. જી. ૫)

૭ મસઅલો. અકીકાનું માંસ માથાપ, દાદો, દાદી, નાની વિગેરે, સૌને ખાવું દુરસ્ત છે. (શામી. જી. ૫)

૮ મસઅલો. કોઈને (એ બકરા અકીકામાં જીભેલ કરવા જેટલી પૈસાની) ગુંગનશ ન હોય અને તેથી કરીને તે છોકરા તરફથી એકજ બકરાનો (કે ઘેરાનો) અકીકો કરે; તો એની પણ કંઈ હરકત નથી જનયજ છે. અને જો

* બન્ને રીતે જનયજ છે પણ હજરત અતાએ ફરમાવ્યું છે કે બેહતર એ છે કે જીભેલ કરવા પહેલાં માથું બોડાવવું જોઈએ.

÷ અકીકાના જનાવરના હાડકાં નહીં તોડવા સારા છે. અને જો તોડી નાખવામાં આવે તો પણ કંઈ વાંધો નથી.

બિલકુલ અકીકાજ નહિ કરે તો પણ કંઈ હરકત નથી. (શામી. જી. ૫)

હજનનું બયાન.

જો માણસ પાસે જરૂર કરતાં વધારે એટલો ખરચો હોય કે સવારી ઉપર દરમ્યાની ખરચાથી ખાતો પીતો ચાહ્યો જાય, અને હજન કરીને ચાહ્યો આવે, તેને માથે હજન ફરજ થઈ જાય છે. અને હજનની મોટી ફઝીલત આવેલી છે; જેમકે જનામ રસુલુલાહે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “જો હજન ગુનાહો અને પુરાઈયોથી પાક હોય તેનો બદલો જન્મત વગર બીજી કંઈજ નથી” તેવીજ રીત ઉમરાને વાસ્તે પણ મોટા સવાબનો વાયદો ફરમાવવામાં આવેલો છે.

જેમકે હુઝુર રસુલુલાહે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “હજન અને ઉમરા અને ગુનાહોને એવી રીતે દુર કરે છે કે જેવી રીતે ભટ્ટી લોઢાના મેલને દુર કરે છે” અને જેને માથે હજન ફરજ હોય અને તે નહિ કરે તેને વાસ્તે બહુજ મોટી ધમકી (દિવામાં) આપેલી છે. જેમકે રસુલુલાહે (સલ) ફરમાવ્યું છે કે “જેની પાસે ખાવા પીવાનો અને સવારીનો એટલો સમાન હોય કે જેથી તે બેનુસ્લાહ શરીફ સુધી જઈ શકે, અને ફરી તે હજન નહિ કરે તો, તે ચાલુદી થઈને મરે, અથવા નસારા થઈને મરે, ખુદાને એની કંઈ પણ દરકાર નથી. અને એ પણ ફરમાવેલું છે કે હજનને તરક કરવી ઇસલામનો તરીકો નથી.

૧ મસઅલો. આખી ઉમ્મરમાં એક વખત હજન કરવી ફરજ છે. જો ઘણી હજન કીધી તો એક ફરજ હજન અદા થઈ; અને બાકી સૌ નફિલ હજો થઈ. અને તેઓનો પણ બહુજ મોટો સવાબ છે. (હી. જી. ૧ લી)

૨ મસઅલો. જીવાન થાય તે પહેલાં નાનપણમાં જો કોઈએ હજન કીધી હોય તેની ગણતરી નથી. * જો પૈસાદાર હોય તો જીવાન

* એટલે તેનાથી ફરજ હજન અદા થશે નહીં એ મતલબ નથી કે સવાબ પણ મળશે નહીં પણ નફિલ હજનને મોટો સવાબ મળશે.

થયા પછી ફરીથી હજી કરવી ફરજ છે. અને જે હજી તેણે નાનપણમાં કીધી છે તે નફિલ છે. (હી. છ. ૧ લી)

૩ મસઅલો. આંધળી ઝોરત (અથવા મરદ) પર હજી કરજ નથી પછી ગમે તેવી માલદાર કેમ ન હોય. (હી. છ. ૧લી)

૪ મસઅલો. જ્યારે કોઈના ઉપર હજી ફરજ થઈ ગયો ત્યારે તરતજ તેજ વરસે હજી કરવી (તેના ઉપર) વાજે છે. વગર ક્યારે વાર લગાડવી અને એમ વિચારવું કે હજી ઉમ્મર ઘણી બાકી છે, ફરી કોઈ વરસે કરી લેશું એ દુરસ્ત નથી. ફરી એ ચાર વરસ પછી પણ જે હજી કરશે તો અદા તો થશે પણ (વાર લગાડવાથી) ગુનેગાર થશે. (હી. છ. ૧ લી)

૫ મસઅલો. હજી કરવાને વાસ્તે રસ્તામાં પોતાના ઘણી અથવા મહરમ (કે જેની સાથે કદી પણ નિઃશ્ક કરવું શરીરચતમાં દુરસ્ત નથી તે) નું સાથે હોવું પણ જરૂરી છે. તે (મહરમ) ને સાથે લીધા વગર હજીને વાસ્તે જવું દુરસ્ત નથી. પણ મક્કા શરીફથી જે એટલે દુર રહેતી હોય કે તેણીના ઘરથી મક્કા શરીફ સુધી ત્રણ મનઝિલ નહિ થતી હોય તો ઘણી અથવા મહરમને સાથે લીધા વગર જવું પણ દુરસ્ત છે. (દુ. મુ. છ. ૨)

૬ મસઅલો. જે તે મહરમ નાગાલેગ (નાની ઉમ્મરનો) અથવા એવો બેદીન (ખરાબ ચાલનો) હોય કે મા કે બેન વિગેરેને વાસ્તે પણ તેના પર ભરોસા નહિ રખાય તો તેની સાથે જવું પણ દુરસ્ત નથી. (હી. છ. ૧લી)

૭ મસઅલો. સાથે જવા વાસ્તે જ્યારે કોઈ મહરમ મળી જાય ત્યારે હવે જે ઘણી પોતાની ઘણીઆણીને હજી કરવા જવાને રોકાણ કરે તો એ વાત ઘણીને જાય નથી. જે ઘણી રોકાણ કરે તો પણ તેની વાત માને નહિ અને ચાલી જાય. (હી. છ. ૧ લી)

૮ મસઅલો. જે છોકરી હજી ગુવાન થઈ નથી પણ ગુવાનીને લગભગ પાસે પહોંચી છે

તેને પણ શરએ શરીફ ઠેરવેલા મહરમ વગર જવું દુરસ્ત નથી. તેમજ ગેર મહરમ સાથે જવું પણ તેણીને જાય નથી. (હી. છ. ૧ લી)

૯ મસઅલો. જે મહરમ તેણીને હજી કરાવવા વાસ્તે લઈ જાય તેનો તમામ ખર્ચો તેના પરજ વાજે છે; જે કંઈ ખર્ચ થાય તે દીએ. (હી. છ. ૧ લી)

૧૦ મસઅલો. જે આખી ઉમ્મર એવો મહરમ નહિ મળ્યો જેની સાથે સફર કરી શકે તો હજી નહિ કરવાનો ગુનો થશે નહિ. પણ મરતી વખતે એવી વસીયત કરી જવી વાજે છે કે મારા તરફથી હજી કરાવશો. મરી જવા પછી તેના વારસો તેણીનાજ માલમાંથી કોઈ માણસને ખર્ચો દબાને મોકલે કે તે જાહેરે તે મુઝદાના તરફથી હજી કરીને આવ. તેથી કરીને તેના માથાપરથી હજી ઉતરી જશે. અને એ હજીને જે બીજાના તરફથી કરવામાં આવે છે હજીને અદલ કહે છે. (હી. છ. ૧ લી)

૧૧ મસઅલો. જે કોઈને માથે હજી ફરજ હોય અને તેણીએ સુસ્તી કરીને વાર લગાડી દીધી પછી તે આંધળી થઈ ગઈ અથવા એવી મંદી પડી ગઈ કે બિલકુલ સફર કરવા લાયક રહી નહી, તો તેણીને પણ હજીને અદલની વસીયત કરી જવી જોઈએ. (શામી. છ. ૨)

૧૨ મસઅલો. જે તેણી એટલું માલ છોડીને મરી ગઈ કે કરજને વિગેરે દેતાં ત્રીજા ભાગમાંથી હજીને અદલ કરાવી શકીએ છીએ, ત્યારે તો વારસો ઉપર તેણીની વસીયતનું પુરું કરવું, અને હજીને અદલ કરાવવું વાજે છે, અને જે માલ થોડો હોય કે જેથી માલના ત્રીજા ભાગમાંથી હજીને અદલ નહિ થઈ શકે તો હોય તો તેણીનો વસી હજી કરાવે નહિ પણ જે

x મતલબ એ છે કે જે શહેર કે ગામમાં રહે છે ત્યાંથી નહીં કરાવે. પરંતુ જે શહેરથી તેટલા માલમાં હજી માટે કોઈ જઈ શકે ત્યાંથી મોકલી દે. અને તે માલ જેની વસીયત કરી છે એટલો છે કે તેટલામાં જઈથી હજી માટે જઈ શકે તો વાલીને જોઈએ કે રૂપિયા કોઈ જનાર હાથને સાથે જઈ પહોંચાડે કે ત્યાંથી કોઈને હજીને અદલ માટે ગોઠવણ કરી લે.

એમ કરે કે મુરદાના માલનો ત્રીજો ભાગ દીએ અને તે ઉપરાંત જેટલો વધુ ખર્ચ થાય તે પોતે ઈ દીએ, તો અલખન હજારે બદલ કરાવી શકે છે. સાર એ કે મુરદાના માલમાંથી ત્રીજો ભાગ કરતાં વધુ દીએ નાહ પણ જે તેણીના તમામ વારસો પોતાની ખુશીથી રાજી થઈ ગય કે અમે પોતાનો હિસ્સો લેશું નહિ તમે હજારે બદલ કરાવી દો તો ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે ખર્ચવું પણ જાય છે. પણ નાખાલેગ વારસોની રગનો શરમે શરીરમાં કંઈ ભરેસો નથી. તેથી કરીને તેઓનો હિસ્સો બિલકુલ નહિ લીએ. (દુ. મુ. છ. ૨)

૧૩ મસઅલો. જે તેણી હજારે બદલની વસીયત કરીને મરી ગઈ પણ માલ એકો હતો તેથી કરીને ત્રીજા ભાગમાં હજારે બદલ થઈ શક્યો નહિ, અને ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે ખર્ચવાને વારસોએ ખુશી સાથે કમુલ રાખ્યું નહિ, તેથી કરીને હજાર કરાવવામાં આવ્યો નહિ, તો તે એચારી પર કોઈ તરેહનો ગુના નથી. (દુ. મુ. છ. ૫)

૧૪ મસઅલો. સૌ વસીયતનો એજ હુકમ છે. તેથી જે કોઈના ઉપર ઘણા રોજા અને નમાઝો કઠા થયલાં બાકી હતાં; અથવા ઝકાત બાકી હતી, અને વસીયત કરીને મરી ગઈ તો માત્ર માલના ત્રીજા ભાગમાંથી એ સૌ કંઈ કરવામાં આવશે. ત્રીજા ભાગ કરતાં વધારે, વારસોની મનની ખુશી વિના ખર્ચવું જાય નથી, અને એનું ખયાન પહેલાં પણ આવી ગયું છે. (દુ. મુ. છ. ૫)

૧૫ મસઅલો. તેણીની વસીયત વગર તેણીના માલમાંથી હજારે બદલ કરાવવું દુસ્ત નથી. પણ જે તમામ વારસો ખુશીથી કમુલ રાખે તો જાય છે. અને ઈ. અલ્લાહ ફરજ હજાર અદા થઈ જશે. પણ નાખાલેગની રગ આપવી માતખર નથી. (શામી. છ. ૨)

૧૬ મસઅલો. જે તે બોરત હદમાં હોય તો હદ છોડીને હજાર વાસ્તે જવું દુસ્ત નથી. (દુ. મુ. છ. ૫)

૧૭ મસઅલો. જેની પાસે મકકે જઈ આવવા જેટલો ખર્ચો હોય, અને મદીના શરીફ જવાનો ખર્ચ ન હોય તેને માથે હજ ફરજ છે. કેટલાક લોકો સમજે છે કે જ્યાં સુધી મદીના શરીફનો ખર્ચો પણ પાસે નહોતો ત્યાં સુધી જવું ફરજ નથી એ તદ્દન ખોટો વિચાર છે. (દુ. મુ. છ. ૨)

૧૮ મસઅલો. એદરામમાં ચોરતને મોંઢકવા વાસ્તે ડુગડું મોંથી લગાડવું દુસ્ત નથી. આજકાલ એ કામ વાસ્તે એક જાણીવાળો પંખો વેચાતો મળે છે; તેને ચહેરા ઉપર બાંધી લેવું જોઈએ, અને આંખો આગળ જાળીને રાખે તેના ઉપર ખુરકો પડેલો રહે એ દુસ્ત છે. (હી. છ. ૧૬)

૧૯ મસઅલો. હજના બાકી મસઅલોએ હજ કીધા વગર સમજી શકાય તેવા નથી, તેમજ યાદ રાખી શકાય તેવા પણ નથી, અને જ્યારે હજ કરવા જઈએ છીએ ત્યારે ત્યાં મોઅલ્લિમ લોકો સડી શીખાડી દે છે તેથી લખવાની જરૂર જણાઈ નહિ. તેમજ ઉમરાની રીત પણ ત્યાં જવથી માલમ પડી જાય છે.

મદીના શરીફની જિયારતનું ખયાન.

જે શકિત હોય તો હજ પછી અથવા હજ પહેલાં મદીનએ મુનવ્વરામાં હાજર થઈને જનાય રસુલે મકમૂલ સલ્લલ્લાલ્હે અલ્લેહે વસલ્લમના રોજા મુયારક અને મસજીદે નખવીની જિયારતથી ખરકત લાસેલ કરે એને વાસ્તે રસુલે મકમૂલે (સલ.) ફરમાવ્યું છે કે “જે માણસે મારી વફાત પછી મારી જિયારત કીધી તેને તેજ ખરકત મલશે જેવી કે મારી જાંઘીમાં કોઈએ જિયારત કીધી.” અને એ પણ ફરમાવ્યું છે કે “જે માણસ ફક્ત હજ કરે અને મારી જિયારતે નહિ આવે તેણે મારી સાથે મોટી એમરવ્વતી કીધી” અને એ મસીદ (મસજીદે નખવી) ને વાસ્તે આપે (સલ.) ફરમાવ્યું છે કે “જે માણસ એમાં એક નમાઝ પઢશે તેને પચાસ હજાર નમાઝો પઢવા જેટલો સવાબ મળશે.” અલ્લાહ તઆલા આપણને સફીને એ

દોલત નસીબ કરે અને નેક કામોની તોરીક ધનાયત કરે, આમીન ચારખ્વલ આલમીન. (દ. મુ. જ. ૨)

મન્નત (માનતા) માનવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. કોઈ કામપર ઇઆદત * કરવા વાસ્તે કોઈ નઝર માની, ફરી તે કામ પૂરું થઈ ગયું કે જેને વાસ્તે મન્નત માની હતી તો હવે મન્નતનું પૂરું કરવું વાજેબ છે. જે મન્નતને પુરી નહિ કરે તો બલુજ ગુનો થશે. પણ જે કોઈએ ખોટી મન્નત લીધી હોય જે શરેશરીફની રૂએ માતખર નથી તો તેનું પૂરું કરવું વાજેબ નથી જેમકે અમે આગળ બયાન કરીશું. (દ. મુ. જ. ૩)

૨ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે આ અસ્લાહ તઆલા જે માફ ફલાણું કામ થઈ ગય તો પાંચ રોઝા રાખીશ, તો જ્યારે કામ થઈ જશે ત્યારે પાંચ રોઝા રાખવા પડશે. અને જે કામ નહિ થયું તો રાખવા પડશે નહીં. જે ફક્ત એટલુંજ કહ્યું કે પાંચ રોઝા રાખીશ તો તેને અખત્યાર છે જેમકે તો પાંચ રોઝા લગોલગ એક સાથે રાખે અને જેમકે તો એકેકે બંધ કરીને પુરા કરી લીએ. અને વાતો દુરસ્ત છે, અને જે નઝર માનતી વખતે એમ કહી દીધું કે પાંચ રોઝા લગોલગ રાખીશ, અથવા દિવમાં એવી નૈયત ટાંધી ત્યારે તો સા એક સાથેજ રાખવા પડશે. જે વચ્ચે એકાદ છુટી ગય તો ફરીથી રાખે. (દ. મુ. જ. ૨)

૩ મસઅલો. જે એમ કહ્યું કે જુઝ્માના રોઝો રાખીશ અથવા મોહરમની પહેલી તારીખથી દશમી તારીખ સુધી રોઝા રાખીશ તો ખાસ જુઝ્માને હાડે રોઝો રાખવો વાજેબ નથી, અને મોહરમની ખાસ તેજ તારીખોમાં રોઝા રાખવા વાજેબ નથી, જ્યારે ચાહે ત્યારે દશ રોઝા રાખી લીએ. પણ દશે દશ રોઝા લગોલગ રાખવા પડશે

પછી ગમે તો મોહરમમાં રાખે અને ચાહે તો કોઈ ખીગ્ન મહીનામાં, સા જાયઝ છે. તેમ જ જે એમ કહ્યું કે “જે આજે માફ કામ થઈ ગય તો કાલે જ રોઝો રાખીશ ત્યારે પણ તે ચાહે ત્યારે રાખી શકે છે. (દ. મુ. જ. ૨)

૪ મસઅલો. કોઈએ નઝર માનતી વખતે એમ કહ્યું કે મોહરમના મહિનાના રોઝા રાખીશ તો મોહરમના આખા મહિનાના રોઝા લગોલગ તેણીને રાખવા પડશે. જે વચ્ચે કોઈ સખખને લીધે પાંચ દશ રોઝા છુટી ગય તો તેના બદલામાં તેટલા રોઝા ખીગ્ન રાખી લીએ. સા રોઝા ફરીથી રાખે નહિ, અને તેણી એમ પણ કરી શકે છે કે તે નઝરના રોઝા ખાસ મોહરમમાં નહિ રાખતાં ખીગ્ન કોઈ મહીનામાં રાખે. પણ લગોલગ રાખવા જેમકે. (દ. મુ. જ. ૨)

૫ મસઅલો. કોઈએ માનતા લીધી કે મારી ખાવાઈ ગયલી વસ્તુ મળવાથી હું આઠ રકાત નમાઝ પઢીશ. તો તેના મળી જવાથી આઠ રકાત નમાઝ પઢવી પડશે. ગમે તો એક સાથેજ આઠ રકાતની નૈયત બાંધી લીએ. અથવા ચાર ચારની નૈયત કરે, અથવા બેબેની, સાનો તેને અખત્યાર છે. અને જે ચાર રકાતની માનતા લીધી તો ચારે રકાત એકજ સલામે પઢવી પડશે બધે રકાત જુદી જુદી પઢવાથી માનતા પુરી થશે નહીં. (શામી. જ. ૧ લી.)

૬ મસઅલો. કોઈએ એક રકાત પઢવાની મન્નત માની તો પુરી એ રકાત પઢવી પડશે. જે ત્રણ રકાતની મન્નત કરે તો પુરી ચાર અને જે પાંચ રકાતની નઝર માને તો પુરી છ રકાતો પઢે એવીજ રીતે વધુ ગણતરીના હુકમ છે (દ. મુ. જ. ૨)

૭ મસઅલો. એવી રીતે માનતા માની કે દશ રૂપીયા ખેરાત કરીશ, અથવા એક રૂપીયા ખેરાત કરીશ, તો જેટલા કુલ્લા હોય તેટલાજ ખેરાત કરે. જે એમ કહ્યું કે પચાસ રૂપીયા ખેરાત કરીશ. અને તેના પાસે તે વખતે માત્ર દશ રૂપીયા જેટલાજ સંગ્રેગ છે, તો દશ રૂપીયાજ દેવા પડશે. પણ જે દશ રૂપીયા ઉપરાંત કંઈ

* એવી શરતે કે તે ઇઆદત એવા પ્રકારની હોય કે જેનું કરવું કોઈ પણ વખતે ફરજ અથવા વાજેબ થાય છે.

માલ રાય રચીયું પણ હોય તો તેની કીમત પણ તેજ મન્નતમાં સાથે ગણી લેવી પડશે. તેનો દાખલો એમ સમજો કે દશ રૂપિયા રોકડા છે, અને સૌ માલ અસખ્યા પંદર રૂપિયાનો છે. એ સૌ મળી પચીસ રૂપિયા થયા. ત્યારે ફક્ત પચીસ રૂપિયા ખેરાત કરવા વાળેય છે. તેથી વધારે કરવા વાળેય નથી. (દ. મુ. શામી ૭. ૩)

૮ મસઅલો. જો એમ મન્નત માની કે દશ ગરીબોને ખવડાવીશ ત્યારે જો મનમાં એવો વિચાર હોય કે એક વખત ખવડાવીશ અથવા બે વખત ખવડાવીશ ત્યારે તો એવીજ રીતે ખવડાવે. અને જો કંઈ મનમાં ધાર્યું નથી તો દશ ફકીરોને બે વખત ખવડાવે. અને કાચું અનાજ દીએ તો તેમાં પણ એજ વાત છે કે જો મનમાં કંઈ વીચાર કાઢ્યા નહોતો તો દરેકને એટલું દીએ કે જેટલું અમે ફિત્રના સદકામાં બયાન કર્યું છે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૯ મસઅલો. જો એમ કહ્યું (નઝર માની) કે એક રૂપિયાની રોટલી ફકીરોને બહેંચીશ તો તેને અપ્પત્યાર છે કે ગમે તો એક રૂપિયાની રોટલી દીએ અને ગમે તો એક રૂપિયાની કોઈ બીજી ચીજ, અથવા એક રૂપિયા નગદ દીએ. (દ. મુ. ૭. ૩)

૧૦ મસઅલો. કોઈએ એમ કહ્યું કે દશ રૂપિયા ખેરાત કરીશ દરેક ફકીરને એકએક રૂપિયા દઈશ પછી દસે દસ રૂપિયા એકજ ફકીરને દઈ દીધા તો પણ ગતયજ છે. દરેક ફકીરને એક એક રૂપિયા દેવા વાળેય નથી. જો દશ રૂપિયા વીશ ફકીરોને દીએ તો પણ ગતયજ છે. અને જો એમ મન્નત માની હોય કે દશ રૂપિયા દસ ફકીરોમાં ખેરાત કરીશ ત્યારે પણ જો તે ચાહેતો દસને દીએ અને ગમેતો દશ કરતાં વધારે ફકીરોને દીએ. (દ. મુ. ૭. ૩)

૧૧ મસઅલો. જો એમ કહ્યું કે દસ નમાઝીઓને અથવા દશ હાફેઝોને ખવડાવીશ; તો દસ ફકીરોને ખવડાવે પછી તેઓ ગમે તો નમાઝી કે હાફેઝ હોય અથવા નહિ હોય (દ. મુ. ૭. ૩)

૧૨ મસઅલો. કોઈએ એમ કહ્યું કે મકકામાં દસ રૂપિયા ખેરાત કરીશ તો મકકામાંજ ખેરાત કરવા વાળેય નથી. જ્યાં જોઈએ ત્યાં ખેરાત કરે. અથવા એમ કહ્યું હતું કે જુમ્માને દલાડે ખેરાત કરીશ અને ફલાણા ફકીરને દઈશ તો, જુમ્માનેજ દલાડે ખેરાત કરવી અને તેજ ફકીરને દેવી કંઈ જરૂરી નથી. તેમજ એક રૂપિયા ખાસ ઠેરવ્યો અને કહ્યું કે એજ રૂપિયો અલ્લાહની રાહમાં દઈશ, તો ખાસ તેજ રૂપિયો દેવાની કંઈ જરૂર નથી. ગમે તે દીએ અથવા તેટલુંજ બીજુ કંઈ દીએ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૩)

૧૩ મસઅલો. એવી રીતે જો મન્નત માની કે જુમ્મા મસીદમાં નમાઝ પઢીશ અથવા મકકા શરીફમાં નમાઝ પઢીશ, ત્યારે પણ તેની મરજીમાં આવે ત્યાં (મસીદમાં કે ઘરમાં નમાઝ) પઢી લીએ. (શામી ૭. ૩)

૧૪ મસઅલો. કોઈએ એમ કહ્યું કે જો મારો બાઈ સારો થઈ જશે તો એક બકરી ઝુબેદ કરીશ અથવા એમ કહ્યું કે એક બકરીનું ગોસ્ત ખેરાત કરીશ તો મન્નત થઈ ગઈ. જો એમ કહ્યું કે કુરબાની કરીશ તો કુરબાનીના દલાઝમાં જુબેદ કરવું જોઈએ. અને મચકુર અને હાલતોમાં તેનું ગોસ્ત ફકીરો તસવાય બીજા કોઈને દેવું અને પોતે ખાવું દુરસ્ત નથી. જેટલું પોતે ખાય અથવા પૈસાદારોને દીએ તેટલું ફરીથી ખેરાત કરવું પડશે. (દ. મુ. શામી ૭. ૩)

૧૫ મસઅલો. એક ગાય કુરબાની કરવાની મન્નત માની ફરી ગાય નહિ મળી તો સાત બકરીઓ (કુરબાની) કરી દીએ. (દ. મુ. શામી ૭. ૩)

૧૬ મસઅલો. એમ નઝર માનેલી કે મારો બાઈ (જે પરદેશમાં છે તે) આવે તો દસ રૂપિયા ખેરાત કરીશ. ફરી આવવાની ખબર સાંભળીને તેણીએ તેના આવવા પહેલાંજ રૂપિયા ખેરાત કરી દીધા તો મન્નત પુરી થઈ નહિ તેના આવ્યા પછી ફરીથી ખેરાત કરે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૧૭ મસઅલો. જે એવા કામ સાર મન્નત માની કે જે કામ થઈ જવાની ઉમેદ રાખે છે અને ઈચ્છા રાખતી હોય કે એ કામ થઈ જાય; જેમકે એમ કહે કે જે હું (માંદગીથી) સારી થઈ જઈશ તો એવી રીતે કરું. જે મારો બાપ તેના પર જે સુકદમો ચાસે છે તેનાથી છુટી જાય તો અથવા તેની નોકરી થઈ જાય તો એવી રીતે કરીશ. તો બ્યારે તે કામ થઈ જાય ત્યારે મન્નત પુરી કરે. અને જે એમ કહ્યું કે જે હું તારી સાથે વાત કરૂ તો એ રોજા રાખું અથવા એમ કહ્યું કે આજે હું નમાઝ નહિ પઢું તો એક રૂપીઆ ખેરાત કરું. ફરી તેની સાથે વાત કાઢી અથવા નમાઝ નહિ પઢી તો ચાહે તો કસમનો કફરો દોઝ, અને ચાહે તો એ રોજા રાખે, અને એક રૂપીઆ ખેરાત કરે. તેને અખત્યાર છે. (દુ. મુ. શામી. છ. ૩)

૧૮ મસઅલો. મન્નત માની કે હજાર વખતે હરફ શરીફ પઢીશ. અથવા હજાર વખતે કલમો પઢીશ. તો મન્નત થઈ ગઈ અને પઢવું વાળેય થઈ ગયું અને જે કહે કે હજાર વખતે સુબહાનદજાહ પઢીશ અથવા હજાર વખતે લાહૌલ પઢીશ તો મન્નત થઈ નહિ અને પઢવું વાળેય નથી. (દુ. મુ. છ. ૩)

૧૯ મસઅલો. મન્નત માની કે હસ કરાને શરીફ ખતમ કરીશ અથવા એક પારો પઢીશ તો મન્નત થઈ ગઈ. (શામી. છ. ૩)

૨૦ મસઅલો. એવી મન્નત માની કે અમુક કામ થઈ જાય તો મોવુદ પઢાવીશ તો મન્નતજ થઈ નહિ. અથવા મન્નત કાઢી કે ફલાણું કામ થશે તો ફલાણા પીરની કબર પર ચાદર ચઢાવીશ (અથવા ગિલાફ ચઢાવીશ) તો એ મન્નત નહિ થઈ. અથવા શાહ અબદુલક સાહેબ (રદ્દીલીવાળા રહ.)નો તોશા માન્યો, અથવા ત્રણ મણની દેગ, અથવા સૈયદ કબીર (રહ.)ની ગાય માની, અથવા મરહૂમમાં ગુલગુલા ચઢાવવાની અને અલ્લાહપાકનાં તાક ભરવાની મન્નત (જેમકે હિંદુસ્તાનમાં માનવાનો રિવાજ છે) માની અથવા

બહે પીર સાહેબ (રહ.)ની અગ્યારમીની મન્નત માની તો એ મન્નત સહીદ નથી (અલકે એમાં કેટલીક એક તો શીક છે તેનું પુરું કરવું વાળેય નથી). (દુ. મુ. શામી. છ. ૨)

૨૧ મસઅલો. મોઝા મુશકિલ કુશાનો રોઝા, આસખીખીનું ફૂંડું, એ સૌ તદ્દન ખોટી વાતો અને આતેલ કામો છે. અને મુશકિલ કુશાનો અથવા કોઈ પણ વસ્તી પેગંબર, છત, ફરિસ્તાનો રોઝા રાખવા, અથવા તેની મન્નત માનવી શિક છે. (દુ. મુ. શામી. છ. ૨)

૨૨ મસઅલો. એવી મન્નત માની કે ફલાણી મરહૂમ પુટી પડી છે તેને બંધાવી દઈશ. અથવા ફલાણું પુત્ર બંધાવી દઈશ. તો એ મન્નત પણ સહીદ નથી, તેને માથે કંઈ વાળેય થયું નથી. (શામી. છ. ૩)

૨૩ મસઅલો. જે એમ કહ્યું કે મારો બાઈ સારો થઈ જાય તો નાચ કરાવીશ, અથવા વાગું વગાડાવીશ, અથવા હુમનીયા ગવાડીશ, (અથવા દોલત વગાડીને રત જગા કરીશ.) ત્યારે એ મન્નત (કબીરો) ગુનો છે. સારા બધા પક્કી એમ કરવું જનયજ નથી. (દુ. મુ. છ. ૩)

૨૪ મસઅલો. અલ્લાહ તઆલા સિવાય બીજા કોઈની મન્નત માનવી જેમકે એમ કહેવું કે એ બહે પીર (રહ.) જે મારું કામ થઈ જાય તો હું તમારે વાસ્તે ફલાણું કામ કરીશ, અથવા કબરો અને મઝારો પર (મન્નત માનવા અને જે કબર વાળાઓથી મદદ માંગવા) જવું, અથવા જ્યાં છન્નો રહેતા હોય ત્યાં જવું અને મદદ માંગવી, હરામ અને શીરક છે. એટલુંજ નહિ પણ એ મન્નતની ચીઝનું ખાવું પણ હરામ છે. અને કબરો પર જવાની ઝોરતો વાસ્તે (હઝરત નખી (સલ.) ની કબર સિવાય હદીસમાં મનાઈ આવેલી છે, હઝરતે (સલ.) એવી ઝોરતો પર લખ્યત કાઢી છે. (શામી. છ. ૧ લી)

કસમ ખાવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. વગર જરૂરતે વારંવાર કસમ ખાવી ખુરી વાત છે, એમાં ખુદ પાકના નામની

ધણીજ દલકાર્થ અને ખેતરજતી થાય છે. જ્યાં સુધી બની શકે ત્યાંસુધી સાચી વાત ઉપર પણ કસમ નહિ ખાધી જોઈએ.

૨ મસઅલો. જેણે અસ્લાહ તઆલાની કસમ ખાધી અને એમ કહ્યું અસ્લાહ કસમ, ખુદા કસમ, ખુદાની ઈજ્જત અને જલાલની કસમ, ખુદાની યુઝુર્ગી અને મોટાઈની કસમ, તો કસમ થઈ ગઈ; હવે તેનાથી વિરુદ્ધ કરવું જાયજ નથી. જે ખોદાનું નામ નહિ લીધું ફક્ત એટલુંજ કહી દીધું કે હું સમ ખાઉં છું કે ફલાણું કામ નહિ કરીશ ત્યારે પણ કસમ થઈ ગઈ. (દ. મુ. ૭. ૩)

૩ મસઅલો. જે કહે કે ખોદા ગવાલ છે, ખોદાને ગવાલ કરીને કહું છું, ખોદાને લાઝર જાણીને કહું છું ત્યારે પણ કસમ થઈ જશે. (લી. ૭. ૧ લી)

૪ મસઅલો. કુરઆનની કસમ, ફલામુ-સ્લાહની કસમ; કલામે મહદની કસમ ખાધને કંઈ વાત કાઢી તો કસમ થઈ ગઈ. * અને જે કલામે મઅહદને લાથમાં લઈને અથવા તેપર લાથ મુકાને કંઈ વાત કાઢી પણ કસમ નહિ ખાધી ત્યારે કસમ થઈ નહિ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૩)

૫ મસઅલો. જે એમ કહે કે ફલાણું કામ કરું તો * એમિન થઈને મરું. મરતી વખતે ઈમિન મરીમ નહિ થાય, એમિન થઈ જાય; અથવા એમ કહ્યું કે જે ફલાણું કામ કરું તો હું મુસલમાન નહિ, ત્યારે કસમ થઈ ગઈ. તે (કહેલી) વાતથી જે ઉલટું કરશે તો (કસમનો) કફારો દેવો પડશે, અને ઈમિન જશે નહિ. (લી. ૭. ૧ લી)

૬ મસઅલો. જે તે કામ કાઢું ÷ હોય તો લાથ ટુટી જાય, દીઠા (ઝાળા) ટુટે, કોઢી થઈ જાય. બદન ટુટી નીડળે, ખોદાનું ગજળ્ય ટુટી

* પરંતુ એવી કસમ ખાવા, માટે કુછાઓ (રહ) એ મનાઈ કરી છે.

÷ પણ એવી કસમથી ધણુજ જાયવું જોઈએ અને કાંઈ એવી કસમ ખાવી નહીં જોઈએ.

પડે, આસમાન ફાટીને પડી જાય, દાણાદાણાની મોહતાજ થઈ જાય, ખોદાની માર પડે ખોદાની શીટકાર પડે, જે ફલાણું કામ કરું તો સુવ્વર ખાઉં, મરતી વખતે કલમો નસીમ નહિ થાય, કેયામતને દહાડે ખોદા અને રસૂલની સામે મોં કાળું થાય. એ વાતોથી કસમ થતી નથી. મય-કુર વતોમાંથી કોઈ વાત કહીને પછી તેથી ઉલટું કામ કર્યું હોય તો કફારો દેવો પડશે નહિ. (દ. મુ. ૭. ૩)

૭ મસઅલો. ખુદા શિવાય બીજા કોઈની કસમ ખાવાથી કસમ થતી નથી જેમ કે રસુ-લુસ્લાહ (સલ) ની કસમ. કાયાની કસમ, મારી આંખોની કસમ, મારી જુવાનીની કસમ, મારા લાથ પગની કસમ, મારા આપની કસમ, મારા અગ્નિની કસમ, મારા બ્લાલાઓની કસમ, તમારા માથાની કસમ, તમારા જનના સોગન, તમારા સોગન, મારા સોગન, એવી રીતે સોગન ખાધને જે તેથી ઉલટું કરે તો કફારો દેવો પડશે નહિ. પણ અસ્લાહ તઆલા શિવાય બીજા કોઈના પણ (પછી તે રસુલ હોય, નબી, વલી, જાસ, કુતુબ, છત, ફરીસ્તો, ખીર કે શહીદ) સમ એટલે સોગન ખાવા બહુજ મોટો ગુનો છે. હદીસે શરીફમાં એની બહુજ સખત મનાઈ આવેલી છે. અસ્લાહને છોડી બીજા કોઈના સોગન ખાવા એ શિક છે. એનાથી બહુજ ખયયું જોઈએ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૩)

૮ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે તારા ઘરનું ખાવું મને હરામ છે, અથવા એમ કહ્યું કે ફલાણી વસ્તુ મેં મારા પર હરામ કરી લીધી તો એમ કહેવાથી તે ચીજ હરામ થતી નથી. પણ એ કસમ થઈ ગઈ જે ખાશે તો કફારો દેવો પડશે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૯ મસઅલો. કોઈ બીજાના સોગન દેવાથી કસમ થતી નથી, જેમકે કોઈએ તમને કહ્યું કે તમને ખુદાના સોગન એ કામ જરૂર કરેલા. તો એ કસમ નહિ થઈ તેથી ઉલટું કરવું દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૦ મસઅલો. કસમ ખાખને તેની સાથે ધનશાઅસ્લાહ એ શાઅ કહી દીધો. જેમકે કોઈ એમ કહે કે ખુદાની કસમ ફલાણું કામ ધનશાઅસ્લાહ નહિ કરીશ તો કસમ થઈ નહિ. (હી. છ. ૧ લી)

૧૧ મસઅલો. જે કામ થઈ ગયું હોય તેને માટે જુડી કસમ ખાવી મોટો ગુનો છે. જેમકે કોઈએ નમાઝ પઢી નહિ હોય અને કોઈએ પુછ્યું તો કહી દીધું કે ખુદાના સોગંદ મેં નમાઝ પઢી લીધી. અથવા કોઈથી ગલાસ ટુટી ગયો હોય અને જયારે પુછવામાં આવ્યું ત્યારે કહ્યું કે ખુદાના સોગંદ મેં નહિ તોડ્યો; જાણી જાનને જુદા સોગંદ ખાધા તો તેના ગુનાનો કંઈ પાર નથી. અને તેનો કંઈ કફરો પણ નથી. હવે તો રાત અને દહાડો ખોદા પાકથી તોળા અસનગદાર કરીને પોતાના ગુનાહોની મારી માંગે એ સિવાય બીજું કંઈ થઈ શકતું નથી. અને જે ભૂલથી અથવા દગા ફટકામાં આવ્યાને જુડી કસમ ખાઈ લીધી તો, જેમકે કોઈએ કહ્યું કે ખોદાના સમ હજી ફલાણો માણસ આવ્યો નથી. અને પોતાના મનમાં આકસ રીતે તેમજ સમજતી હતી કે હું સાચા સમ ખાઈ રહેલી છું, પછી જાણાયું કે તે માણસ તે વખતે આવી ગયું હતું, ત્યારે એ સોગંદ માફ છે. એમાં ગુનો નહિ થશે અને કફરો પણ દેવો પડશે નહિ. (હી. છ. ૧ લી)

૧૨ મસઅલો. જે એવી વાતપર સમ ખાધા કે જે હજી થઈ નથી પણ હવે પછી થશે, જેમકે કોઈ કહે કે ખુદાના સોગંદ વરસાદ આજે વરસશે, અથવા ખોદાના સમ આજે મારો ભાઈ (અહાર ગામથી) આવશે. ફરી તે આવ્યો નહીં, અને વરસાદ વરસ્યો નહિ તો (કસમનો) કફરો દેવો પડશે. (હી. છ. ૧ લી)

૧૩ મસઅલો. કોઈએ સમ ખાધા કે આજે કુરાન જરૂર પઢીશ તો હવે કુરાન પઢવું વાજેગ્ય થઈ ગયું. નહિ પડશે તો ગુનો થશે. અને કફરો દેવો પડશે. અને જે કોઈએ સોગંદ

ખાધા કે ખોદાના સમ આજે ફલાણું કામ નહીં કરીશ ત્યારે હવે તે કામ કરવું દુસ્ત નથી. જે કરશે તો કસમ તોડવાનો કફરો દેવો પડશે.

૧૪ મસઅલો. કોઈએ ગુનાહ કરવાના સોગંદ ખાધા કે ખુદાના સમ આજે ફલાણીની ચીજ ચોરી લાવીશ, ખોદાના સમ આજે નમાઝ નહિ પઢીશ, ખોદાના સોગંદ મારા મા આપથી કદી બોલીશ નહિ. તો એવા વખતે કસમ તોડી નાંખવી વાજેગ્ય છે. સોગંદ તોડીને કફરો દેવો દીધો. નહિતો ગુનો થશે. (હ. મ. છ. ૩)

૧૫ મસઅલો. કોઈએ સમ ખાધા કે આજે હું ફલાણી ચીજ નહિ ખાઈશ. ફરી ભૂલથી ખાધી અને સમ વાદ નહિ રહ્યા અથવા કોઈએ જેર જુલમથી મંદા ચીરીને ખવાડી દીધી ત્યારે પણ કફરો દીધો. (હ. મ. છ. ૩)

૧૬ મસઅલો. ગુરુસામાં સમ ખાધા કે તને કદી એક પર્ષ પણ નહિ દર્શા. ફરી એક સવાફર કે એક ફાળીપો દર્શા દીધા ત્યારે પણ સમ ટુટી ગયા કફરો દીધો. (શામી. છ. ૩)

• કસમના કફરોનાં ગુનાન.

૧ મસઅલો. જે કોઈએ કસમ તોડી નાંખ્યા તો તેનો કફરો એ છે કે હશ મોહતાજેને એ વખતે ખવાડે અથવા કાંચા અનાજ દીધો અને દરેક ફકરને અંગ્રેજી તોલથી પોણી અંસર અધોગ્ર થકે દેવા જોઈએ. પણ ગચાવને વાસ્તે અંસર થકે પુરા દર્શા દીધો (અંસર આપણે ત્યાંના ચાર શેર). અને જે જવ આપે તો એથી ગમણા (આડશેર) આપે. બાકી સૌ રીત ફકર ખવડાવવાની તોજ છે જે રોજાના કફરોનાં ગુનાનમાં આવી ગઈ. અથવા હશ ફકરોને લુંગડું પેદરાવે. દરેક ફકરને એટલું મોટું લુંગડું દીધું જેથી તેના શરીરનો વધારે ભાગ દંઝાઈ ગય. જેવી કે ચાદર અથવા બહુજ લાંબો કુડો દર્શા દીધા તો કફરો અદા થઈ ગયો. પણ તે કપડું બહુ પુરાતું હોયું જોઈએ નહિ. જે દરેક ફકરને અંકેક લુંગી અથવા અંકેક ઈંતર દર્શા દીધો તો કફરો અદા થયો નહિ. અને જે લુંગીની સાથે

કુડતો પણ હોય તો અદા થઈ જશે. એ બેહર વાતોમાં તેને અખત્યાર છે; નેઈએ તો લુગડું દીએ અને નેઈએ તો ખાવું ખવાડી દીએ. બન્ને તરેલથી કફકારો તો અદા થઈ જશે. અને એ હુકમ જે બ્યાન થયો એ ત્યારે છે કે જ્યારે મરહને લુગડું દીએ. અને ને કાઈ ગરીબ ઓર-તને કપડું દીએ તો એટલું મોટું હોવું નેઈએ કે આખું બદન ઢંકાય. અને તેનાથી નમાઝ પઢી શકે. એથી ઓછું હશે તો કફકારો અદા થશે નહિ. (દ. મુ. શામી. ૭. ૩)

૨ મસઅલો. ને કાઈ એવી ગરીબ હોય કે નહિ ખાવું ખવાડી શકતી અને નહિ લુગડું હા શકતી તો લગોલગ ત્રણ રોઝા રાખે. ને જુદા જુદા રાખશે અને ત્રણ રોઝા પુરા કરશે તો કફકારો અદા થશે નહિ. ત્રણે રોઝા લગોલગ એક પછી એક રાખવા નેઈએ. ને એ રોઝા રાખ્યા પછી કાઈ કિસ્સે લીધે વચ્ચે એક રોઝો છુટી ગયો તો હવે ફરીથી ત્રણે રાખે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૩ મસઅલો. કસમ તોડવા આગળજ કફકારો નેઈ દેવો. અને તે પછી કસમ તોડી નાંખી તો કફકારો થયો નહિ. હવે કસમ તોડ્યા પછી ફરીથી કફકારો દેવો નેઈએ. અને જે કંઈ (પેલ્લાં) કફકારને હાં ચુકા છે તેને પાછું (તેઓ પાસેથી) લેવું દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૩)

૪ મસઅલો. કાઈએ ઘણી વખત કસમ ખાધી એક વખતે કલયું ખાદના સમ ફલાણું કામ નહિ કરીશ. તે પછી ફરી કલયું ખાદના સોગન ફલાણું કામ નહિ કરીશ, તેજ દલાંડ (એમ ઘણી વખત) કલયું અથવા બીજે કે ત્રીજે દલાંડે; સાર એકે એવીજ રીતે ઘણી વખતે કલયું અથવા એમ કલયું ખાદના સમ, અલ્લાહના સમ કલામુલ્લાહના સોગન, ફલાણું કામ જરૂર કરીશ. ફરી તે કસમ તોડી નાંખી ત્યારે એ સૌ કસમોનો એકજ કફકારો દીએ. (દ. મુ. ૭. ૩)

૫ મસઅલો. કાઈને માથે કસમના ઘણા કફકારો એકઠા થઈ ગયા તો પ્રખ્યાત મત પ્રમાણે

દરેકને વાસ્તે જુદો કફકારો દેવો નેઈએ. ને પોતાની છંદગીમાં નહિ દીએ તો મરતી વખતે વસીયત કરી જવી વાજેબ છે.

૬ મસઅલો. કફકારામાં તેજ ગરીબોને લુગડાં અથવા ખાવું દેવું દુરસ્ત છે જેઓને કે ઝકાત દેવી મનયજ છે. (દ. મુ. ૭. ૩)

ધરમાં જવાના સમ ખવાનું બ્યાન

૧ મસઅલો. કાઈએ સમ ખાધા કે હું કદી પણ તારે ઘેર જઈશ નહિ. ફરી તેના કિમરા ઉપર કિમી થઈ ગઈ, અથવા આરણા આગળના છગન (પંડાલ) નીચે કિમી રહી પણ અંદર દાખેલ થઈ નહિ તો સમ ટુટી નહિ. અને ને આરણાની અંદર ચાલી ગઈ તો સમ ટુટી ગયા.

૨ મસઅલો. કાઈએ સમ ખાધા કે એ ઘરમાં નહિ જઈશ ફરી જ્યારે તે ઘર પડી જઈને તદ્દન ખરિઝેર થઈ ગયું ત્યારે તેમાં ગઈ તોપણ સમ ટુટી ગયા. અને ને તે જગ્યા તદ્દન મેદાનજ થઈ ગઈ ચાખી જમીનજ રહી ગઈ અને તે ઘરની કંઈ નિશાની પણ રહી નહિ; અથવા તે જગ્યાએ કાઈએ ખેતર કીધું, અથવા કાઈએ મરીદ બંધાવી, કે બગીચા બનાવ્યો ત્યારે તેમાં ગઈ તો કસમ ટુટી નહિ. (દી. ૭. ૧ લી)

૩ મસઅલો. સમ ખાધા કે આ ઘરમાં હું જઈશ નહિ. ફરી જ્યારે તે ઘર પડી ગયું અને ફરીથી બંધાવાયું ત્યારે તેમાં ગઈ તો સોગન ટુટી ગયા. (દી. ૭. ૧ લી)

૪ મસઅલો. કાઈએ સમ ખાધા કે તારે ઘેર હું નહિ આવીશ. ફરી ધાબું ઓળંગીને આવી અને છાપરાપર કિમી રહી તો કસમ ટુટી ગઈ, અગરને તે નીચે કિતરે નહિ. (દી. ૭. ૧ લી)

૫ મસઅલો. કાઈએ ઘરમાં બેઠાં બેઠાં સોગન ખાધા કે હવે અહિં કદી નહિ આવીશ તે પછી ઘોડી વાર બેસી રહી તો કસમ ટુટી નહિ. પછી ગમે તેટલા દલાણ ત્યાં કેમ નહિ બેસી રહે. જ્યારે બાહરે જઈને ફરી આવશે ત્યારે સમ ટુટી જશે. અને ને કસમ ખાધી કે આ લુગડું કદી નહિ પેલરીશ, એમ કહી

તરતજ ઉતારી કાઢ્યું તો કસમ દુટશે નહિ. અને જે તરતજ નહિ ઉતાર્યું કેટલીક વાર પેહરી રાખ્યું તો કસમ દુટી ગઈ. (હિ. જી. ૧ લી)

૬ મસઅલો. સમ ખાધા કે એ ઘરમાં કદી રહીશ નહિ. પછી તરતજ તે ઘરમાંથી સામાન ઉઠાવી લઈ જવાનો બહોબસ્ત કરવો શરૂ કરીશ તો કસમ નહિ દુટી. અને જે તેજ વખતે સામાન ઉઠાવવો શરૂ નહિ કરીશ પણ કેટલી વાર થોભી ગઈ તો કસમ દુટી ગઈ. (હિ. જી. ૧ લી)

૭ મસઅલો. સોગન ખાધા કે હવે તારા ઘરમાં પગ મેલીશ નહિ. ત્યારે તેનો અર્થ એ થયો કે હું આવીશ નહિ. જે તે પાલખીમાં સવાર થઈને આવશે, અને ઘરમાં તેજ પાલખી પર બેસી રહેશે, પગ ભાંયપર મુકશે નહિ ત્યારે પણ સોગન દુટી ગયા. (દ. મુ. જી. ૩)

૮ મસઅલો. કાઠિએ સોગન ખાઈને કહ્યું કે તારે ઘેર કાઠિપણુ વખતે જરૂર આવીશ. ફરી તેણીથી આવવાનું બની શક્યું નહિ. ત્યારે જ્યાં સુધી જીવતી છે ત્યાં સુધી કસમ દુટશે નહિ. મરતી વખતે કસમ દુટી જશે. તેણીને જોઈએ કે તે વખતે વસીયત કરી જાય કે મારા માલમાંથી કસમનો કફરો દઈ દેવો (હિ. જી. ૧ લી)

૯ મસઅલો. સોગન ખાધા કે કજાણીના ઘરમાં હું જઈશ નહિ. તો જે ઘરમાં તેણી રહે છે ત્યાં જવું નહિ જોઈએ. પછી ગમે તો તે તેણીનું પોતીકું ઘર હોય, અથવા ભાડે રહેતી હોય, અથવા કિરાયું આપ્યા વગર રહેવા વાસ્તે માંગી લીધું હોય. (દ. મુ. જી. ૩)

૧૦ મસઅલો. કસમ ખાધી કે તારે ત્યાં હું જી આવીશ નહિ. ફરી કાઠિને કહ્યું કે તું મને તારા ખોળામાં લઈને ત્યાં પોંદ્યાડી દે. તેથી ફરીને બીજાએ તેણીને ખોળામાં કચકીને ત્યાં પોંદ્યાડી દીધી ત્યારે પણ કસમ દુટી ગઈ. પણ એ તેણીએ એમ નહિ કહ્યું પણ તેણીના કહ્યા વગર બીજા કાઠિએ તેણીને ઉઠાવીને ત્યાં પોંદ્યાડી દીધી, તો કસમ નહિ દુટી. તેમજ જે સમ ખાધા કે એ ઘરથી હું કદી નીકળીશ નહિ. ફરી

કાઠિને કહ્યું કે આ ઘરથી મને કંચકી લઈ જાઓ તે લઈ ગઈ તો સમ દુટી ગયા. અને જે કહ્યા વગર કાઠિ કચકી લઈ ગઈ તો કસમ દુટી નહિ. (હિ. જી. ૧ લી)

(જે દેકાણે “ કસમ કે “સોગન કે સમ દુટી ગયા” એમ લખ્યું હોય ત્યાં સમજી લેવું એ દેકાણે કસમનો કફરો દેવો વાળેખ થઈ ગયો. અને જે દેકાણે કસમ કે સોગન કે સમ દુટયા નહિ એવું લખ્યું છે ત્યાં સમજી લેશો કે એ દેકાણે કસમનો કફરો લાગુ પડ્યો નહિ).

ખાવા પીવાની કસમ ખાવાનું બંધાન

૧ મસઅલો. સમ ખાધા કે એ દુધ નહિ પીશ ફરી તેજ દુધનું દહીં બનાવી લીધું તો તેના ખાવાથી સમ દુટશે નહિ. (હિ. જી. ૧ લી)

૨ મસઅલો. બકરીનું બચ્ચું પાણું હતું તેને વાસ્તે સમ ખાધા કે આ બચ્ચાનું ગોશ નહિ ખાઈશ. ફરી તે બચ્ચું વધીને મોટી બકરી થઈ ગઈ અને તેનું ગોશ ખાધું ત્યારે પણ કસમ દુટી ગઈ. (હિ. જી. ૧ લી)

૩ મસઅલો. સોગન ખાધા કે ગોશ ખાઈશ નહિ ફરી માછલી કે કલેબુ કે ઓઝળા ખાધી તો કસમ દુટી નહિ. (દ. મુ. જી. ૩)

૪ મસઅલો. સોગન ખાધા કે હું આ ઘડ નહીં ખાઈશ, ફરી તે ઘડને દળાવીને રોટલી ખાધી અથવા તેના સન્ત (ઘડને ભૂંજીને પછી દળીને તેમાં શાકર સાથે પાણી કે ઘી મેળવીને બનાવે છે તે) ખાધા તો સમ દુટી નહી. પણ જે ખાસ તે ઘડ ઉઠાવીને ખાધા અથવા ભૂંજીને ચાવી ખાધા તો કસમ દુટી ગઈ. પણ જે તે વખતે એવો દરોહો મનમાં કરીશ હોય કે તે ઘડના લોટની પણ કાઠિ ચીજ ખાઈશ નહિ તો દરેક ચીજ ખાધાથી સમ દુટી જશે. (હિ. જી. ૧)

૫ મસઅલો. જે સમ ખાધા કે આ લોટ નહિ ખાઈશ પછી તેની રોટલી ખાવાથી કસમ દુટી જશે. અને જે તેની લ્હાઈ કે હલવો રાંધીને ખાધો તોપણ સોગન દુટી ગઈ. અને જે

તેવુને તેવુંજ કાચું લોટ ખાઈ લીધું તો સોગન કુટ્યા નહિ. (હિંદાયા. ૭. ૧ લી.)

૬ મસઅલો. સોગન ખાધા કે રોટલી નહિ ખાઈશ તો તે દેશમાં જેટલા અનાજની રોટલી ખવાતી હોય તે સૌ અનાજની નહિ ખાવી જોઈએ. નહિ તો કસમ દુટ્ટી જશે. (હિ. ૭. ૧ લી.)

૭ મસઅલો. સમ ખાધા કે મુઠી નહિ ખાઈશ તો ચકલી, તીતર, મરઘાં વિગેરે પક્ષીઓના માથાં ખાવાથી સોગન દુટ્ટી નહિ. જે બકરા કે ગાયની મુઠી ખાશે તોજ કસમ દુટ્ટી જશે. (હિંદાયા. ૭. ૧ લી.)

૮ મસઅલો. કસમ ખાધી કે મેંચા નહિ ખાઈશ ત્યારે દોડેમ, અંગુર, ખારેક, બદામ, અખરોટ, દરાખ, મોટી દરાખ, અને ખજુર, ખાવાથી સોગન દુટ્ટી જશે. અને જે ખરખુજે, તરખુજ, કાકડી, ચીખરાં અને કેરી ખાધી તો સમ દૂટ્યા નહિ. (હિંદાયા. ૭. ૧ લી.)

નહિ બોલવાના સોગન ખાવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. સોગન ખાધા કે ફલાણી ઓગળ સાથે બોલીશ નહિ ફરી જ્યારે તે મુઠી રોટલી હોય તે વખતે તેણીની મુવાની લાલતમાં તેણીને કંઈ કહ્યું. અને તેણીના કેલવાથી તે મુનેલી જંગી ફરી તો કસમ દુટ્ટી ગઈ. (દુ. મુ. ૭. ૩).

૨ મસઅલો. સોગન ખાધા કે માની રગ્ન વિના ફલાણીની સાથે વાત નહિ કરીશ. ફરી માએ રગ્ન દીધી પણ રગ્ન દેવાની ખચર હજી તેણીને થઈ નહિ હતી, અને તેટલામાં તેણીએ જેની સાથે નહિ બોલવાના સમ ખાધેલા તેણીની સાથે વાતચીત કરી, અને વાત કરાધા પછી ખચર થઈ કે માએ રગ્ન દઈ દીધી હતી. ત્યારે પણ કસમ દુટ્ટી ગઈ. (દુ. મુ. ૭. ૩)

૩ મસઅલો. સોગન ખાધા કે આ છોકરી સાથે કદી નહિ બોલીશ, ફરી જ્યારે તે જુવાન થઈ અથવા ઘરડી થઈ ગઈ, ત્યારે

તેણી સાથે વાત કરી ત્યારે પણ સમ દુટ્ટી ગયા. (હિ. ૭. ૧)

૪ મસઅલો. સમ ખાધા કે તારી સુરત હું નહિ જોઈશ, તારું મોઢું હું નહિ જોવાની, તો તેના અર્થ એ છે કે તારી સાથે મેળાપ નહિ રાખીશ, મળીશ નહિ, જે દુરથી તેણીનો ચેલરો જોયા તો કસમ દુટ્ટી નહિ. (આલમગીરી. શામી. ૭. ૩)

વેચવાની અને ખરીદવાની કસમ ખાવાનું બયાન.

૧ મસઅલો. કસમ ખાધી કે ફલાણી ચીજ હું ખરીદીશ નહિ. ફરી કોઈ ખીજનથી કદી દીધું કે તમે મને ખરીદી દીઓ. અને તેણે ખરીદીને દીધી તો કસમ દુટ્ટી નહિ. એવીજ રીતે જે એમ સોગન ખાધા હોય કે હું મારી ફલાણી ચીજ વેચીશ નહિ. ફરી પોતે તો નહિ વેચી પણ ખીજનથી કહ્યું કે તમે વેચી દીઓ. અને તેણે વેચી આપી, તો કસમ દુટ્ટી નહિ. એવીજ રીતે ભાટે લેવાનો હુકમ પણ સમજવો. જે સમ ખાધા કે આ ઘર હું ભાટે રાખીશ નહિ. ફરી કોઈ ખીજનની મારફતે કોરાએ લીધું તો સોગન દૂટ્યા નહિ. પણ જે સોગન ખાવાથી મતલબ એ હોય કે નહિ પોતે લેશે અને નહિ ખીજનની મારફતે તે કામ કરાવશે; તો ખીજનની મારફતે તે કામ કરાવવાથી પણ કસમ દુટ્ટી જશે. સાર એકે જે મતલબ મનમાં ધાર્યું હશે તેજ પ્રમાણે સૌ હુકમો લાગુ પડશે અથવા એ કે સમ ખાનાર પડવાણી સ્ત્રી હોય અથવા અમીરમદદી હોય કે પોતે જાતે તો વેચતી અથવા ખરીદતી નથી તો એ લાલતમાં જે તે કામ ખીજનને કહીને કરાવી લીએ તો પણ કસમ દુટ્ટી જશે. (હિ. ૭. ૧)

૨ મસઅલો. સોગન ખાધા કે હું મારા આ છોકરાને મારીશ નહિ ફરી કોઈ ખીજને કદી તે છોકરાને મરાવ્યો તો કસમ દુટ્ટી નહિ. (હિ. ૭. ૧)

રોઝા નમાઝની કસમ ખાવાનું ખયાન.

૧ મસઅલો. કોઈએ એવકુશીથી સોગન ખાધા કે હું રોઝો નહિ રાખીશ. ફરી રોઝાની નૈયત કરી લીધી તો એક મિનીટ ગુજરવાથી પણ કસમ ટુટી ગઈ. પુરો દહાડો ગુજરવાની રાહ જુએ નહિ. જે થોડીવાર રહીને રોઝો તોડશે તોપણ કસમ ટુટવાનો કક્કારો દેવાં પડશે, અને જે એમ કહ્યું કે એક રોઝો પણ નહિ રાખીશ તો રોઝો પુરો થતી વખતે સમ ટુટી જશે. જ્યાં સુધી આખા દિવસ ગુજરી નહિ જાય, અને રોઝો ખોલવાનો વખત નહિ આવે ત્યાં સુધી કસમ ટુટશે નહિ. વખત આવવા આગળ રોઝો તોડી નાખ્યો તો કસમ ટુટી નહિ. (હિદાયા. છ. ૧ લી.)

૨ મસઅલો. સમ ખાધા કે હું નમાઝ પઢીશ નહિ. ફરી પસ્તાવો કરવા લાગી અને નમાઝ પઢવા ઉભી થઈ તો જ્યારે પહેલી રક્ત તનો સિજદો કાઢ્યો તેજ વખતે કસમ ટુટી ગઈ. અને સિજદો કરવા પહેલાં કરીમ ટુટી નહિ. જે એક રક્ત પઢવા પછી નમાઝ તોડી નાખી ત્યારે પણ કસમ ટુટી ગઈ અને યાદ રાખશો કે આવી કસમો ખાવી બહુ જ મોટો ગુનો છે. જે એવી મુર્ખાઈ થઈ ગઈ તો તે કસમને તરત તોડી નાખે, અને તેનો કક્કારો દીએ. (હિ. છ. ૧)

લુગડાં વિગેરેની કસમ ખાવાનું ખયાન.

૧ મસઅલો. સોગન ખાધા કે આ ગાલીચા ઉપર નહિ સુઈશ. ફરી ગાલીચા-પાથરીને તેના ઉપર ચાદર પાથરીને સુતી તો સોગન ટુટી ગયા. અને જે ગાલીચા ઉપર બીજે ગાલીચા પાથર્યો અથવા શેત્રંજ પાથરી અને તેના ઉપર સુતી તો સમ ટુટયા નહિ. (હિ. છ. ૧)

૨ મસઅલો. સોગન ખાધા કે ભોંય પર નહિ બેસીશ. ફરી ભોંય પર સાદડી, કે લુગડું

કે ગુણી, વિગેરે પાથરી બેસી ગઈ, તો સમ ટુટયા નહિ. પણ પોતાનો દુપટો જે ઓઢેલો હતો તેનો છેડો પાથરીને બેસી ગઈ તો સમ ટુટી ગય. પણ જે એમ હોય કે દુપટો ઉતારીને પાથરી લીધો અને તેપર બેસી તો સમ ટુટયા નાહ. (હિ. છ. ૧)

૩ મસઅલો. સમ ખાધા કે આ પલંગ કે તખત પર બેસીશ નહિ. ફરી તે ઉપર ગાલીચા કે શેત્રંજ વિગેરે કંઈ પાથરીને બેસી તો કસમ ટુટી ગઈ. જે તે પલંગના ઉપર એક બીજું પલંગ મુક્યું અને તખતના ઉપર એક બીજો તખત મુક્યો ફરી ઉપર મુકેલા પલંગ કે તખત ઉપર બેસી તો સોગન ટુટી નહિ. (હિ. છ. ૧)

૪ મસઅલો. સમ ખાધા કે ફલાણીને કદી નહવડવીશ નહિ. ફરી તેણીના મરી જવા પછી તેણીને નહવડવું તો કસમ ટુટી ગઈ. (હિ. છ. ૧)

૫ મસઅલો. ઘણીએ સમ ખાધા કે તને કદી મારીશ નહિ. ફરી ગુસ્સામાં ચોટલો પકડીને ઘસડી, અથવા ગળું મૂકી લીધું, અથવા નેત્રથી કરડ્યો, તો કસમ ટુટી ગઈ, અને જે દસવાનાં અને ખ્યારમાં કરડી લીધું તો સોગન ટુટયા નહિ. (હિદાયા. છ. ૧)

૬ મસઅલો. સમ ખાધા કે ફલાણીને જરૂર મારીશ. અને તેણી (જેણીને એણીએ મારવાના સમ ખાધા છે) પહેલાંથીજ મરી ચુકી છે. ત્યારે જે તેણીનું મરવું માલમ નહિ હતું તેથી કરીને સમ ખાધા છે તો કસમ ટુટશે નહિ. અને જે જાણી જેમને સમ ખાધા છે ત્યારે સમ ખાવાથી તરત જ સોગન ટુટી ગઈ. (હિ. છ. ૧.)

૭ મસઅલો. જે કોઈએ કોઈ કામ કરવાના સોગન ખાધા જેમકે એમ કહ્યું કે ખોદવાના સમ હું જરૂર દોઢમ ખાઈશ ત્યારે પોતાની આખી ઉમ્મરમાં એક વખત ખાઈલેવું બસ છે, અને જે કોઈ કામ કરવાના સોગન ખાધા હોય તો, જેમકે એમ ખોદી કે ખોદવાના

સોમન હું દાડમ ખાઈશ નહિ. ત્યારે તો હંમેશને વાસ્તે દાડમ ખાવું છોડી દેવું પડશે. જ્યારે ખાશે ત્યારે કસમ દુટ્ટી જશે. પણ ને એમ હોય કે ઘરમાં દાડમ, દરાખ, વિગેરે આવ્યાં અને ખાસ કરી તે દાડમોને વાસ્તે કહ્યું કે હું નહિ ખાઈશ. ત્યારે એ જુદી વાત છે. તે દાડમો નહિ ખાવા જોઈએ. તેઓ સિવાય બીજા મંગાવીને ખાય, તો કંઈ હરકત નથી.

દીનથી ફરી જવા (મુરતદ થવા)નું ખયાન.

૧ મસઅલો. જો ખોદા ન કરે કોઈ પોતાના ઇમાન અને દીનથી ફરી ગઈ, તો ત્રણ દહાડાની તેને મોહલત દેવામાં આવશે, અને જે વાતનો તેણીને શક પડ્યો હોય તેનો જવાબ દેવામાં આવશે. જો એટલી મુદતમાં મુસલમાન થઈ ગઈ તો હાક, નહિતો હંમેશને વાસ્તે કેદ કરવામાં આવશે. જ્યારે તૈયા કરશે ત્યારે તેને છોડી દેવામાં આવશે. (હિદાયા ૭. ૧ લી)

૨ મસઅલો. જ્યારે કોઈએ કુફરનો કલમો મોંથી બહાર કાઢ્યો કે તેનું ઇમાન જતું રહ્યું. અને જેટલી નેકીઓ અને ઇબાદત તેણે કરી હતી સૌ નકામી (નિષ્ફળ ફોટ) ગઈ. ફરજ હજ કાઢી હતી તો તેપણ દુટ્ટી ગઈ હવે જો તૈયા કરીને ફરીથી મુસલમાન થઈ તો પોતાનો નિકાહ ફરીથી પઢવી લીએ અને ફરીથી બીજો હજ કરે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૩ મસઅલો. એવી જ રીતે જો કોઈનો ધણી તૈયા તૈયા બેદીન થઈ ગય તો પણ નિકાહ દુટ્ટી ગય છે. હવે જ્યાં સુધી તૈયા કરીને ફરીથી તે નિકાહ નહિ કરે ત્યાં સુધી ઓરતને જોઈએ કે તેની સાથે (સોહબતનો) કંઈ સંબંધ (મેળાપ) રાખે નહિ. જો કોઈ

મામલો ધણી ધણીઆણીના જેવો (સોહબતનો) થયો તો ઓરત પણ ગુનેગાર થશે. અને જો ધણી મચકુર કામને વાસ્તે કંઈ જોર જુલ કરે તો એ વાતને સૌની આગળ કહી દીએ. કહેવામાં શરમાએ નહિ. દીનની વાતમાં શરમ કેવી? (દ. મુ. ૭. ૩)

૪ મસઅલો. જ્યારે કુફરનો કલમો મોંથી કાઢ્યો કે ઇમાન જતો રહ્યો. જો હસવામાં અથવા મસ્કરીમાં કુફરની વાત મોઢેથી કાઢી અને અગર જો તેના હિલમા તે વાત નહિ હતી તો પણ એજ હુકમ છે. જેમકે કોઈએ કહ્યું કે શું ખુદને એટલી કુફર નથી કે ફત્વાણું કામ કરી દીએ? તેનો જવાબ દીધો કે “હા, નથી.” તો એમ કહેવાથી કાફર થઈ ગઈ (દ. મુ. ૭. ૩)

૫ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું ચાલો કોઈ નમાઝ પઢી લીએ. જવાબ દીધો “કાણુ કંઈ ખેસ કરે?” અથવા કોઈએ રોઝો રાખવા કહ્યું તો જવાબ દીધો કે “કાણુ ભૂખે મરે.” અથવા એમ કહ્યું કે રોઝો તે રાખે જેને ઘેર ખાવાનું નહિ હોય; એ સૌ કુફર છે. (આલમગીરી ૭. ૩)

૬ મસઅલો. કોઈ ગુનો કરતી જોઈને કોઈએ કહ્યું “ખોદાથી શું તું બીતી નથી.” જવાબ દીધો કે “હા, હું બીતી નથી.” તો કાફર થઈ ગઈ. (આલમગીરી. ૭. ૩)

૭ મસઅલો. કોઈને ખુશ કામ કરતી જોઈને કોઈએ કહ્યું શું તું મુસલમાન નથી જો આવા કામો કરી રહેલી છે. જવાબ દીધો કે હા હું નથી. તો કાફર થઈ ગઈ. જો હંસી મજાકમાં કહ્યું હોય ત્યારે પણ એવોજ હુકમ છે. (આ. ૭. ૩)

૮ મસઅલો. જો કોઈએ નમાઝ પઢવી શરૂ કરી એકાએક કોઈ મુશીબત આવી પડી અને તેથી કરીને કહ્યું કે “એ સૌ નમાઝની નેસ્તી છે.” તો કાફર થઈ ગઈ (આલમગીરી ૭. ૩)

૯ મસઅલો. કોઈ કાફરની કોઈ વાત સારી માલમ પડી, તેથી કરીને મનની ઈચ્છાથી

* આ હુકમ માત્ર ઓરતોને વાસ્તે છે. મરદોને વાસ્તે ખુદા ખ્યાલે. જો તે મુરતદ થઈ ગય તો, ત્રણ દહાડા પછી તેને કતલ કરવામાં આવશે.

÷ આ ત્યારે છે કે મુસલમાન થયા બાદ માલકાર હોય અને એટલો માલ હોય કે જેના ઉપર હજ ફરજ થાય છે.

કહ્યું કે “આપણે પણ કાંઈર હોત તો સારું થાત કે આપણે પણ એમ કરતે” તો કાંઈર થઈ ગઈ. (આલમગીરી. ૭. ૩)

૧૦ મસઅલો. કોઈનો છોકરો મરી ગયો તેણીએ એમ કહ્યું કે ઓ અલ્લાહ ! મારા ઉપર એ જુલમ તેં કેમ કર્યો ? મને તેં કેમ સતાવી ? તો એમ કહેવાથી કાંઈર થઈ ગઈ. (આલમગીરી. ૭. ૩)

૧૧ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે જો ખોદા પાક પણ મને કહે તો પણ એ કામ હું નહિ કરું, અથવા એમ કહ્યું કે જો જીવરીલ (અલે) ઉતરી આવે તો પણ તેવાણું કહેવું માનીશ નહિ, તો કાંઈર થઈ ગઈ. (આ. ૭. ૩)

૧૨ મસઅલો. કોઈએ કહ્યું કે હું એવું કામ કરું છું કે ખુદાપાક પણ તે જાણતો નથી, તો કાંઈર થઈ ગઈ. (આલમગીરી. ૭. ૩)

૧૩ મસઅલો. જ્યારે અલ્લાહ તઆલાની અથવા તેના રસુલની કંઈ બેઅદબી (હિકારત, તિરસ્કાર) કીધી, અથવા શરીઅતની વાતને ખુદી સમજી અને તેમાં એવ કાઢી, કુદરની વાતને પસંદ રાખી એ સૌ વાતોથી ધનામ જતો રહે છે.

અને કુદરની વાતો જેનાથી ધમાન જતો રહે છે એમે (બેહેશતી ઝેવરના) પહેલાંજ ભાગમાં તમામ અકીદાઓ ખયાન કીધા પછી લખી ગયા છીએ. ત્યાં જોઈ લેવું જોઈએ. અને પોતાના ધમાનની સંભાળમાં બહુજ સાવચેતી રાખવી જોઈએ. અલ્લાહ તઆલા આપણા સૌના ધમાન દુરસ્ત રાખે અને ધમાનપરજ ખાતેમો કરે, આમીન યારુઅલ્લા આલમીન.

ઝુબેહ કરવાનું ખયાન.

૧ મસઅલો. ઝુબેહ કરવાની રીત એ છે કે જનાવરનું માં કચ્ચલા તરફ કરીને તજ છરી હાથમાં લઈને બિસ્મીલ્લાહે અલ્લાહોઅકબર કહીને તેના ગળાને કાપે એટલે સુધી કે ચાર નસો કપાઈ જાય. એક નરખરો (એટલે નાળી કે)જેથી દમ (શ્વાસ) લે છે. બીજી તે નસ કે જેનાથી દાણા પાણી (પેટમાં) જાય છે. અને બે શહરગો કે જેઓ નરખરાની જમણી અને ડાબી બાજુએ હોય છે. જે મચકુર ચાર નસોમાંથી ફક્ત ત્રણજ

કપાઈ ત્યારે પણ ઝુબેહ દુરસ્ત છે. તેનું ખાવું હલાલ છે. અને જો બેજ નસો કપાઈ તો તે જનાવર મુરદાર છે. તેનું ખાવું દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨ મસઅલો. ઝુબેહની વખતે બિસ્મીલ્લાહ જાણી જોઈને નહિ કહી તો તે જનાવર મુરદાર છે અને તેનું ખાવું હરામ છે. અને જો (ઝુબેહ કરનારો બિસ્મિલ્લાહ પઢવી) ભુલી જાય તો ખાવું તે જનાવરનું દુરસ્ત છે. (હિદાય ૭. ૧)

૩ મસઅલો. ખુદી (તેજ નહોય તેવી) છરીથી ઝુબેહ કરવું મકરૂહ છે, અને મના છે. કેમકે તેનાથી જનાવરને બહુજ તકલીફ પોહેંએ છે. તેમજ તે (મરીને) ટાઢો પડી જાય તે પેહેલાં તની ખાલ (ચામડું) કાઢવી, હાથ અને પગનાં હાડકાં ભાંગવા, કાપવું, અને મજકુર ચારે નસો કપાઈ જાય તે પછી પણ ગળું કાપ્યાજ જવું એ સૌ મકરૂહ છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૪ મસઅલો. ઝુબેહ કરવામાં મરધીનું ગળું (પુરું) કપાઈ ગયું તો તેનું ખાવું દુરસ્ત છે, મકરૂહ પણ નથી. પણ એટલું બધું ઝુબેહ કરવું એ કામ મકરૂહ છે, મરધી મકરૂહ થઈ નહિ. (હિ. ૭. ૨)

૫ મસઅલો. મુસલમાનનું ઝુબેહ કરેવું દરેક હાલતમાં દુરસ્ત છે. પછી ગમે તો ઓરત ઝુબેહ કરે અથવા મરદ; અને ગમે તો તે પાક હોય અથવા નાપાક હોય. દરેક હાલતમાં તેનું ઝુબેહ કીધેલું જનાવર હલાલ છે. અને કાંઈરનું ઝુબેહ કીધેલું જનાવર ખાવું હરામ છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૬ મસઅલો. જે ચીજ ધારવાળી હોય જેવોકે ધારવાળો પથ્થર, શેરડી કે વાંસનું છોડું, સાથી ઝુબેહ કરવું દુરસ્ત છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

હલાલ અને હરામ ચીજોનું ખયાન.

૧ મસઅલો. જે જનાવર અને જેટલાં પક્ષીઓ માત્ર શિકાર કરીને ખાતા હોય, અથવા તેઓ ફક્ત ગંધાતી કોહેલી, બદખો વાળી કે નજીસ ચીજો ખાતા હોય, તેઓનું ખાવું જાયઝ નથી. જેવાંકે વાઘ, વર, કોલ્હી, બીલાડી, કુતું, વાંદરો, શકરો, ગીધ વિગેરે અને જે એવાં ન હોય જેવાંકે પોપટ, મેના, હાવરી ચલ્લી, તીતર,

પાણીની બદક, ક્યુતર, નીલગાય, હરણ, બદક, સસડું વિગેરે, સર્વે જાયઝ છે. (દ. સુ. ૭. ૫)

૨ મસઅલો. બિજનૂ, પાટલાધો, કાચબો, મધમાખ, ખચ્ચર, ગધેડા(નું ગોશ અને) ગધેડીનું દુધ દુરસ્ત નથી. ઘોડાને ખાવું જાયઝ છે; પણ સાઈ નહિ. દરિયા (અને પાણીના) જનાવરોમાં ફક્ત માછલી હલાલ છે બાકી સૌ હરામ. (દ. સુ. ૭. ૫)

૩ મસઅલો. માછલી અને તીડ ઝુબેદ કાંધા વગર પણ ખાવાં જાયઝ છે. એના સિવાય કોઈ પણ જાનહાર ચીજ ઝુબેદ કાંધા વગર ખાવી દુરસ્ત નથી. જ્યારે કોઈ જાનહાર ચીજ મરી ગઈ તો હરામ થઈ ગઈ. (દ. સુ. ૭. ૫)

૪ મસઅલો. જે માછલું મરીને પાણીની ઉપર ઉંધું તરતું હોય તેનું ખાવું જાયઝ નથી. (દ. સુ. ૭. ૫)

૫ મસઅલો. ઝોઝરી ખાવી હલાલ છે. હરામ અથવા મકરહ નથી. (શામી. ૭. ૫)

૬ મસઅલો. કોઈ ચીજમાં કાંઈએ મરી ગઈ તો તેઓને કાઢ્યા વગર તે ચીજને ખાવી દુરસ્ત નથી. જે એકાદ કાંઈ પણ ગળામાં ઉતરી ગઈ હોય મુરદાર ખાવાનો ગુનો થયો. કેટલાક છોકરાં, એટલુંજ નહિ પણ, મોટી ઉમ્મરના માણસો પણ, ઉચરા (ગુલર) ને તેની અંદરના ઝીણા છવડાં સાથે ખાય જાય છે. અને એમ સમજે છે કે એના ખાવાથી આંખો ફાંખવા આવતી નથી. એ હરામ છે; મુરદાર ખાવાનો ગુનો થાય છે. (શામી. ૭. ૫)

૭ મસઅલો. જે ગોશ હિંદુ વેચતો હોય, અને એમ કેલતો હોય કે મેં મુસલમાનને લાંચે જાનવર ઝુબેદ કરાવેલું છે. તેનાથી ખરીદીને ખાવું દુરસ્ત નથી પણ જે વખતથી મુસલમાને ઝુબેદ કાંધું હોય જે તે વખતથી કોઈ મુસલમાન બરાબર જોઈ રહ્યો છે, અથવા તે જવા લાગ્યો ત્યારે બીજે તેને ઠેકાણે બેસી ગયો તો દુરસ્ત છે. (શામી. ૭. ૫)

૮ મસઅલો. જે મરઘી બદખવાળી કોહેલી ચીજને ખાતી ફરતી હોય તેને પણ હલાલ ગોંધી રાખીને ઝુબેદ કરવી જોઈએ. ગોંધી રાખ્યા વિના ખાવું મકરહ છે. (દ. સુ. ૭. ૫)

૯ મસઅલો. જેટલી તરેહની શરાબો (દાર) છે સૌ હરામ અને નાપાક છે. તાડીનો પણ એજ હુકમ છે. દવાને વાસ્તે પણ તેને ખાવું કે પીવું દુરસ્ત નથી. એટલુંજ નહિ પણ જે દવાઓમાં એવી ચીજ પડી હોય, તે દવાઓ લગાડવી કે ચોપડવી જાયઝ નથી. (દ. સુ. ૭. ૫)

૧૦ મસઅલો. શરાબ સિવાય બીજી જેટલી ચીજે કેફ (નીશા)ની છે, જેવીકે અરીણ, જાયફળ, જાફરાન (કિસર) વિગેરે તો તેનો હુકમ એ છે કે દવાને વાસ્તે કરીને એટલો ભાગ ખાવો તેઓનો દુરસ્ત છે, કે જેમાં બીલકુલ કેફ (નીશા) ચઢે નહિ. અને જે દવામાં એ ચીજે પડી હોય તે દવાઓને લગાડવી પણ દુરસ્ત છે. અને એટલું ખાવું કે જેમાં કેફ થઈ જાય હરામ છે. (દ. સુ. ૭. ૫)

૧૧ મસઅલો. તાડી અને દારૂનો સરકો ખાવો દુરસ્ત છે. (દ. સુ. ૭. ૫)

૧૨ મસઅલો. કેટલીક ઓરતો બચ્ચાંઓને અરીણ ખવાડીને સુવાડી દે છે, કે કેફમાં પડ્યા રહે, રહે નહીં એ હરામ છે. (દ. સુ. ૭. ૫)

૧૩ મસઅલો. સોના ચાંદીના વાસણમાં ખાવું પીવું, જાયઝ નથી. એટલુંજ નહિ પણ ચાંદી સોનાની બનાવેલી વસ્તુઓને કોઈ પણ રીતે વાપરવી જાયઝ નથી. જેમકે ચાંદીનાં ચમચા વતી ખાવું પીવું, તેની ખિલાલથી દાંત સાફ કરવા તેની ગુલાબદાનીથી ગુલાબ છાંટવું તેની સુરમદાની અથવા સળીથી સુરમો લગાડવો, તેના પાનદાનમાં પાનસોપારી વિગેરે રાખવાં, તેની બનાવેલી ખાલીથી તેલ ચોપડવું જે પલંગના પાયા ચાંદી સોનાના હોય તેના પર બેસવું કે સુવું, ચાંદી કે સોનાનાં ચોકકામાં જડેલી આરસીમાં મોં જોવું, એ સૌ હરામ છે. પણ નાની આરસી (કે જેનું ચોકકું સોના કે ચાંદીનું હોય તેને) શણગાર વાસ્તે પેહરી રાખવું દુરસ્ત છે. પણ તેમાં કદી પણ મહો જુએ નહિ. સાર એ કે એ બન્ને (સોના તથા ચાંદી)ની ચીજોને (ઓરતના ધરેણાં સિવાય) કોઈ પણ રીતે વાપરવી જાયઝ નથી. (દ. સુ. ૭. ૫)

પોશાક અને પડદાનું બયાન.

૧ મસઅલો. નાના છોકરાઓને દડાં હાંસળા વિગેરે કોઈ પણ ધરેણું અને રેશમી

લુગડાં પેહરાવવાં મખમલ પેહરાવવી જાયઝ નથી. એવીજ રીતે રેશમી (લુગડું ચઢાવેલું) અને ચાંદી સોનાનું તાવીઝ બનાવીને પેહરાવવું અને કમુખ્યનું (રાતું) અને કેસર (ઝાફરાન)નું રંગાવેલું લુગડું પેહરાવવું પણ દુરસ્ત નથી. મતલબ એ કે જે ચીજો મરદોને વાસ્ત હરામ છે. તે છોકરાઓને પણ નહિ પેહરાવવી જોઈએ. પણ જો તાણો રેશમી હોય અને વાણો સુતરનો હોય એવા (વણેલાં) લુગડાં છોકરાઓને પેહરાવવા જાયઝ છે. તેવીજ રીતે મખમલના રૂવાં જો રેશમના નહિ હોય તો તે પણ દુરસ્ત છે. અને એ સૌ મરદોને વાસ્તે પણ દુરસ્ત છે. અને ગોટા કિનારી લગાડીને (છોકરાઓને) લુગડાં પેહરાવવાં પણ દુરસ્ત છે. પણ તે શીત કે કિનારી, કે ગોટા, ચાર આંગળથી વધારે ચોડાં નહિ હોવાં જોઈએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨ મસઅલો. સાચી જરીની ટોપી અથવા ખીજું કોઈ પેહરાવનું લુગડું છોકરાઓને વાસ્તે ત્યારે જાયઝ છે, જ્યારે ધણું ખીચાખીચ કામ ન હોય. જો એટલું ખીચાખીચ ભરેલું જરી કામ છે કે થોડી દુરથી જોવાથી સૌ જગ્યા જરીના કામથી ભરેલીજ માલમ પડે છે, લુગડું તદ્દન માલમ પડતુંજ નથી; તો તેવા લુગડાનું પેહરાવું જાયઝ નથી. એજ હાલ રેશમી ભરતના કામનું પણ છે, કે જો એટલું ખીચાખીચ હોય તો છોકરાઓને પેહરાવવું જાયઝ નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩ મસઅલો. બહુજ જીણું લુગડું જેવું કે મલમલ, જલી, યુક, આખેરવાં, તેઓનું પેહરાવું અને નાંગા રેહવું અને યરાયર છે. હદીસ શરીફમાં આવેલું છે કે ઘણીએક લુગડાં પેહરનારી ઓરતો કયામતને દહાડે નાંગી ગણાશે. અને કુડતો અન ચાદર (ઓઢણી) અને જીણા હોય તો એ વધારે તુક્સાનકારક છે. (શામી. ૭. ૫)

૪ મસઅલો. મરદોના જેવા જોડા અને મરદોના જેવી પાતાની સૂરત બનાવવી દુરસ્ત નથી. હઝરતે (સહ.) એવી ઓરતો પર લખ્યનત કીધી છે. (શામી ૭, ૫-આ. ૭. ૬)

૫ મસઅલો. ઓરતોને ઘરેણાં પેહરવાં જાયઝ છે. પણ વધારે પેહરવાં હીક નથી. જેણે દુનિયામાં નહિ પેહર્યા તેણીને આખેરતમાં ઘણાં

મળશે. અને જે ઘરેણામાં અવાજ ઝમકારો થતો હોય જેવાં કે ઝાંઝર, પાઝેખ, ધુધર્યા વિગેરે તેવાં પેહરવા જાયઝ નથી. અને ઝમકારાવાળું ઘરેણું છોકરીઓને પેહરાવવું પણ જાયઝ નથી. ચાંદી સોના સિવાય ખીજ કોઈ ધાતુનું ઘરેણું પેહરવું પણ દુરસ્ત છે; જેવી કે પિત્તળ, ગિલીટ, કલ્કાઈ વગેરેના; પણ વીટી સોના અથવા ચાંદી વગર ખીજ કોઈ વસ્તુની * દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૬ મસઅલો. ઓરતને આખું શરીર માથાથી પગ સુધી ઢાંકી રાખવાનો હુકમ છે. જે મહરમ નહોય તેની આગળ ઉઘાડવું દુરસ્ત નથી. પણ ઘરડી ઓરતને મેંડાં લથેલી અને ગુંડીથી નીચે પગ ઉઘાડવા દુરસ્ત છે. બાકી ખીજ શરીરને ઉઘાડવું કોઈ પણ રીતે દુરસ્ત નથી. માથા પરથી ઘણી વખતે દુપટો ખસી જાય છે. અને તેવીજ હાલતે જે મહરમ ન હોય તેવા મરદની સામે તેઓ ચાલી આવે છે, એ જાયઝ નથી. જે મહરમ ન હોય તેવા મરદની સામે એક વાળ પણ ખોલવો નહિ જોઈએ એટલુંજ નહિ પણ જે વાળ કાંસડીમાં દુટે છે અને કાપેલા નખ પણ કોઈ એવી જગ્યાએ નાંખે કે કોઈ નામહરમની નજરે પડે નહિ; નહિ તો ગુનેગાર થશે. એવીજ રીતે પાતાના શરીરને એટલે હાથ પગ વિગેરે કોઈપણ શરીરના ભાગને નામહરમ મરદના શરીરથી લગાડવો પણ દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૭ મસઅલો. ગુવાન ઓરતને ખીજ મરદની સામે પાતાનું મેંડાં ઉઘાડવું પણ જાયઝ નથી. તેમજ એવી જગ્યાએ ઉભી પણ નહિ રહે. જ્યાં કોઈ ખીજો મરદ જોઈ શકે. એના ઉપરથી જણાય છે, કે નવી દુલ્હનનું મેંડાં દેખાડવાની જે રસ્મ છે, કે આખા કુટુંબના મરદો આવીને મેંડાં જુએ છે. તદ્દન જાયઝ નથી અને મોટો ગુનો છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

* મરદોને ચાંદી સિવાય ખીજ કોઈ પણ વસ્તુની વીટી પેહરવી જાયઝ નથી; સોનાની પણ નહિ તેમજ કોઈ ખીજ ચીજની પણ નહિ. ચાંદીની જાયઝ છે. પણ તે એવી શરતે કે સાડાચાર માશાથી ઓછી હોય.

૮ મસઅલો. પોતાના મહરમની સામે મ્હોં, અને માથું, અને છાતી, અને કોણી, અને નળા (પીડલીઓ) ખુલ્લાં થઇ જાય તો કંઈ ગુનો થતો નથી. અને પટ પીઠ અને જંગ તેઓની સામે પણ ખુલ્લી નહિ થઈ જવી જોઈએ. (દ. મુ. જી. ૫)

૯ મસઅલો. ડુંડીથી લઈને જંગોની નીચે સુધી, કોઈ ઓરતની સામે ખોલવું પણ દુરસ્ત નથી. કેટલીક ઓરતો નાંગી એક ખીજની રૂપર ન્હાય છે. એ બહુજ મોટી બેશરમી, અને નાદુરસ્ત વાત છે. છટ્ટી અને છિલ્લાની વખતે નાંગી કરીને ન્હવડાવવું, અને એ કામ વાસ્તે તેઓપર દબાણ કરવું દુરસ્ત નથી. ડુંડીથી જંગો સુધી કદીપણ શરીરને નાંચું કરવું જોઈએ નહિ. (દ. મુ. શામી. જી. ૫)

૧૦ મસઅલો. જો કોઈ નાચારી હોય તો જરૂર જેટલું શરીર દેખાડવું દુરસ્ત છે. જેમકે જંગમાં ડુલ્લો છે તો ફક્ત ડુલ્લાની જગ્યાજ ખોલવી; વધારે કદીપણ નહિ ખોલવી. તે વાસ્તે એમ કરવું જોઈએ કે જુની ધ્વજર કે ચાદર પેહરીને ડુલ્લાની જગ્યા જેટલી કાતરી નાંખવી અથવા કાઢી નાંખવી, તેને વાઢકાપ કરનારો વેઢ જોઈ લેશે. પણ તે જગ્યા વેઢ સિવાય ખીજ કોઈને જોવી જાયજ નથી; નહિ ઓરતને અને નહિ મરદને. પણ જો ડુંડી અને જંગની વચ્ચેની જગ્યામાં નહિ હોય કોઈ ખીજે ઠેકાણે હોય તો ઓરતને દેખાડવું જાયજ છે. તેમજ અમલ એટલે હુકમો (એનીમા) લેતી વખતે ફક્ત જરૂર જેટલુંજ શરીર ખોલવું દુરસ્ત છે. વધારે ખોલવું દુરસ્ત નથી. એજ હુકમ દાખીનો છે કે જરૂર પડે તે વખતે તેની સામે શરીર ખોલવું દુરસ્ત છે. પણ જેટલી જરૂર હોય તે કરતાં વધારે ખોલવું દુરસ્ત નથી. અચ્ચું પેદા થતી વખતે અથવા કોઈ દવા વાપરતી વખતે ફક્ત તેટલુંજ શરીર ખોલવું જોઈએ. તદ્દન નાંગી થઈ જવું જાયજ નથી. તેને વાસ્તે એમ કરવું જોઈએ કે કોઈ ચાદર વિગેરે બંધાવી અને જરૂર જેટલું શરીર દાખની સામે ખોલાય. જંગો ખુલ્લી થઈ જવા નહિ પામે. અને દાખ સિવાય ખીજ કોઈને શરીરનું જોવું દુરસ્ત નથી. તદ્દન નાંગા કરી

નાંખવું, અને સૌ ઓરતોએ સામે બેસીને જોવું તદ્દન હરામ છે. હઝરતે (મલ.) ફરમાવ્યું છે કે છુપી જગ્યાને દેખાડનારી અને છુપી જગ્યાને જોનારી બંને ઉપર ખુદાની લખ્મનત થજો. એવી તરેહના મસઅલાઓનું બહુજ ધ્યાન રાખવું જોઈએ. (દ. મુ. શામી. જી. ૫)

૧૧ મસઅલો. ગર્ભવંતી હોય તે વખતે દાખની પાસ જો પેટ ચોળાવવો હોય તો ડુંડીથી નીચેનો અંગ ખોલવો દુરસ્ત નથી. ચાદર વિગેરે નાંખી લેવી જોઈએ. જરૂર વગર દાખને દેખાડવું પણ જાયજ નથી. એવો રિવાજ છે કે પેટ ચોળતી વખતે દાખ પણ જુએ છે અને ઘરની બીજી મા બેનો પણ જુએ છે એ જાયજ નથી. (દ. મુ. શામી. જી. ૫)

૧૨ મસઅલો. જેટલા અંગને જોવું જાયજ નથી ત્યાં લાય લગાડવું પણ જાયજ નથી. તેથી કરીને ન્હાતી વખતે જો અંગને નહિ પણ ખોલે તોએ હજમડીથી જંગો ચોળાવવી દુરસ્ત નથી. અગરજો કપડાની અંદર લાય નાંખીને ચોળે. પણ જો હજમડી પોતાના લાયમાં ખીસા (થેલી) પેહરીને ડુગડાની અંદર લાય નાંખીને ચોળે તો જાયજ છે. (દ. મુ. જી. ૫)

૧૩ મસઅલો. કાફર ઓરતો જેવીકે ભરવાડી, તંબોલન, કોલણ, ધોળણ, ભંગિયણ, મોચણ વિગેરે જેઓ ઘરમાં આવે છે, તેઓને વાસ્તે પણ એજ હુકમ છે કે જેટલો પડહો નામહરમ મરદથી છે તેટલોજ મચકુર ઓરતોથી પણ વાજેજ છે. + મોં, કોણી સુધી લાયો, અને

+ મતલબ એ છે કે જેટલો પરહો દરેક નામહરમ ઓરતને દરેક નામહરમ મરદથી છે. એટલે સુધી કે ઘરડી ઓરતને પણ ઘરડા મરદથી તેટલોજ પરહો ફરજ છે કે માત્ર મ્હો અને બન્ને પહોંચ્યા સુધી અને છુટીના નીચે લગી પગના એક ખાલ બરાબર ખોલવું પણ દુરસ્ત નથી. અને એજ મતલબ છે આ કહેવાની કે જેટલો પરહો નામહરમ મરદથી છે. પરંતુ જવાન ઓરતને જો મહરમની સામે બદનની કોઈપણ જગ્યા ખોલવી દુરસ્ત નથી બલકે બધું બદન ઢાંકીને પણ તેની સામે ન આવે જયારે કે નવા ભપકેદાર કપડાં પહેર્યાં હોય હા, જો એવા મેલા દટ્ટી હોય કે જેના તરફ કોઈનું ધ્યાન પણ ખેંચાઈ નહીં ત્યારે એના કપડાઓ સાથે બધું બદન ઢાંકી સામે આવ્યું દુરસ્ત છે.

ગુંડી સુધી પગો સિવાય એક વાળનું ખોલવું પણ દુરસ્ત નથી. એ મસઅલોને ખુબ યાદ રાખશો. સર્વે ઓરતો એનાથી ઉલટું કરી રહેલી છે. મતલબ એકે માથું અને આખો હાથ અને પીંડલી તેઓની સામે ખોલશે નહિ. અને એના ઉપરથી એ પણ સમજી લો કે જો દાઢી જણાવનારી હિંદુ કે મડમ હોય તો બચ્ચું પેદા થવાની જગ્યા તો તણીને દેખાડવી દુરસ્ત છે. અને માથું વિગેરે બીજા બદનના ભાગો તેણીની સામે ખોલવા દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૪ મસઅલો. પોતાના ધણીથી કોઈ જગ્યાનો પરદો નથી. તમને તેની સામે અને તેને તમારી સામે તમામ બદનનું ખોલવું જાય છે. તે પણ જરૂર વગર ખોલવું ફીક નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૫ મસઅલો. જેવી રીતે કે મરદોની સામે આવવું અને શરીર ખોલવું દુરસ્ત નથી, એવીજ રીતે ઝાંકીને મરદોને જોવા પણ જાય છે નથી. ઓરતો એમ સમજે છે કે મરદો અમને નહિ જુએ અમે તેઓને જોઈ લઈએ તો કંઈ હરકત નથી, એ તદ્દન ખોટી વાત છે. દરવાગની. ફાટમાંથી અગાસીપરથી મરદોને જોવું, દુલ્હાની સામે આવી જવું, અથવા કોઈ તરેહથી નૌશાને જોવું એ સૌ નાજાય છે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૬ મસઅલો. નામહરમની સાથે એકાંતમાં બેસવું અને સુવું દુરસ્ત નથી અગરજો અને જુદા જુદા અને કંઈક દુર હોય તો પણ જાય છે નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૭ મસઅલો. પોતાના પીરની સામે આવવું એવુંજ છે કે જેવી રીત કોઈ નામહરમ મરદની સામે આવવું. તથી કરીને એ પણ જાય છે નથી. એવીજ રીતે કોઈનો છોકરો જેને દત્તક કરી લીધો હોય તે પણ તદ્દન નામહરમ છે. છોકરો કરી લેવાથી તે ખરેખર છોકરો થઈ જતો નથી. સૌને તેની સાથે તેજ પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ, જેવી રીતે કે બીજા નામહરમો સાથે વર્તવાનો હુકમ છે. એવીજ રીતે જે નામહરમ સગપણ છે. જેમકે દીએર, જેઠ, બનેવી, નણદોહ, કાકાભાઈ, ફાઈભાઈ, મામાભાઈ વિગેરે એ સૌ શરએ શરીરમાં નામહરમો છે. એ સૌથી મજબુત પડદો રાખવો જોઈએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૮ મસઅલો. હીજડો, ખ્વાજેસરા, (નાજર) આંધળો વિગેરેની સામે આવવું પણ દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૯ મસઅલો. કેટલીક ઓરતો ચુડી વેચનારને હાથે ચુડીઓ પહેરે છે એ બહુજ ખોટી વાત છે. તેઓ તો શું પણ જે ઓરતો બાહર નીકળે છે તેઓને પણ તેને હાથે ચુડીઓ પહેરવી જાય છે નથી. (દ. મુ. ૭. ૫)

જુદા જુદા મસઅલો.

૧ મસઅલો. દરેક અઠવાડીયામાં ન્હાઈ ઘોઘાને ગુંડીની નીચેના અને બગલના વાળ સાફ કરીને શરીરને ચોખ્ખું કરવું મુસ્તહબ છે. * દરેક અઠવાડીયામાં નહિ થઈ શકતું હોય તો પંદરમે દહાડે કરે. વધારામાં વધારે ચાળીશમે દહાડે એથી વધારેની રગ્ત નથી. જો ચાળીશ દહાડા ગુજરી ગયા અને (મજકુર જગ્યાના) વાળ દુર નહિ કાઢ્યા તો ગુનો થયો (દ. મુ. ૭. ૫)

૨ મસઅલો. પોતાના મા બાપ ધણી વિગેરેને નામ લઈ પોકારવું મકરહ અને મના છે. કેમકે તેમાં બેઅદબી છે. પણ જરૂરને વખતે જેમ મા બાપનું નામ લેવું પણ જાય છે. એવીજ રીતે ધણીનું નામ લેવું પણ જાય છે. એવીજ રીતે ઉત્તી બેસ્ટી વખતે અને વાતચીત અને દરેક વાતમાં અદબ તાઝીમની સંભાળ રાખવી જોઈએ. (દ. મુ. ૭. ૫)

૩ મસઅલો. કોઈ પણ જાનનાર ચીજને આગમાં બાળવી દુરસ્ત નથી. જેવી રીતે કે મધમાખાને બાળવી, અને માકડ વિગેરેને પકડી આગમાં નાંખવા એ મહા નાજાય છે. પણ જો નાચારી હોય કે વગર બાળે ચાલી નહિ શકે તો મધમાખાને બાળવી, અથવા પલંગમાં ખલખળતું ગરમ પાણી નાંખવું દુરસ્ત છે. (આલમગીરી ૭. ૬)

૪ મસઅલો. કોઈ વાતમાં શરત નાંખવી જાય છે નથી. જેવી રીતે કે કોઈ કહે કે એક શેર મિઠાઈ ખાઈ જાઓ તો અમે એક રૂપીયો દેશું

* પરંતુ જો કુરબાની કરવાનો ઈરાદો હોય તો તેના માટે મુસ્તહબ છે કે ઝિલ્લજ (માસ)ની શરૂઆતથી તે કુરબાની કરી લે ત્યાં સુધી નખ અને વાળ વગેરે શરીરથી જુદા કરે નહીં. પરંતુ વધારે દિવસ ના થઈ ગયા હોય તો જુદા કરી દે અને જો ચાલીસ દિવસથી વધી ગયા હોય ત્યારે તો જુદા કરવા વાજિબ છે.

અને જે નહિ ખાઈ શકેશો તો અમે તમારી પાસથી લશું. મતલબ એકે બ્યારે અને તરફથી શરત નાંખવામાં આવે તો નયજ નથી. પણ જે એકજ તરફથી શરત નાંખવામાં આવે તો નયજ છે. (દ. મુ. છ. ૫)

૫ મસઅલો. બ્યારે કોઈ એ માણસો પોતપોતામાં ધીમેથી વાતો કરતા હોય ત્યારે તેઓની પાસે નહિ જવું જોઈએ. સંતાર્ધન તે વાતો સાંભળવી બહુજ મોટો ગુનો છે. હદીસે શરીફમાં આવેલું છે કે જે કોઈ ખીજતઓની વાત છુપી રીતે સાંભળે અને તેઓને ખોટું લાગે તો કેયામતને દહાડે તેના કાનમાં ગરમ કરી પીગળાવવું સીસું નાંખવામાં આવશે. એના ઉપરથી જાણી આવ્યું કે શાદીમાં દુહાં (વર) દુહાન (કન્યા)ની વાતો સાંભળવી, અને જેવું બહુજ મોટો ગુનો છે. (તરગીય મીશકાત જેડે)

૬ મસઅલો. ઘણી સાથે જે વાતો થઈ હોય ÷ જે કંઈ મામલો બન્યો હોય તે વાતોને ખીજત કોઈ આગળ કેલવી બહુજ મોટો ગુના છે. હદીસમાં આવ્યું છે કે એ છુપી વાતોને જાહેર કરનાર ઉપર ખોટાપાકના સડથી વધારે ગુસ્સા અને ગજબ થાય છે. (તરગીય બન મીશકાત)

૭ મસઅલો. એવી રીત કોઈની સાથે હાંસી મજાક કરવી કે તેને ખોટું લાગે અથવા તન ઈજા થાય દુરસ્ત નથી. મજાક એટલીજ કરવી જોઈએ કે જેથી તેને હાંસી આવે. (મીશકાત આ. છ. ૬)

૮ મસઅલો. મુસીબતની વખતે મોત માંગવી અથવા પોતાને બદ દુઆ નાંખવી દુરસ્ત નથી. (દ. મુ. છ. ૫)

૯ મસઅલો. પચ્ચીસી, ચોસર પાના વિગેરે રમવા દુરસ્ત નથી. (મકરૂક તદરીમી છે.) અને બાજી બોલીને રમ તો એ ખુશી ગુવા અને હરામ છે. (દ. મુ. છ. ૫)

૧૦ મસઅલો. બ્યારે છોકરા છોકરી દસ વરસના થઈ જાય તા, છોકરાઓને, મા, બેન, ભાઈ વિગેરેની પાસે સુવાડવું, અને છોકરીઓને ભાઈ અને આપની પાસે સુવાડવું દુરસ્ત નથી. પણ છોકરો જે આપની પાસ અને છોકરી માની પાસે સુએ તો નયજ છે. (દ. મુ. છ. ૫)

÷ તેવીજ રીતે મરદને પોતાની ઓરતનો હાલ કેલવો દુરસ્ત નથી.

૧૧ મસઅલો. બ્યારે કોઈને છીંક આવે તો અલહમ્દો લલ્લાહ કહી લેવું બેહતર છે. અને બ્યારે અલહમ્દો લલ્લાહ કહ્યું ત્યારે સાંભળનારીને તેના જવાબમાં યરહમા કહીલ કેલવું વાજેય છે. નહિ કેલશે તો ગુનેહગાર થશે. અને એ પણ યાદ રાખશો કે જે છીંકનારી ઓરત કે છોકરી છે તો કાફને ઝેરની સાથે (એટલે ઉપર મુજબ) કહો અને જે મરદ કે છોકરો હોય તો કાફને ઝખર (એટલે યરહમાકલ્લાહ) કહો. ફરી છીંકનારી તના જવાબમાં કહે યગફરલ્લાહો લનાવલકુમ. પણ છીંકનારીને માથ એ જવાબ વાજેય નથી પણ મુસ્તબ્ય છે. (દ. મુ. શામી. છ. ૫)

૧૨ મસઅલો. છીંકવા પછી અલહમ્દો-લીલાહ કેલતાં ઘણાં માણસોએ સાંભળ્યું, તો સાને યરહમાકલ્લાહ કેલવું વાજેય નથી. જે તેઓમાંથી એક પણ કહી દે તો સાના તરફથી અજા થઈ જશે. જે કોઈએ પણ જવાબ નહિ દીધો તો સા ગુનેહગાર થશે. (દ. મુ. શામી છ. ૫)

૧૩ મસઅલો. જે કોઈ વારંવાર છીંકે અને અલહમ્દો લલ્લાહ કહે તો ફક્ત ત્રણ વખત યરહમાકલ્લાહ કેલવું વાજેય છે. તે પછી વાજેય નથી. (દ. મુ. છ. ૫)

૧૪ મસઅલો. બ્યારે હુજુર (નખી સલ.) નું મુઆરક નામ લીએ અથવા પદે અથવા સાંભળે ત્યારે દરદ શરીફ પઢવું વાજેય થઈ નય છે. જે નહિ પદે તો ગુનો થયો. પણ જે એકજ દેકાણે ઘણી વખતે નામ મુઆરક લેવાયું તો દરેક વખત દરદ પઢવું વાજેય નથી. એકજ વખતે પઢી લેવું બસ છે. પણ જે જગ્યા બદલી જવા પછી ફરી નામ મુઆરક લેવાયું અથવા સાંભળ્યું તો ફરી દરદ પઢવું વાજેય થઈ ગયું. (આલમગીરી છ. ૬)

૧૫ મસઅલો. બચ્ચાઓની બાબરી વિગેરે બનાવવી નયજ નથી. આખું માથું બોડાવી તંખાવ, અથવા તમામ માથાપર વાળ રખાવે. (શામી છ. ૫)

* એવીજ રીતે બ્યારે અક્રાહતું નામ લેવાય ત્યારે તઆલા અથવા જલ્લ શાનહુ વગેરે કોઈ તાઝીમનો શબ્દ કહવો વાજેય છે. (આલમગીરીયહ)

૧૬ મસઅલો. અત્તર વિગરે પોતાના લુગડાઓમાં લગાડવું એવી રીતે કે બીજાન મરદાને તેની ખુશખો પોહોંચે દુસ્ત નથી. (અયુદ્ધવુદ. અઝીહ. ૭. ૨)

૧૭ મસઅલો. જે લુગડું પેહેરવું જયઝ નહિ હોય તેવો પોશાક સીવી આપવું પણ જયઝ નથી. જેમકે ઘણી એવો પોશાક સીવડાવે જે તેને પેહેરવું જયઝ નથી, તો ઉઝર કરી (સખખ ખતલાવી) દે. તેમજ દરજણ મજુરીથી પણ એવું લુગડું સીવ નહિ. (શામી. ૭. ૫)

૧૮ મસઅલો. જુદા કિસ્સા અને વગર સનદની હદીસો જે જાહેલાએ કુદું કિતાબોમાં લખી દીધી અને મતખર કિતાબોમાં તઝ્ઝાના કોઈ ઠેકાણે પત્તો નથી. જેવી કે નુરનામું (કિયામત નામું સખખાવત નામું) અને ખુયસુરતી અને ઇશ્કની કિતાબો જેવી અને પદવી જયઝ નથી. એવીજ રીતે ગજલો અને કસીદાઓની કિતાબો, ખાસ કરીને આજ કાલ નીકળેલી નાંવંલો ઓરતોને તદ્દન જેવી નાહ જઈએ. તેઓનું ખરીદવું પણ જયઝ નથી. જે પોતાની છોકરીઓ પાસે જુવા તો બાળી નાંખશે. (દ. મુ. ૭. ૫)

૧૯ મસઅલો. ઓરતોમાં બપુ સલામો અલયકુમ અન મુસાફિહો કરવા મુન્નત છે. એ રિવાજને ફેલાવવો જોઈએ. પોતપોતામાં કર્યા કરતા. (દ. મુ. ૭. ૫)

૨૦ મસઅલો. જ્યાં તમે મેલમાન જાઓ ત્યાં કોઈ ફકીરને રોટલી કે ખાણું દેશો નહિ. તે (ધરધણી) ને પૂછ્યા વગર અને રત લીધા વગર દેવું ગુનો છે. (આલમગીરી ૭. ૬)

કોઈ પડેલી ચીજ મળે તેનું બયાન.

૧ મસઅલો. કોઈ રસ્તો કે ગલીમાં કે ઓરતોની મિજલસમાં અથવા પોતાને ત્યાં કંઈ થયું હતું, અથવા વાઝેઝ પદાવી હતી, સૌ લોકોના ગયા પછી કંઈ મળી આવ્યું; અથવા કોઈ ઠેકાણે કોઈની પડી ગયેલી ચીજ જડી, તો તેને પાતે લેવી જયઝ નથી. હરામ છે. જો ત ચીજને ઉઠાવે તો એવી નૈયતથી ઉઠાવ કે તેના માલિકને હુદીત હઈ દેશું (દ. મુ. ૭. ૩)

૨ મસઅલો. જે કોઈ એવી ચીજ મળી અને તેને ઉઠાવી નહિ તો કંઈ ગુનો નથી. પણ

જો એવી બીક હોય, કે જો હું નહિ ઉઠાવીશ, તો કોઈ બીજા લઈ લેશે, અને જેની ચીજ છે, તેને મલશે નહિ, તો તેને ઉઠાવી લેવી, અને તેના માલિકની પોહચાડવી વાજેઝ છે. (દ. મુ. ૭. ૩)

૩ મસઅલો. જ્યારે કોઈએ પડેલી વસ્તુ ઉઠાવી લીધી, ત્યારે હવે તેનાપર તે ચીજના માલિકને હુદવું, અને હુદ્યા પછી તેને દેવું તેને માથે થઈ ગયું. હવે જો ઉઠાવીને પછી ત્યાંજ નાંખી દીધી, અથવા ઉઠાવીને પોતાને ઘેર લઈ આવી પણ માલિકને હુદ્યા નહિ, તો ગુનેગાર થઈ. પછી ગમે તો તે એવી જગ્યા પડેલી હોય કે જ્યાંથી ઉઠાવવી તેને માથે વાજેઝ નહિ હતી. એટલે કોઈ એવી બચાવની જગ્યાએ પડેલી હતી, કે નાશ થઈ જવાની બીક નહિ હતી. અથવા એવી જગ્યા હોય કે ઉઠાવી લેવું વાજેઝ છે, ખંતના એજ હુકમ છે, કે ઉઠાવી લીધા પછી માલિકને શોધીને પોહચાડવું, વાજેઝ થઈ જયઝ છે. ફરી ત્યાંજ નાંખી દેવું જયઝ નથી. (દ. મુ. ૭. ૩)

૪ મસઅલો. મરદો અને ઓરતોની મેદરીસો તમજ એકઠા થવાની જગ્યાએ પોકારી પોકારીને કહે અને કુદે. જે મરદોમાં પોતે નહિ જઈ શકે તો પોતાના ઘણી વિગરે, કોઈ બીજાને પોકારીને કહેવા વાસ્તે કહે. અને એ વાતને ખુબ જાહેર કરાવે, કે અમને એક ચીજ મળી છે. જેની હોય તે આવીને અમારાથી લીએ. પાખુ એ વાત સારી રીતે જાહેર નાહ થવાદે, કે શુ ચીજ મળી છે. કે જેથી કોઈ જુદા અને ઘોઝાથી નહિ લઈ શકે. પણ કંઈ એવોજ અધુરો પત્તો ખતલાવવા જોઈએ; જેમકે એક ઘરેલું છે કે, એક લુગડું છે કે એક બટ્ટો છે કે, જેમાં કંઈ રોકડ છે. જે કોઈ આવે અને પોતાની ચીજનો હીક હીક પત્તો દીએ, તો તેને સોંપી દેવી જોઈએ (દ. મુ. ૭. ૩)

૫ મસઅલો. બહુજ હુદ્યા પછી અને જાહેર કાંઈ પછી જ્યારે તદ્દન નિરાશાજ થઈ જયઝ કે હવે એનો કોઈ માલિક, વારસ મળશેજ નાહ તો. તે ચીજને ખેરાત કરી દીએ, પોતાની પાસે રાખે નહિ. પણ જે તે જાતે ગરીબ અને કંગાળ હોય તો પોતેજ પોતાના કામમાં લીએ. પણ જે ખેરાત કાંઈ પછી તેનો માલિક આવી પોહચો તો તે તેની કીમત (જેને તે ચીજ

મળી હોય તેની પાસેથી) લઈ શકે છે. અને જો ખેરાત કરી દેવાને તેણે મળુર રાખ્યું તો તેને ખેરાતનો સવાળ મળશે. (દુ. મુ. છ. ૩)

૬ મસઅલો. પાણેનું કમુતર કે પોપટ, મેના, અથવા ખીળું કોઈ પક્ષી તણીના ઘરમાં ઉડી આવેને પડી ગયું અને તેણીએ તેને પકડ્યું, તો માલેકને દુહીને પોહોંચાડવું વાગેલું થઈ ગયું, પાતે લઈ લેવું હરામ છે. (દુ. મુ. છ. ૩)

૭ મસઅલો. ખગીયામાં આંખા, કે જમરખ વિગેરે, પહેલા છે તો તેઓને વગર રસ્તેએ ઉઠાવવું, અને ખાવું હરામ છે. પણ જો કોઈ એવી લકડી વસ્તુ હોય કે તેવી ચીજને કોઈ દુહતું નથી, અને તના લવાથી અને ખાવાથી કોઈને ખોટું લાગતું નથી, તો તેવી ચીજને વાપરવી દરસ્ત છે. જેમકે રસ્તામાં એક ખોર પડેલું મળ્યું અથવા એક મુદી ભુજેલા કે કાચા ચણા મળ્યા. (દુ. મુ. છ. ૩)

૮ મસઅલો. કોઈ મકાન કે જંગલમાં ખમ્મનો અથવા કંઈ દોરેસો માલ નીકળી આવ્યો તો તેનો પણ તેજ હુકમ છે; જે પહેલી મળી આવેલી ચીજનો હુકમ છે. પોતે લઈ લેવું બીજા નથી. દુહવામાં કોશિશ કરવા પછી જો માલેકનો પત્નો નાદે મળે, તો તેને ખેરાત કરી દીએ. અને જો પોતે મુફલેસ હોય તો પોતે પણ લઈ શકે છે.*

વકરેનું બયાન.

૧ મસઅલો. પોતાની કોઈ મિલકત, જેવી કે ઘર, બાગ, ગામ, વિગેરે ખુદાના રસ્તામાં ફકીરો, ગરીબો, અને બિખારીઓને માટે વકફ કરી દીધાં, કે એ ગામની તમામ આમદાની (ઉપજ) ફકીરો અને ગરીબોપર ખરચ કરવામાં આવે અથવા બાગના તમામ ફુલ અને ફળો ગરીબોને હઈ દેવાય. એ મકાનમાં મુફલેસ લોકો રહે, ખીજા કોઈના કામમાં આવે નહિ. તો એનો બહુ મોટો સવાળ છે. જેટલા નેક કામો છે મરી ગયા પછી બંધ થઈ ગય છે; પણ એ એવું ભડું કામ છે કે જ્યાં સુધી તે મિલકત આકી

રહેશે, કેયામત સુધી તેનો સવાળ મળતો રહેશે. જ્યાં સુધી ફકીરોને આરામ અને ફાયદો પોહ્યા કરશે ત્યાં સુધી ખરાબર તેણીના અવ્યમાલનામાં લખાયા કરશે. (દુ. મુ. શામી. છ. ૩)

૨ મસઅલો. જો પોતાની કોઈ ચીજ વકફ કરે તો કોઈ સારા, નેક, બરોસેદાર માણસને સોંપે, કે જે તેની દેખરેખ કરે, કે જેથી જે કામને વારતે તે વકફ કીધી છે, તેમાંજ ખરચ થયા કરે, કોઈ દેકાણે નકામો ખરચ થઈ શકે નહિ. (દુ. મુ. છ. ૩)

૩ મસઅલો. જે ચીજ વકફ કરી દીધી, હવે તે ચીજ તેણીની નહિ રહી, અસ્લાહ તથા લાની થઈ ગઈ. હવે તેને વેચવી કોઈને દરસ્ત નથી. હવે તેમાં કોઈ માણસ પોતાનો દબલ હઈ શકતો નથી. જે કામને વારતે વકફ છે તેજ કામ તેનાથી લેવામાં આવશે. ખીળું કંઈ થઈ શકતું નથી. (લિદાયા છ. ૧લી)

૪ મસઅલો. મરીદની કોઈ વસ્તુ, જેવી કે ઠીંટા, કોસ, ચુનો, લાકડાં પથ્થર વિગેરે, કોઈ પણ વસ્તુ પોતાના કામમાં લેવી મનયજ નથી. પછી તે ગમે તેવી નકામી કેમ નહિ થઈ ગઈ હોય. એટલે પોતાના ઘરના કામમાં નહિ લેવી એકઠી. પણ તેને વેચીને મરીદનાજ ખરચમાં લગાડી દેવી એકઠી. (દુ. મુ. શામી. છ. ૩)

૫ મસઅલો. વકફમાં એવી શરત કરી લેવી દરસ્ત છે કે “જ્યાં સુધી, હું જીવતી છું ત્યાં સુધી મયકુર વકફની આમદનીમાંથી અર્ધા અથવાતો તેનો ત્રીજો ભાગ પોતાના ખરચમાં લાવ્યા કરીશ. ફરી મારા પછી ફલાણી નેક જગ્યામાં ખરચ થયા કરે.” જો એમ કહ્યું તો તેટલી આમદાની તેણીને લઈ લેવી મનજ અને હલાલ છે. અને એ બહુજ સેદલી રીત છે, કે તેની અંદર પોતાને પણ કોઈ વાતની તંગી થવાની ખીક નથી, અને મિલકત પણ વકફ થઈ ગઈ, તેવીજ રીતે જો એમ શરત કરી દે કે એની આમદાનીમાંથી મારી આજાદને તો આટલું અપાય ફરી જે આજા રહે તે રકમ તે નેક (કામ, કે નેક) જગ્યાએ ખરચ કરવામાં આવે. એ પણ દરસ્ત છે. અને તેણીનાં બચ્ચાઓને તેટલુંજ હઈ દેવામાં આવ્યા કરશે. (લિદાયા છ. ૧ શામી છ. ૩)

[સમાપ્ત.]

● તે વસ્તુ પોતે કીએ અથવા ખીજા કોઈને ખેરાત કરે પરંતુ બ્યારે માલિક આવી તેના ખેરાત કરવાને અથવા તેના રાખી લેવાને રાઝી નહીં હોય તો તેને પોતાની પાસેથી તે ચીજ આપવી પડશે.

